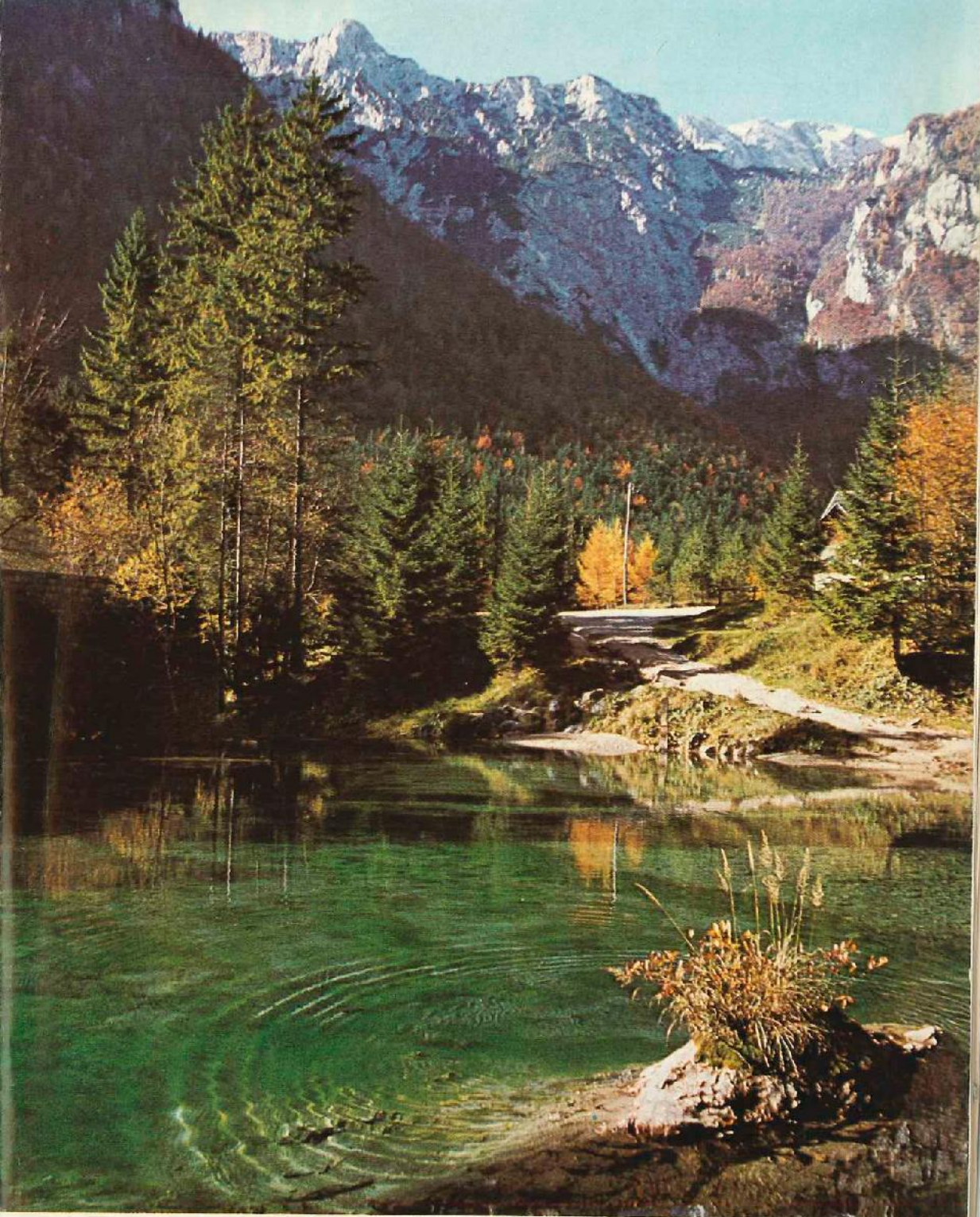

PLANINSKI VESTNIK

ČASOPIS PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1778-1978
200-LETNICA
VZPON NA TRIGLAV

9

LETNIK LXXVIII
1978

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Miško Kranjec	Prek Menine	545
Marija Lah-Vildova	Gospa potegni, gospod potisni	549
Erna Meško	Bilo je lepo ...	553
Jože Vild	Okrogledi so, okroglecev ni	555
Janko Ferlinec	Pomurska pot	558
Marijan Krišelj	Dežela v predverju naših gora	561
Manko Golar	Malo po Pomurju, malo po Prlekiji	564
Manko Golar	Anca s Praprotnice	567
Mira Potočnik,	Planinski pionirski odseki	
Marjeta Čučulovič	PD Ljutomer	570
Marjeta Čučulovič	Slovesna prireditve ob 30-letnici	
	PD Ljutomer	573
Milan Vošank	Dva zapisa s koroške strani	574
Dr. Lev Svetek	Na Krnu v vojnem letu 1944	576
Dr. Ivan Pavšič	Stiki in srečanja s hrvatskimi	
	planinci	584
	Društvene novice	585
	Alpinistične novice	592
	Iz planinske literature	595
	Razgled po svetu	597

Glasilo
 Planinske zveze Slovenije
 »Planinski Vestnik«
 je bilo z ukazom
 predsednika republike
 Josipa Broza-Tita
 ob 80-letnici izhajanja
 za poseben prispevek
 k razvoju planinstva
 v Sloveniji
 odlikovano
 z redom zaslug za narod
 s srebrnimi žarki

Naslovna stran:

Jesen v Kamniški Bistrici
 Foto dr. ing. Dušan Lasič

Notranja priloga:

- 1 Zimske sonce v Grintovcih (pogled z Rzenika) — Foto Fr. Stele
- 2 Turska gora in Rinke s Kamniškega sedla — Foto Fr. Stele
- 3 Na Grintovcu — Foto Fr. Stele

Poštšina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogelcnik, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak. — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-570-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 360 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskalnimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismeno odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXVIII | ŠT. 9 | LJUBLJANA | SEPTEMBER 1978

tiskarna
 jože moškrič

61000 Ljubljana, kajuhova 55

snap
 out

oddelek za sodobno pisarniško poslovanje
 izdeluje kopirne oblike SNAP-OUT, ki zagotavljajo najboljšo organizacijo poslovanja v uradih, bankah, zavarovalnicah, uslužnostnih podjetjih, industriji, trgovini, bolnišnicah, prevoznih in drugih

tiskarna
 tisk vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

klišarna
 izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih klišeev

knjižovnica
 vezava preprostim in luksuzno opremljenih del

štampiljarna
 izdelava vseh vrst žigov, pečatov in književskih del

PREK MENINE

MIŠKO KRANJEC

In tako sem zdaj spet sam, le da tokrat v meni docela tujih, neznanih mi krajih — na poti prek Menine. Gora mi je znana zgolj iz zemljepisja; in še v neklih pravljičah se motovili ta »Menina planina«. Zame pa je to zazdaj samo zasnežena gora, ki moram priti čeznjo. Pred mano, so mi povedali, gre štab Štirinajste, in če se kaj podvizam, jih lahko dohitim. Vračajo se v Belo krajino, kamor sem poklican tudi jaz. Poziv sem dobil od komandanta slovenske partizanske vojske Staneta Rozmana. Kajpa — še konec oktobra. Takrat je Stane bil še živ, medtem ko je zdaj — že skoraj sredi februarja — mrtev. Vsaj tako sem izvedel. Seveda — preden je pismo po kurirski poti priromalo do mene in preden sem potem jaz priromal do sem, saj sem se v Gornji Savinjski dolini zadržal od konca novembra pa do zdaj, do februarja. No — pač zaradi nemške ofenzive, v katero sem zabredel, ki jo je bilo čutiti že vse od Pohorja dalje, ki se je razbesnela prav proti osvobojeni Gornji Savinjski dolini, in ki je nazadnje — ta osvobodjena Gornja Savinjska dolina — tudi klonila. Brigade, in sploh vse enote so se umaknile v hribe, dolino pa je zasedel sovražnik. Dan za dnem so švabske močne enote, kajpa dobro oborožene, hajkale za partizani po hribih, neprenehno je kje pokalo. Gornja Savinjska dolina je drago plačala svojo nekajmesečno prostost. Tisti dan, ko sem prišel v Gornjo Savinjsko dolino, prek Radmirja v Ljubno, je bilo prostosti konec. Dopoldne sem še videl po Radmirju poštarja, ki je z vozičkom vozil pošto, h kosilu sem še sedel v miru, dokončal ga pa nisem — že smo se zbiral, da se premaknemo.

To je bilo v začetku decembra, zdaj pa smo sredi februarja, zima je, pokrajina je pokrita s kar globokim snegom. Jutro za jutrom sem zabrisaval sledi v snegu, ki smo jih napravili ob večerih, ko smo šli po hrano bodi po drva. Nad vhomom v bunker in vobče okrog njega je moralo biti, kakor da tam ni nikdar stopila človeška noga. Toda nad bunkerjem je začel sneg naglo in sumljivo kopneti. Toplota je pač udarjala skoz zemeljsko plast, novega snega pa ni bilo. Štirje smo »razbremenili« bunker, bolne in slabotne ljudi pa oskrbeli s prehrano in kurjavo.

Življenje v bunkerju je bilo kar prijetno, čeprav na moč negotovo. Toda sproščenost zunaj — v partizanih ima svoj »čar«, kadar seve ni nevarnosti, ko ne poka, vsaj ne v bližini. Če bi človek utegnil in seve zmoget — recimo občudovati naravo! Jutra, ki sem jih doživljal ob svojem jutranjem »kamufliiranju« snega so bila nekaj enkratnega, nepozabnega: pod mano je iztegnjeno ležala Savinjska dolina, v ozadju pa je vstajalo sonce in jo vso zalilo z rdečim in vijoličastim sijem. Kakšna črna poezija. Človek bi

Naročnike in bralce obveščamo, da bodo za 200-letnico prvega vzpona na Triglav nekateri naši med-društveni odbori zbrali gradivo za »svojo« številko planinskega glasila. Gradivo se zbira na Gorenjskem na Jesenicah, v Kranju, Kamniku, na Štajerskem v Celju, Mariboru, svojo številko pripravlja tudi Primorska.

V tej številki se srečujemo s pomurskimi in preškimi planinci. Gradivo za svojo številko so oddali natančno ob roku, za katerega smo se sporazumeli.

Uredništvo

obstal, občudoval, se opajal ob tem prečudovitem pogledu. Ravinski človek sem, videl sem mnoga jutra, tudi pozimi, ko je narava prekrita s snegom, nikdar pa naša prekmurska jutra niso bila odeta v tak čudovit čar.

Za doživetje neke posebne lepote so potrebni posebni pogoji, posebne okoliščine. V partizanih si lahko kdaj pa kdaj samo začutil, česa vsega smo oropani v teh časih. Kajpa se vse to ni dalo primerjati s poglavitnim, kar nam je sovražnik poskušal uničiti — s svobodo; poleg tega seve z našim življenjem.

In vendar se ti v srcu nekaj samo od sebe nasmehe ob nepričakovanem prizoru: negibno smo čepeli v gozdu nad neko hišo, ki smo v njej zajtrkovali, zdaj pa smo lahko gledali kolono Švabov, ki je šla nekam hajkat partizane. Izza hrbta pa se nam je prikradel prav v bližino gozdni jareb. In ker smo sedeli negibno, le naše oči so ga spremljale, se je prav mirno »posprehodil« okrog nas, nazadnje pa se nam zgubil v gozdu. Lovec sem že nekoč slišal zanj, videl pa sem ga tokrat prvič. Nehote mi je misel ubežala v naše kraje, na čase, ko sem ob teh februarških dneh hodil ob nezamrzlih potokih za divjimi racami in divjimi gosmi. Gozdnih jarebov pri nas ni, pa sem se tega tu kar razveselil: vsaj videl sem ga, kakšen je. Vobče pa — v takem položaju se človek razveseli vsega, kar je daleč od vojne, daleč od sovražnika.

Proti večeru smo se premaknili v hišo, da bi povečerjali. Gospodar in gospodinja — kmečka človeka, seve — sta bila na moč nemirna. Gospodar od žene le še bolj. Toda hči — punca že zrelih let — je odločila, da dobimo večerjo. Vobče se je vedla na moč pogumno, partizani so bili nekaj domačega zanjo. Klepetala je z nami ko s starimi znanci, povprašala po nekih partizanih, ki so se v teh mesecih vsekakor ustavljali pri njih. Videti je bilo, da nas dekle jemlje kot nekaj svojega, ne da bi bila pokazala troho strahu ali skrbi zaradi naše navzočnosti v hiši, medtem ko sta nas oče in mati venomer odganjala.

Tega »idiličnega« življenja z ajdovimi žganci in mlekom za večerjo in z mladim dekletom in njeno toplo domačnostjo je bilo sinoči konec. Stopili smo na pot in se na javki srečali z dvema kurirjema, ki sta me molče in kar dovolj hladno prevzela z navodili naših ljudi, da potujem na »osvobojeno ozemlje«. Poslovil sem se od njih, ki sem z njimi prebil v bunkerju dobra dva meseca. Stopil sem za kurirjema, meni popolnoma tujima. Pa saj sem konec koncev vse od Prekmurja stopal za popolnoma tujimi kurirji, z njimi ali pri njih prebil dneve, jedel, kar so mi pač dali. In povsod ista predanost neki stvari, za katero ni nihče zaprisegel, katero pa je mogel pri slehernem koraku plačati z življenjem.

Sinoči pa se je začelo zatikati. Sprva sta se mi nova kurirja zdela kar imenitna dečka, kakor pa smo ostali sami, bi se bil vrnil k svojim tovarišem, ki so šli v neko neznano smer, a vendar — bil bi med svojimi ljudmi, znanci, enak med enakimi. Bilo pa je prepozno: nihče ni vedel, jaz pa še najmanj, kam bi lahko bili šli, ko pa o tem nismo govorili.

V tujem kraju sem, še za dne bi se s težavo znašel sam. Tu pa — kakor smo prišli med hiše, že sta mi rekla, da naj kar tu ostanem, v tem kraju, v neki Bočni. V bledem siju nočne svetlobe vidim po hišah votla okna, prazna ko izdrte oči. »Priskrbela ti bova kruha in boš kar tu ostal. Pri kakšni hiši.« — »Kaj naj pa tu počnem?« — »Zjutraj boš nadaljeval pot čez Menino. Včeraj je tod šel štab štirinajste, dohitiš ga in se jim pridružiš...« — Prepričevala sta me, da ne morem hoditi, da mi čevlji drsijo, kar vse je bilo res, sem ju pa trmasto prepričeval, da tudi njima drsi. Nazadnje pa sta mi povedala, da jim je komandir postaje prepovedal kogarkoli privedi na postajo. Vobče pa — jutri da bo hajka. Oni ne bodo odgovarjali zame — ni govora, da bi bil z njimi. Meni pa kaj drugega ni kazalo, ko da se držim teh novih »prijateljev«, pa bili taki ali drugačni. — Ne vem, morda pa ni bilo najbolj pametno, in bi bilo bolje prenočiti v katerikoli hiši v Bočni. Ker pot do njihove postaje je držala navkreber po potoku, kjer nisem smel stopiti na sneg, voda pa je bila dovolj globoka, da mi je že pri prvih korakih napolnila čevlje. Kajpa — tudi mrzla je bila za ta zimski čas kar dovolj. In potočka ni in ni hotelo biti kraj.

Neprijetnosti pa so se nadaljevale zgoraj na kurirski postaji: komandir je pri brleči lučki ozmerjal kurirja, ki da sta me privedla sem gor, kjer da poleg vsega drugega ni prostora. Kar je bilo res: kurirji so imeli svojo postajo v neki skalni votlinici, kjer so spali kar na kupu. Nazadnje mi je komandir nejevoljno rekel, naj se stisnem kar pri vhodu. »Saj vidiš, da nimamo prostora,« je zagodrnjal. Pri brleči svetlobi sem videl samo kup oblečenih in obutih teles. Vsi so spali. Pri vhodu, kamor sem se stisnil in ki je bil zagnjen s kocem, je vso noč vleklo po meni. Zeblo me je, da nisem zatisnil očesa.

Zjutraj so mi postregli s čajem, komandir me je vsestransko izprašal, pregledal moje prlporočilo dvomljive vrednosti, ker na njem ni bilo nikakega pečata, nato pa mi je dal lepo navodilo: z njimi da ne morem, ker da bo hajka. In spet mi je pokadil s štabom štirinajste, ki da jih bom dohitel — »najbrž bodo še kar na oni strani Menine«.

A kaj mi je pomagala ta tolažba s štabom štirinajste, ko pa je ta bil bogve kje pred menoj, jaz pa sem bil na severovzhodni strani Menine. In povrh vsega — nekega

štaba divizije tudi ne boš kar tako našel! Saj ne potujejo ne z zastavo ne s pesmijo. Čeprav upanja, da jih najdem, spet nisem zavrgel.

Komandir mi je še stisnil roko in mi zaželel srečo, pa tudi povedal, da bom spotoma srečal njihovega kurirja. No — da le Švabov ne bi srečal.

V hribih — gorah nisem nikdar sam hodil. Vobče sem v gorah bil vsega bore malo. Otroci sem začel z Lendavskimi, oziroma Čentibskimi goricami, s prijateljem sva prehodila v Prekmurju hribe — griče od Kobilja do Moščanec: gimnazijca sva v počitnicah obiskala svojega učitelja Klanščka iz osnovne šole. V Ljubljani — v šoli — smo delali nedeljske sprehode na Grad in Golovec. Dvakrat sem bil na Šmarni gori in dvakrat na Katarini. Povsod sem spil eno pokalico, pojedel eno žemljo; in skiciral sem v skicirko, pač cerkvice, ki so vabile človeka iz doline. Na šolskih izletih sem bil na Kumu, na Joštu in na Kofcah, vendar ne na vrhu, temveč le do koč in do tamarja. Zdaj se vzpenjam na Menino. Od daleč jo poznam — podolgovata ko ložeča žival, ki se sonči iztegnjena, njena višina pa mi ni znana. Ker »prave gore« — planine so tiste vzpetine, ki segajo vsaj dva tisočaka. Na take se pa jaz ne bom nikdar vzpenjal; že zato ne, ker tam ni ne drevja ne grmovja, če bi mi spodrsnilo, in ker imam na vzpetinah noro vrtoglavo. Za izlet na Kofce sem si sposodil neke čevlje od prijatelja — kajpa, poletne čevlje na zaponko. In ker je po vsej poti rahlo deževalo, sem čevlje domala uničil. Ker je bila koča zaprta, smo se spravili spat po jasliah v hlevu. Nekdo pa nam je vso noč »godel«, ker ga je neznansko bolel zob. Zjutraj je le še bolj deževalo in megla je pokrila vrh Kofca, pa smo se skisano vračali v dolino. — Na izlet v Vrata sem vzel s seboj gosli, ki sem nanje že dobro leto igral; škaflo za gosli pa sem si sposodil pri nekem prijatelju. Za igranje pravzaprav ni bilo ne prave priložnosti ne pravega časa. In tudi — le kdo bi pa bil tedaj poslušal moje »škržutanje«, kakor so tako muziko imenovali moji strici Picki. Ko pa smo se vračali, nas je zajela nevihta, lilo je ko iz škafa, moja sposojena škaflo za gosli — bila je pač iz papirja — je skoraj razpadla.

Moje predstave o gorah so bile otroško preproste. Pa se mi zato tudi ni zdelo nič strašnega, ko so me na kurirski postaji tako rekoč napodili čez Menino. No — bom pač prišel do vrha, če so že drugi hodili pred mano.

Pot je bila nekaj časa še kar zlozna — se pravi: niti ne prestrma. Še palice si nisem odrezal, da bi si bil z njo pomagal pri hoji, šel sem na pot kakor nedeljski izletnik v mirnih časih. In ker je bilo še kar zgodaj zjutraj, niti Švabov nisem pričakoval. Vse je bilo lahkomišno — s strani kurirjev, da so me samega poslali čez goro, z moje pa ravno tako, da sem stopil na neznano mi pot. Toda jaz sem vendar moral priti na osvobojeno ozemlje. Sicer pa — vračati se tudi nisem mogel, saj ne bi našel poti do našega bunkerja, ravno tako mi ni kazalo tavati po hribih in iskati kakšno partizansko enoto.

Nekdo je tu spodaj očitno vozil drva, pot je bila kar za silo zglijena. Kupe hlovov sem še našel pripravljene za prevoz v dolino. Tam pa se je začnela le shojena steza vzpenjati kar precej strmo navkreber. Nič kaj pripravna za moje zglijene podplate. Vendar mi sprva še ni povzročala skrbi: Če so pred mano drugi zmogli to pot, jo bom tudi jaz. In vobče me je veselilo, da sem vsaj na pravi poti — gotovo je prava, če je shojena.

Dobro uro sem že hodil — no, pač od kurirske postaje, ko se je pot začela strmo vzpenjati navkreber. Strmina sama pa ni bila najhujša, hudo je bilo, ker je bila pot poledenela, le neke vdrine so bile zasekane v pot: nekdo je pač šel tod, ko sneg še ni bil zamrzoval, s poledenelih stopinj pa je veter odpihal sneg in pred mano se je strmo vzpenjala ledena strmina z majhnimi vdolbinami. Postalo mi je vroče, ko sem se ozrl po tej poti: saj mi je bilo jasno, da je ne bom zmogel, že zaradi svojih shojenih, zglijenih čevljev. Toda nazaj tudi ne morem. In niti palice nimam, da bi se opiral nanjo. Vse okrog mene je bilo poledenelo: s poti stopiti na »sneg« je bilo najbrž še bolj nevarno: če bi mi spodrsnilo, bi se odpeljal v dolino, kje zadel ob bukev in se polomil, kar bi pomenilo konec moje romarske poti.

Na obe strani steze — le da meter, dva metra stran — so stale silne bukke, kakršnih še svoj živi dan nisem videl: debele, da bi jih dva komaj objela, ravne in visoke, da je bilo komaj videti vrhove. Kmečki človek bi lahko bil občudoval to lepoto drevja, teh gladkih bukev, ko bi bile okoliščine drugačne. Tako pa sem z grenko žalostjo premišljal, kako naj se rešim s te steze, kako naj sploh pridem čez to — vsaj zame takrat — začarano goro. Ko sem napravil še nekaj korakov navkreber, se je steza — končala, spremenila se je v zgolj poledenelo ploskev. Na kakšnega sovražnika v teh okoliščinah niti nisem smel pomisliti, bil sem ujetnik.

Prišlo mi je na misel, da bi se podrsal do najbližje bukke, se je oprijel in tam po snegu nadaljeval pot. Zdelo se mi je, da tam ni tako strmo, vsekakor pa se bom laže kam prebil kakor na tej poledeneli stezi.

Podrsal sem se postrani, do najbližje, silne bukke, kak meter in pol sem zdrsnil pošev, na srečo naravnost proti buki in jo tudi objel silovito, kakor bi se potapljal človek oprijel rešilnega pasu. Tam sem si najprej oddahnil. Pogledal sem na stezo, s katere

sem se rešil: od tod je bila videti še bolj strma, še bolj gladka, čisti led. Kar streslo me je nekaj, in čelo se mi je orosilo. Saj še nisem bil rešen, a vendar — zdelo se mi je, da se mi tu le ponujajo neke možnosti.

Od bukke do bukke sem se podrsaval, dokler nisem prišel na tak sneg, da se je noga le udrla vanj. Naposled sem vendarle prispel na vrh; vsaj zdelo se mi je, da tam mora biti vrh: strmina se je prepognila, nekako zravnila.

Toda na vrhu nikjer nikake steze, vse zameteno, in še snežni metež povrh. In globok sneg, do prsi mi je segal, ko sem se pogreznil vanj, nakar ni bilo preprosto izkopati se iz tega zameta. Na robu hriba je raslo neko grmovje, tam sem si odrezal palico, da si bom kako pomagal v teh zametih: tu ravno tako nisem mogel ostati kakor ne na poledeneli stezi. Pred mano je bila gola ploščad, nití grma ni bilo nikjer. Nad ploščadjo so se podili divji viharji, vsaj meni se je zdelo, da strašno piha. Oblaki snega so se gnali čez ploščad tako, ko da jo pometajo, v resnici pa so odmetavali sneženi pršič, kakor da kmet kaj seje in meče zrnje po njivi. Pršič mi je obmetaval oči, da sem komaj gledal. In jaz sem mislil, da sneženi oblaki plavajo nekje visoko nad nami, a tam je sijalo sonce, čutil sem ga, vsaj sončni sij, snežni metež pa je divjal tu, kjer sem se jaz prebijal. Oblaki so me zasipavali s pršičem ko s plevami.

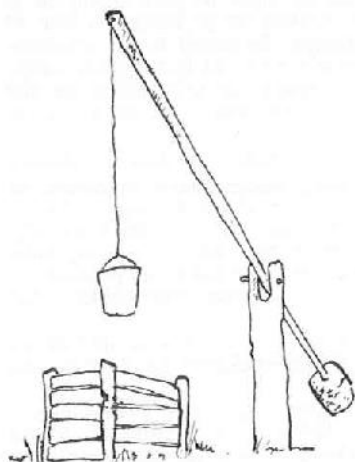
Zgubil sem orientacijo, ker sem se ogibal, da bi hodil naravnost. Snežna plast pa je bila globoka, človeku skoro do vratu. To kroženje po ploščadi pa mi je zamešalo vse smeri. Le da se je na srečo nekje nad temi oblaki okrog mene blede svetlikalo, in po tem svetlikanju sem sklepal, kje je sonce in kje bo jug. Ker jaz moram nekam proti jugu, če naj pridem v neke Češnjice, kamor so me bili napotili kurirji onstran Menine.

Čeprav sem se že skoraj čisto zgubil, me vendar ni bila tolikšna skrb kakor onstran Menine, na tisti poledeneli stezi. Povrh vsega pa sem prav tedaj zagledal pred seboj, nekoliko ob strani ploščadi dvoje poslopij, vendar brez strehe — očitno je bilo požgano. Ko sem se naposled kljub snežnemu metežu le prebil do poslopij, sem z žalostjo odkril eno samo praznino, zapuščenost, popolno bojno opustošenje. Gole, umazane stene so štrlele v zrak. Sem se pa vendarle skoraj razveselil, ko sem zagledal »človeške« sledi. Nekdo je bil tu na smučeh. Ta »nekdo« — se razume — je lahko bil le švabski vojak. Partizani se vendar niso smučali, drugi ljudje pa tudi ne. Razveselilo pa me je vendarle v toliko, ker sem po teh sledih odkril pot v dolino, čeprav jo je prav kmalu sneg zametel. Kakor zanalašč so se medtem snežni viharji nekako potišali, unesli. Svet je postal jasnejši, bolj prijazen. Celo sonce se mi je nasmejnilo, ko da me hoče zmiriti z usodo. Zdelo se mi je, da nisem več tako sam, kakor sem bil na poledeneli stezi in kakor sem bil v snežnem metežu, ko sem prišel na vrh gore, na ploščad. Moj korak je postal lažji, skoraj že kar »poskočen« — kolikor je korak na snegu sploh lahko poskočen.

Sled smučarja, čeprav vidna le nekaj metrov, mi je nakazala pot v dolino; kar brezskrbno sem stopil nanjo. In naposled sem zadel ob pravo stezo, shojeno gaz. Bil sem srečen, da sem se rešil gore.

Čez čas pa sem še srečal partizana-kurirja, očitno tistega, ki so mi ga omenjali na kurirski postaji onstran Menine, nad Bočno. Ko dobra stara znanca sva se pozdravila. Povedal mi je, da sem na pravi poti in da bom spotoma naletel na neko kolibo, kjer mi bodo — trije partizani so tam in partizanka — postregli z dobrim vročim čajem.

Ampak vse to že spada v drugo in drugačno pripoved. Moje »gornišstvo« pa je s tem pohodom na Menino bilo končano, srečno končano, ko bi se lahko bilo — vsaj zame — končalo precej klavnro.

GOSPA POTEJNI, GOSPOD POTISNI

MARIJA LAH-VILDOVA

Pred vsakim sindikalnim izletom je v tovarni vedno vznemirljivo. Ugibanja, kdo vse gre, kam gremo, kaj vse bomo videli in polno problemov okrog garderobe, pa polno skritih misli in želja, ki jih nosi vsak v sebi in so samo njegove.

Tako se nam je v program za leto 1964 prav sramežljivo prikradel izlet na Ribniško Pohorje, leto pozneje že bolj pogumno obisk narcisnih polj na Črnem vrhu. Kar za dva avtobusa razigranih vseh starostnih kategorij nas je bilo.

Večina je prvič uzrla prelepi svet pod našimi gorami in prav pod Golico je prenekateri sklenil, da bo v bodoče pogosteje zahajal v planinski raj.

Naslednje leto je skupina sedemnajstih najbolj navdušenih že obiskala Robanovega Jožo in se prvič srečala s skalami na poti proti Korošici.

Kakšno veselje, kakšno navdušenje!

Večino je dajala sapa že na Jeruzalah. Zdelo se mi je pametno, da spremenim program in izpustim vzpon na Ojstrico.

Pa so me moja dekleta prav prijetno presenetile. Na Žvižgovcu, ko se svet poleže, so že ubrano prepevale, prepevale so vse do Korošice.

Ne strm vzpon na Ojstrico, ne neroden spust za novince po Sukalniku do Jermanovih vrat, niti strmi sestop na Okrešelj jim niso vzeli volje.

Tisto leto se je sneg prav tako dolgo zadržal v gorah kot letos, tako da smo se prve dni julija veselo obmetavale z njim. Najraje bi ga vzele domov za dokaz — saj nam drugače še verjeli ne bodo, ko pa so se doma naša prekmurska polja bleščala v zlatu zorečih žit.

V Kamniški koči smo bili napovedani, zato je skrbni oskrbnik ves popoldan z daljnogledom ogledoval ostenje Planjave. Pozneje nam je pripovedoval, kako se je bal, da poti v snegu ne bomo zmogli. Ko pa je videl, da smo bile sama dekleta, vse, razen mene prvič v gorah, doma pa iz ravnice, nas je toliko hvalil, da smo postale — skoraj bi rekli, malo prevzete.

Po dobri večerji, ko smo se že malo odpočile, je le najprej padlo vprašanje, kakšna je pot na Triglav.

Ob opisovanju raznih poti, ki sem jih že sama prehodila, so jih bile same oči in ušesa. V koči na Kamniškem sedlu je vzklik in dozorel sklep:

»Drugo leto pa na Triglav!«

Tako se je takrat v planinah začelo rojevati planinsko društvo »Mura«.

Najprej le planinska skupina, ki je bila vsako leto številnejša, danes pa je v tovarni že 260 planincev.

Šteli smo se že za planince, saj smo vendar plezali po skalah, po takih, ki imajo kline in vrvi! Sten in prepadovali pa toliko, da jih več tudi na Triglavu ne more biti.

Ko so dekleta z navdušenjem pripovedovala doživetja z gora sodelavkam in jim zaupale tudi načrt, da gremo v času dopustov na Triglav, ni šlo vse tako gladko:

»Kože, mislijo, da je Triglav naš Sūji vroj!«

»Vажne pa so važne.«

»Ešče punčuk (čevljev) nemajo, pa oditi (hoditi) tuj ne vejo, pa se nikan (nekam) silijo.«

Bilo pa je tudi dovolj drugačnih odmevov.

Starejše so nas blagrovale, da lahko dopust izrabimo tako bogato, same pa ga nikoli niso in ga tudi ne bodo mogle — dom, družina, predvsem pa otroci zahtevajo svoje.

Naša Irma

Po objavi programa izleta na Triglav smo računali predvsem na skupino »izurjenih« planincev — tistih, ki so se že izkazali na Kamniških.

Pa je šment nekim od teh prekrizal pot, da niso mogle z nami, drugim pa spet napravil skomine.

Med temi s skominami je bila tudi Irma.

Kmečko dekle, ki je že s petnajstimi leti začela delati v tovarni. Tudi ko se je poročila, je v drugem »šihu« morala opraviti vsa dela na kmetiji. Vedno je bila razpeta med delom v tovarni in domom, vedno v stiski s časom.

Bila je izredno vesele narave — vedno živahna. Na sindikalnih izletih je bila središče, vedno polna dvotipov in šal v sočnem goriškem narečju — okrog nje je bilo vedno polno smeha in petja.

Pa se Irma med prvimi prijavi za izlet na Triglav.

Nič ni pomagalo prepričevanje, da je že malo v letih in da jo pri dvainpetdesetih skoraj

prepozno pričeti s hribi. Nič ni zaleгло, ko sem ji prikazovala vse napore in nevarnosti takega izleta in ji naštevala, kaj vse mora imeti s seboj in da to mnogo stane. Njeni odgovori na vse to so bili odločni.

S kondicijo ne bo imela težav, saj celo leto teka po njivah in doma po hlevu; leta — teh ne bi zamenjala z nobeno mlado; oprema, to si bo za začetek sposodila.

Hlače bo seveda oblekla, prvič v življenju sicer, pa bo že z njimi potrpehla.

Ko me je po enourni razpravi skoraj prepričala, mi je še od vrat vsa vesela in srečna zagotavljala, da z njo ne bomo imeli težav, sem le odredila: za vse udeleženke izleta obvezen zdravniški pregled. Pa nas tudi ta ni rešil Irma, zdravnik je ugotovil, da je od vseh nas najbolj odporna.

S težavami se je začelo že na avtobusni postaji.

Irma priteče tik pred odhodom avtobusa, mislili smo že, da je ne bo. Oh, groza!

S potovalko ne nahrbtnikom, z dežnikom, kar pa je bilo najhuje — v lepem novem nagubanem krilu in svileni praznično ruto na glavi. Gledava se, ona vsa srečna, ker ni zamudila, jaz vsa napeta in besna, da se je začelo prav tako, kot sem se bala.

Najraje bi ustavila avtobus in jo poslala domov, pa zaradi njenega srečnega obraza tega nisem mogla storiti.

V tolažbo mi je bilo, da so tudi žene — prve triglavanke prišle v krilih, pa še klinov in vrvi ni bilo.

»Irma, zakaj pa vsaj nahrbtnika niste vzeli, saj ste si ga pri meni sposodili.«

»Roža, ne skrbi! Man (imam) ga!« Veselo je pobožala potovalko. »Tū notrik je! Po varaši (vasi) ga ges ja ne bi mogla nositi, ka bi pa lidge pravili.«

»Kaj pa dežnik, kje pa so hlače?«

»Marela sikdar prav pride, lač (hlač) pa istina nemam. Pa ne skrbi Picika, s kiklo se tūj da oditi po bregaj.«

»Samo, draga Irma, da mi ne bomo hodili, ampak plezali in drugi vam bodo pod krilo gledali.«

»Ne skrbi, nika novega nedo tan vidli!«

Ves avtobus se je krohotal ob najinem razgovoru, najbolj pa mojih šest deklet, ki so poleg drugih planinskih užitkov pričakovale še dobro voljo.

Irma smo imeli vsi radi.

Tedaj so jo prevzele dekleta, jaz pa sem utihnila v mislih, kaj vse se utegne na tem izletu dogoditi.

Do Aljažvega doma v Vratih ni bilo nič posebnega, le smeja je bilo na vsej poti dovolj — prinesle smo ga v dom in tudi tam je bila naša Irma »ta zvončasta«, kakor pravijo v Bohinju. Z nami so se smejali vsi, čeprav pol naših zbadanj v prekmurščini niso razumeli.

Že zvečer smo se sprijateljili z mlajšima Dolenjcema, ki sta drugi dan nameravala na Triglav po Tominškovi poti. Mi pa seveda po najlažji — čez Prag.

Dolgo sta nas prepričevala, da pot ni dosti težja in mlada dekleta jo bodo zagotovo zmogla. Irma — njo pa bomo s skupnimi močmi že spravili gor.

Kako so nam drugi dan bile potrebne te moči!

Irma smo nekako le planinsko opremili. Dala sem ji svoje trenirke, potovalko smo stlačili v nahrbtnik, prav tako dežnik, ki se mi je zdel takrat pravi greh. Mnogo let pozneje ga je na isti poti odprl naš vodnik — gorski reševalec in himalajec Tonač. Meni je odleglo za nazaj.

Pa smo šli. Že pred spomenikom, ko se nam je vsa severna stena odprla in se je pokazal vrh Triglava v prebujajočem se jutru, je Irma navdušena nad razgledom strokovno ugotovila, da tja gor ne pride niti »mūja« (muha), kaj šele živ človek.

Skozi gozd in rušje je še kar šlo. Vsi smo sicer lovili sapo nekam na kratko, od vseh je še najlažje hodila Irma. Že se mi je začelo buditi upanje, da le ne bo tako hudo ne z njo ne z našim planinarjenjem. Pošteno sem se ušela.

Pred prvimi skalami je trmasto obstala kot oslica z Jadrana: Tu gore ona ne gre in ne gre, ima doma otroka, moža, dve kravi, za katere mora skrbeti. Ali hočete, da se tu ubijem?

Vsi smo se smejali. Mislili smo pač, da si z robantenjem vpliva pogum, kajti vsaka izmed nas si je dajala korajžo po svoje.

Naša dolenska znanka, ki je menda bila učiteljica telovadbe in je pot že prehodila, je šla prva, dekleta za njo, midva s tovarišem pa sva poskrbela za Irmo.

Jaz sem hodila pred njo, jo držala za roko in jo vlekla čez težavnejša mesta, tovariš jo je potiskal od spodaj navzgor, Irma pa je robantila, klela in zabavljala vse počez: tistega, ki si je prav tu izmislil pot, svojo noro pamet, da se je podala v take nevarnosti, nahrbtnik, ki ji je opletal po plečih in ji nagajal pri hoji, pa svojo »duško«, ki ji je kar naprej zmanjkovala.

Pa smo se kar hitro navadili na strmo pot. Vso pot nas je Irma s pridruženjem sijajno zabavala. Dekleta in oba naša spremljevalca so se kar naprej smejali.

Na mestih, kjer je bilo nekaj tveganja, je Irma poveljevala:

»Gospa, potegni, gospod, potisni!«

In tako sva jo potegovala in potiskala vso dolgo pot.

To bi bil moral videti Janko Mlakar, napisal bi bil — Trebušnico. Če bi zapisal vse, kar je izrekla, je bila nemara Trebušniku kos.

Nič ni pomagalo, če sem Irmo rotila, naj bo vsaj malo tiho, predvsem pa, da naj ne kolne, saj se to za kulturnega človeka, predvsem pa za žensko ne spodobi!

Ko sem pozneje doma razmišljala o našem izletu, sem ugotovila, da si je Irma s humorjem preganjala le strah, saj je njo najbrž mnogo bolj pestil kot nas.

Čim smo prišli v malo bolj položen svet, ni bilo bolj navdušenega občudovalca od Irme.

Vsak cvet ji je bil zanimiv, vsak razgled enkrat, kar stala bi bila in občudovala.

Doma je pustila moža, pravega orjaka, dobro rejenega, in še v kozarec je rad pogledal. Na mestu, kjer smo grizli kolena, jo zbode Mariška:

»Irma, bi vaš Franci prišel tu gor?«

Ni takoj odgovorila, čez čas pa počasi: »Bi, bi, samo če bi pred njim kdo kotalil, lagev' vina.«

Spomin na dom jo je za kratek čas malo utišal, na prvih težjih mestih pa je že spet sočno robantila in ukazovala kot oficir: »Gospa potegni, gospod potisni.«

Pa ji prav potihem rečem: »Irma, ne preklinjajte, zdi se mi, da je tovariš, ki vam pomaga, župnik.«

Plašno me pogleda. »Bog njégov, pa bo zaistino, vej ešče edne grde rejči naj potrošo.«

Po tem je bentila malo manj glasno in bolj »kulturno«.

Kosili smo na Kredarici in to pošteno. Prekmurci pač ne pridejo na Triglav vsak dan in če se s pijačo ne sme, naj se to proslavlja z jedačo!

Naš vrli sindikat nas je finančno podprl — vsa čast mu — kar dobro!

Oblačno je sicer bilo, vidljivost pa zadovoljiva. Meteorologi so za naslednji dan pre-rokovali poslabšanje vremena, zato smo se odločile, da gremo na vrh in prespimo v Planiki.

Pričakovala sem, da se bodo z Irmo začele prave težave šele pri vzponu na vrh.

Pa sem se uštel.

Pohlevno in dokaj tiho je stopala po meliščih in se pozneje kar spretno prestopala po prvih klinih.

Morebiti iz spoštovanja do očaka Triglava? Vsi smo bili nekako obzirni, še Irmin »Gospa potegni, gospod potisni!« je zvenel bolj kot prošnja, ne več povelje.

In še to prošnjo je veter, ki je od trenutka do trenutka močnejše zapihal, odnašal nekam v daljavo, od tam pa k nam pehal zoprne megle.

Z Malega Triglava smo imeli še kar lep razgled, ko pa smo lezli po grebenu, je nebo začelo temneti. Vendar ni kazalo, da bi pred nočjo deževalo.

Pot proti vrhu je sicer strma, a jo je Irma brez večjih težav zmogla, druga dekleta pa so bila prav tu najbolj navdušena. Obred na vrhu smo opravili na hitro, kajti oblaki so vedno bolj temneli, megle so pritiskale z vseh strani.

Irma pa me je potegnila za stolp, kot da bi se sramovala svojih čustev, me objela in poljubila rekoč:

»Roža, hvala ti, da si me vzela s seboj, tega ti nikoli ne pozabim. Gore so nebesa in pekel venem. Nihče, ki tega ne vidi, ne more verjeti, kako je tu lepo, pa tudi ne, kako težko je priti sem gor.«

Pa se je pravi pekel zares začel.

Redke debele kaplje so začele padati že, ko smo se odpravljali z vrha. Na grebenu je že snežilo. Z nahrbtnikov na Malem Triglavu smo že stresali sneg. Voda je tekla po skalah in silila v naše ne najboljše čevlje, curljala za vratove, sneg nas je močil po obrazih in rokah.

Ni bilo več smeha. Vsaka je pazila sama nase in pomagala, če je trebalo navzdol in navzgor. Še Irma se je spuščala sama, le tu in tam se je slišal proseči glas — nič več »gospa« ampak »Picička, malo počakaj!« ali pa »Roža, malo me primi.«

Z vrha pa vse do skal nad Planiko je naša Irma pot predrsala po zadnji plati. Čim bolj sem jo prosila, naj vstane, tem bolj trmasto je vztrajala pri svojem.

»Če ti je, dušica, žal za tvoje hlače, ne skrbi, doma ti kupim nove,« je odgovarjala. Tudi sestop se je srečno končal. Nikoli prej in nikoli pozneje se v gorah nisem srečala z neurjem, ki bi tako znenada prišlo in bilo tako silovito.

Mislila sem, da bodo dekleta v Planiki takoj poglela, saj je bil dan zanje več kot naporen, pa sem se tudi tokrat uštel. Vsa koča jih je bila polna. Gostov ni bilo mnogo in vsakemu posebej so pripovedovale, kaj so doživle.

Čez vse je bila najbolj navdušena Irma.

Ko smo se ob zori poslavljale s Planike, je Triglav žarel v jutranjem soncu, kot da bi se nam hotel oddolžiti za vse hudo prejšnjega dne.

Me pa s veselim korakom in s pesmijo drobile na Sedmera jezera, proti Komni in Bohinju.

Tri dni po vrnitvi sva se z Irmo srečale v mestu. S kolesom se je peljala, pa ni hotela takoj ustaviti, noge da je ne ubogajo, mi je potožila. Doma kar poležava, dan poprej pa je morala podojiti kravo. Pod njo se je nekako še spravila, izpod nje pa ni in ni šlo. Eno uro da je klicala na pomoč. Ker nikogar ni bilo, je mleko izlila, sama pa je zgrabila za kravlj rep, se potegnila navzgor in se postavila na noge. Franci da jo mora spravljati s pručko na posteljo in iz nje — z eno besedo ni za nobeno rabo. K sreči, da ima tako potrpežljivo kravico! Pa dobrodušnega moža!

V dno duše se mi je zasmilila. Žal mi je bilo, da smo jo vzeli s seboj, ko sem se ji začela opravičevati, me je ustavila:

»Meni pa ni žal, še bom hodila z vami, če me boste le vzele s seboj, drugič bom bolj pametna in ubogljiva. Nikjer na svetu ni lepše kot v gorah.«

Isto je razlagala vsem kmetom, ki so delali na njivah blizu njenih. Mesec dni po naši vrnitvi me vpraša stari očanec: »Kje za hudiča ste Irmo vodili! Odkar je prišla domov, po njivah nič drugega ne govorimo, samo o gorah. Pa še nas je navdušila, še nas miče, da bi enkrat tja gor pogledali, če je res tako lepo. Samo delo pa trpi, delo, ko jo kar cele ure poslušamo.«

Tako smo planinci z Irmo dobili navdušenega agitatorja.

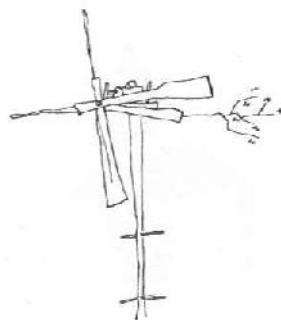
Žal je nenadna smrt čez leto dni prekrizala vse njene gorniške načrte. Na dan, ko je za petindvajset let dela v tovarni dobila priznanje, je omahnila zadeta od kapi. Govorilo se je, da od prevelike sreče. Jaz pa pravim, da ne.

Če je lahko tudi sreča vzrok smrti, potem bi se srečali z Irmo že na vrhu Triglava, tam je bila več kot srečna.

Čeprav je le enkrat bila z nami, je nismo pozabili in vsi mladi planinski rodovi jo poznajo. Če se komu ob hoji zatakne, sporoči:

»Tovariš, potegni!«

In ob stiku z drugim izgine strah in malodušje, čutimo, da smo eno. Prav tako, kot čutimo prekmurski in pomurski planinci, da smo ena velika družina.

BILO JE LEPO . . .

(Spomin na Láhonsko skupino)

ERNA MEŠKO

V daljavi drage ste planine,
v daljavi venec sivih skal,
iz tihe prleške doline
vam rad bi jaz pozdrav poslal.

Tu nizki griči, zlate njive
tam v soncu led in sneg žari,
odsev ožarja skale sive
tam naše kličejo poti.

(Iz M. Meško: »Planinam«)

Neutešeno hrepenenje po mogočnem gorskem svetu naših Alp, po tajinstvenem šumenju naših pohorskih gozdov, po zasneženih planotah — spremlja vse življenje moj delovni vsakdan. V spominih se vračam v preteklost in znova zaživi v meni vse tisto lepo, vse tisto bogato, kar so mi nekoč planine dajale. Z odprtim srcem sem sprejela in si kopičila srečo, da sem od tega živela tudi v pustih dneh in živim še danes. Precej o tem sem že napisala. Tako se lahko zgodi, da bo bralec v sledečih vrsticah zasledil, kar je mogoče že kdaj bral. Toda resnica je vedno enaka. Težko jo je prikazati povsem drugače.

Kmečko delo zahteva v glavnem mnogo fizičnih naporov in neuklonljive volje, pri vsem tem pa dopušča nekoliko duhovno sprostitev. To je tisto, kar omogoča kmečkemu človeku, da sodeluje tudi v športu in kulturi. V čudovitem naravnem okolju se mu porajajo mnoga plemenita čustva in se razvijajo sposobnosti, da se te vrednote izražajo na različne načine. Je pa res, da nas vedno pesti vprašanje časa in da si za to dan podaljšujemo. Čas za planinstvo pa je treba iztrgati, ukrasti iz delovnega dne. Marsikaj se lahko opraviči, da postoriš tedaj, ko je slabo vreme, za obisk gorā pa si vendar vsakdo želi lepega vremena. Zato moramo pametno izbrati čas za daljše ture in biti še bolj marljivi, da »spravimo notri« pred in po turi to, kar smo zamudili. Večina ljudi se čudi, kako sploh more kmečki človek hoditi v planine, kdaj utegne kaj napisati, narisati, oblikovati? Silna želja po tem, kar bogati našo duševnost in zadovoljuje naše večno nemirno srce, je tako velika, tako mogočna, da premaga ovire. Tu najdemo tudi odgovor na vprašanje: »Kako da Prleki, ki smo tako daleč od visokogorskega sveta, gojimo ljubezen do planinstva in se z njim ukvarjamo? Kako to da kmet, ki prebije večino svojega življenja v prosti naravi in se pravzaprav nikoli ne spočije, zahaja v gore? Tam visoko gori, proč od vseh vsakdanjih skrbi, tegob in dela sprosti svojega duha, se nadiha svežine (napačno je mnenje, da je kmet vedno na svežem zraku. Pa še koliko prahu mora požreti npr.: ko krtači živino, pri branjanju, pri mlačvi, in koliko strupov pri škropljenju, gnojenju in tako dalje) in se prepriča, kako lep, čudovito lep je ta naš svet tam, kjer ga še ni oskrunila človekova sla po vsestranski modernizaciji. Spominjam se na soseda Martineka, kako je nekoč prišel k nam, da bi nam pomagal pri delu. Prišel je eno uro prej, kot smo se zmenili. Ker drugih naprošenih še ni bilo, sem ga vprašala, ali bi mi hotel pomagati, da bi prežagala nekaj polen. Takoj je bil voljan. Ko sva žagala, se je čudil, da znam dobro žagati, kdaj sem se tega naučila. Morala sem mu povedati, kako me je moj mož stalno »komandiral«, če sem pretrdo držala žago, in končno se mu je le posrečilo, da me je naučil te večine. Ker se je Martinek nameraval v kratkem odseliti iz Láhonce, sem ga vprašala, ali mu ne bo krivo, ko ima v sedanjem bivališču vodo pred pragom in dobro cesto par metrov od hiše, preselil pa se bo na breg, kjer tega ne bo. Pa se je z nasmejanim obrazom in gorčimi očmi zazrl na Ivanjkovščak, kjer je stal njegov novi domek sredi cvetočega drevja nad vinogradom in dejal: »Veste, mi smo gorički ljudje, mi radi gledamo daleč na okoli, iz grape pa ne vidiš daleč.« Razumela sem ga in bila vesela njegove prirodne srčne kulture.

A niso vsi ljudje enaki. (Jo), kako bi bilo to dolgočasno! Nekateri uživa, ko se lahko brezskrbno usede za obloženo mizo, drugi pa, temu povsem nasprotno, ko po napornem vzponu najde čisti gorski izvir in se ob njem daleč od vsakdanjega vrveža spočije in okrepča s skromnim brašnom iz svojega nahrbtnika. To je nekaj tako potešujočega, da je težko najti primere, to moraš doživeti sam. Dobrina, ki si jo dosogled brez truda in lastne žrtve, nima prave cene. Če se pripeljemo z avtom ali žičnico visoko v hrib, smo zadovoljni, da smo na lahek način prispeli v naš ljubljani planinski svet, vzbujajo pa se nam občutki, da si tega nismo zaslužili. Vendar, če pomislimo, kako dragocen

je danes čas vsaj za večino ljudi, posebej pa še za kmečkega človeka, potem nam pride še kako prav, če si lahko nekaj ur hoje prihranimo. In kaj pomeni to nam, ki smo od gorá tako oddaljeni, da porabimo že dober del »dopusta«, preden se priguncamo do vznožja! Zato ne kaže podcenjevati kovinatega konjička in njegovega brnečega srca. Nekdaj seveda te ugodnosti nismo imeli. Porabili smo ves dan, da smo prispeli zvečer v Vrata in zopet ves dan, ko smo se po turi vračali. Dva dni smo porabili samo za vožnjo po železnici. Kaka potrata! Tudi denarja pošten kmečki človek nikoli ni imel. Vse leto so otroci »šparali«, da bo za vožnjo v planino »veliki turl«, ki je trajala navadno osem dni. Toda kje dobiti, da bi lahko kaj prihranili? Nekaj drobiža se je nabralo na »pametivo« (tepežni dan), kak dinarček se je dobil za gobe, bukov žir, hrastov vučec. Malo več se je nabralo od šopanja slame. Taka ščiščena in v lepe ritke zvezana slama je bila vedno iskana. Mi je zase nismo potrebovali, ker smo imeli vse strehe krite z opeko. Za vez pa ni šlo tako veliko. Zato je oče otrokom rekel: sedaj imate priložnost, da si nekaj prislužite. Čistite slamo in izkupiček bo vaš. Z velikim navdušenjem so se lotili dela v senci na skednju. To delo je trajalo kakih 14 dni. Proti koncu so se že vsi naveličali. Najvztrajnejša pri tem je bila mala Erna, ki je nazadnje bila že vsa opraskana od osata iz snopja. Ni tako enostavno iz omlačenega in nasršenega snopja narediti lepo ritko čiste slame, ki bo služila za vez ali za prekrivanje strehe.

Največji in najzanesljivejši vir otroških dohodkov pa so bili darovi predobrega strica Pepcka, ki je vsako leto prišel po trikrat na obisk in razveselil ne samo naše otroke, pač pa tudi vse druge, ki so bivali ob cesti. Večinoma so zvedeli že prej, kdaj bo stric prišel »gor po cesti« in tako so ga ob robu že čakali, glasno in spoštljivo pozdravili, za kar so prejeli polne žepce bonbonov, pa še kak cvenk navmes. Imeniten gospod je bil ta naš stric, a dober kot kruh in skromen, skromen! Nase je le redko pomislil. Z velikim veseljem je prihajal domov. Ko je malo pojužinal, se je srehodil med domačimi njivami in gozdovi, pogledal v hleve, kako napreduje živina. Pri tem so ga spremljali manjši otroci in mala Majda ga je spotoma seznanila z vsemi novicami, ki so se v vasi zvrstile od njegovega zadnjega obiska. Ko se je iz ogleda »domačijskega sveta« vrnil, je, kljub visokemu naslovu, rad vzel sekuro drvačo in še kako uro cepit drva. To ga je vedno spravilo v dobro voljo. Prispel je v hišo, se nasmejati in rekel: »Sedaj se imenitno počutim, dobro sem se razgibal!« Potem smo malo posedli, pokramljali, pomodrovali in vedno tudi poplaničili. Pri prazni mizi seveda nismo sedeli in pristnih prleških »gibajnc« se je stric vedno razveselil. Nikoli ni pil vina, bil je vse življenje abstinent. Bil je velik ljubitelj gora in tako še prav posebno vesel našega zanimanja za planine. Ko je prišel čas slovesa, se je poslovil od vsakega posebej in slehernemu stisnil v roke — obvezno — vedno čisto nove bankovce. To je bilo veselje za vedno ravne kmečke otroke. Naši otroci so imeli v očetovi blagajni vsak svojo ovojnico, kamor so shranjevali svoje »dohodke«. Z letom se je običajno toliko nabralo, da je finančno vprašanje za glavno turo bilo rešeno.

Vsako nedeljo in praznik je naša skupina potovala s kolesi. Hrano so imeli v nahrbtniku, pa še nekaj drobiža v žopu za kak malinovec. Bili so skromni, z vsem zadovoljni, najlepši zgled jim je dajal oče in skupinovodja, pokojni Makso Meško. Rekel je, saj ni nujno, da bi morali na izletu, ko »nič« ne delamo, razkošno živeti, ko pa še tedaj, ko težko delamo, dostikrat nimamo priboljška. Saj še iz tega, s čimer razpolagamo, čisto ni časa skuhati toplega obroka. Postrežemo si s kislim mlekom ali s skuto, z domačim črnim kruhom pa še s kakim koščkom mesa iz »tunke« in kosilo je opravljeno. Z enakimi »kalorijami« smo si napolnjevali tudi nahrbtnike. Dodali smo še nekaj suhih sliv in krljev, orehe, sladkor v kockah pa kako sočno pecivo in sveže sadje. S tem zadnjim je križ, ker je pretežko. Na večdnevni turah smo si enkrat na dan v koči privoščili tudi topel obrok. Najbolj pa nam je dišala sveža salata, a ta je bila že luksuz. Popili smo precej čajev z limono in se kar dobro počutili. No, danes ni več tak problem, kaj dati v nahrbtnik. Tudi za kmeta je marsikaj bolje. Jaz sem sicer bolj redko šla v skupino, nekdo je moral ostati doma, vendar sem se na izlet pripravljala tudi jaz. Skrbela sem, da ne bo v nahrbtnikih česa manjkalo, da ne bodo pozabili na perilo, na svečo in vžigalice. Žepna električna svetilka lahko odpove in v primeru potrebe bo sveča prav prišla. Pa zemljevid in sanitetni material tudi ne sme manjkati.

Ko je bilo vse nared, smo nekam tesnobno pogledovali na uro. Zbirališče je bilo v našem domu in uro smo se morali brezpogojno držati. Ko so bili vsi zbrani, so se poslovili in oče je navadno napovedal start z besedami: »Tako, deca, gremo v božjem imenu,« in že je drdrala kolona veselih kolesarjev navzdol po naši dolinici. Ves dan sem jih v mislih spremljala.

Tako je šlo nedeljo za nedeljo, praznik za praznikom. Cilji teh izletov so bili: Slovenske gorice, Gorlicko, Kalnik, Ivanjščica, Ravna gora (na njej imamo celo svojo plezalno smer, »Lahonsko pot« imenovano, kar je vklesano v skalo na vrhu stebra), Donačka gora, Boč, Pohorje, Uršlja gora, Kozjak. Oče se je peljal s kolesom celo do Aljažvega doma v Vratih. No, saj kmečki človek kondicijo ima.

čas hitro mine. Otroci so zrasli, mladinci so postali možje in žene in marsikaj se je spremenilo. Na vse doživeto, kar je napolnjevalo naše življenje z zadovoljstvom in nas osrečevalo, pa je ostal drag spomin.

Naj še omenim, kak trening so imeli moji otroci. Plezali so po 200 let stari velikanski murvi. (Sedaj moji vnuki gor speljano žičnico, v najvišjem vrhu krošnje pa opazovalnico oz. počivališče.) V Vukečjaku, prijetnem gozdu z zanimivim rupačami, so se urili v plezanju po klinih in z vrvjo. Postavljali so si šotore. Enkrat so si jih postavili pet kar doma na dvorišču. Pa je ponoči prišlo silno neurje in so ob polnoči otroci morali zbežati. Pozimi, če so le snežne razmere dopuščale, pa so bili kar naprej na smučeh, sanjah ali drsalkah. Naredili so si skakalnico in Zvonko, ki je bil najboljši smučar med njimi, je skočil na njej 16 m daleč. Ko se je zima poslavljala, so si »sezidali« iglu, nastlali v njem na debelo slame in se šli »Eskime« tja do maja. Tako so se urili moji otroci, sedaj nadaljujejo vnuki le s to razliko, da so otroci sanjali o Triglavu, Jalovcu in Skrlaticu, vnuki pa že modrujejo o Makaluju, Kangbačenu in celo Mt. Everestu. Vse pa ima iste temelje.

Prepričana sem, da se vsi, ki so kdajkoli sodelovali v tem našem planinstvu (poleg naših otrok je bilo v skupini še kakih 15 mladincev, včasih pa tudi več), s hvaležnostjo spominjajo pokojnega Maksa, ki jih je tako zvesto, vztrajno in nesebično vodil skozi lepoto naše lepe domovine in jih učil spoznavati skrivnosti narave. Pred tridesetimi leti je zapisal v svojem sestavku »Prlekija in planinstvo«: »Nujno je, da si nekdo to breme naloži in pokaže mladini pot v gore, v te skrite in težko dostopne lepote naše mile domovine. Ko ta mladina doseže po dolgih, težkih poteh vrh in kljub utrujenosti vidiš v zadovoljstvu in zadoščenju iskreče oči — ali je sploh možno še lepše plačilo?« ... Naj končam z besedami Maksa Meška v istem sestavku!

»Z očetom sva prenočila na vrhu Triglava v stolpu. Rekord? Niti malo. To je le znamenje najinega takratnega finančnega položaja. Oglasila se nisva niti v eni koči, na postaji sva šla najprej po karte, z ostankom denarja pa kupila prepotrebni kruh, ki ga je bilo zelo malo. S prenočiščem na vrhu se ne morem pohvaliti. Ni bilo udobno, še manj pa toplo. A bilo je lepo, zelo lepo. Na vrveh, s katerimi je stolp privezan, je veter igral svoje planinske melodije. To je bila veličastna pesem gorske harfe dvema skromnima planincema. Ta melodija me spremlja na vseh mojih turah, po lepih, sončnih poteh, skozi zamrle ozebnike, po navpičnih stenah. Spremljala me je na moji najtežji tudi, v triglavski severni steni, v velikem neurju, ko je bila Stena pošastno mrka in sem bil tako neskončno sam ...«

Naj bojo te sklepne vrstice čestitka Láhonske planinske skupine očaku Triglavu za njegov veličastni 200-letni jubilej!

Lahonci 9. maja 1978

OKROGLECI SO, OKROGLECEV NI

JOŽE VILD

Pomursko pot smo dokončno označili v letu 1977. Pomlad in poletje, skorajda vse sobote in nedelje, smo namenili risanju »okroglicev« po drevesnih deblih, drogovih, plotovih in vsem, kjer se je pač dalo narisati rdeč krog z belim poljem v sredini.

Za vse, kar je narisano podobno okroglemu, je pri mnogih, predvsem starejših prebivalcih goriškega dela Prekmurja, še vedno živ izraz — krogec ali okroglec. In tako nas je v gozdu nad Doličem pobaral kmečki možakar, ko smo barvali znak na debelo bukev — »Aha, vi ste pa tisti, ki rišete okroglice po drevju, zakaj pa to počnete?« Razložil sem mu in dedek, očitno zadovoljen s pojasnilom, je dodal, da tudi sam rad pohajkuje po gozdovih, prisluhne petju ptic, šumenju vetra v krošnjah dreves in srečuje divjad. Divji prašiči da se klatijo včasih tod, iz sosedne Madžarske zaidejo k nam, pa kar brez potnih listov se prikladijo čez mejo, je še pomodroval in se poslovil: »Aha, sedaj pa vem, zakaj so ti lepi okroglici ...«

O risanju »okroglicev« sem zapisal nekaj vedrih a resničnih dogodivščin, ki po svoje govorijo o radovednih ljudeh, če se srečajo z nečim nenavadnim. To so prav gotovo planinske markacije v svetu, ki je pretežno ravninski in komaj toliko valovit, da sta pognali kvišku vsega dve krtini, za kak pedenji višji od 400 metrov.

Po vasjo Bodonci, od koder je z vrha hriba lep razgled po vsej prekmurski ravnici in na drugo stran Mure do obronkov Slovenskih goric, se pot zravna s kolovozi, mejaši in pasikami ravnine. Ponekod zavije do kmetij na robu naselij in srečanja z ljudmi so tod običajna. Tako sta naletela na prijetno kmečko mamko tudi Marija in Miro, ko sta markirala ta zadnji, še neoznačeni del Pomurske poti od Bodonec do mostu čez Muro pri Radencih. Bilo je lani, prav v času, ko se je v Prekmurju pojavila pasja steklina in so naselja bila polna opozoril. Tudi v Bodoncih in okoliških vaseh so bili nalepljeni plakati: Steklina! Ženička je nekaj časa opazovala početje markacistov in nato bolj kot vprašala, zadovoljna ugotovila, kaj pomeni »malanje«. Takole je rekla: »Vidva pa to malata zaradi stekline, mar ne? Ja, ja, besni psi se klatijo tod okrog pa tudi besno lisico so že srečali...«

Razočarana je bila ob pojasnilu. Pa je rekla na koncu: »A, tako! No, da, vidva že vesta kako in kaj. Ampak — dobro pa vama morajo plačati to delo, ker tako pridno delata celo v nedeljo...«

— — —

Od Kuzme proti Rogaševcem je pot speljana po praviljično lepem svetu čez dva hribčka, med lehami njiv, travniki, sadovnjaki, tudi čez kmečka dvorišča zavije in skozi prijetne gozdičke. Prav pod vrhom prve vzpetine nad Kuzmo, na robu gozdička je stisnjenih nekaj lepo urejenih hiš, v katerih bivajo družine Romov. Skupina tabornikov je markirala pot, speljano za dober lučaj od njihovih bivališč. Romi so seveda takoj opazili tabornike, ki so bili oblečeni v svoje kroje. Od daleč so oprezali, kaj počnejo. Ko so ugotovili, da nekaj označujejo po jablanah v bližnjem sadovnjaku, risali so celo na vodnjak in vogal hiše pod njihovim naseljem, so takoj stopili skupaj vsi prebivalci štirih ali petih hiš. Bili so glasni, krilili so z rokami in nekaj pogruntali. Iz gruč so se izluščili trije in se napotili prot nam. Najstarejši je prišel povsem zraven, mlajša pa sta obstala nekoliko zadaj kakor straža. Možakar, Rom, že krepko čez petdeset, z orjaškimi brki, je nezaupljivo pozdravil in nato odločno vprašal, če mislimo izseliti tiste, katerim smo zaznamovali hiše. Zanimivo, tudi Rom je uporabil izraz »okroglice«. Takoj sem razumel nemir med Romi, ko so zagledali — kar cel vod tabornikov z vsemi mogočimi našitki in oznakami na srajcah. Pojasnil sem mu, za kaj gre in dodal, da je tod pokrajina zelo lepa in da bomo zaradi tega pot speljali tudi mimo njihovih hišic v bližnji gozd. Pa nikar naj ne uničujejo okroglice, sem ga še poprosil in prijazni naj bodo do ljudi, ki bodo hodili po teh lepih krajih. Pomirjen je odšel nazaj k skupini, ki je ves čas našega pogovora stala pred najbližjo hišo in si glasno, kot je to med Romi v navadi, razlagala moje sporočilo. Ko smo za hišami zavijali proti gozdiču, nas je brkati Rom prestregel in že kot star znanec povedal, naj nič ne skrbimo, varovali bodo znake — krogece, nihče jih ne bo zbrisal. Če pa bi jih že kdo, oni jih prav gotovo ne bodo.

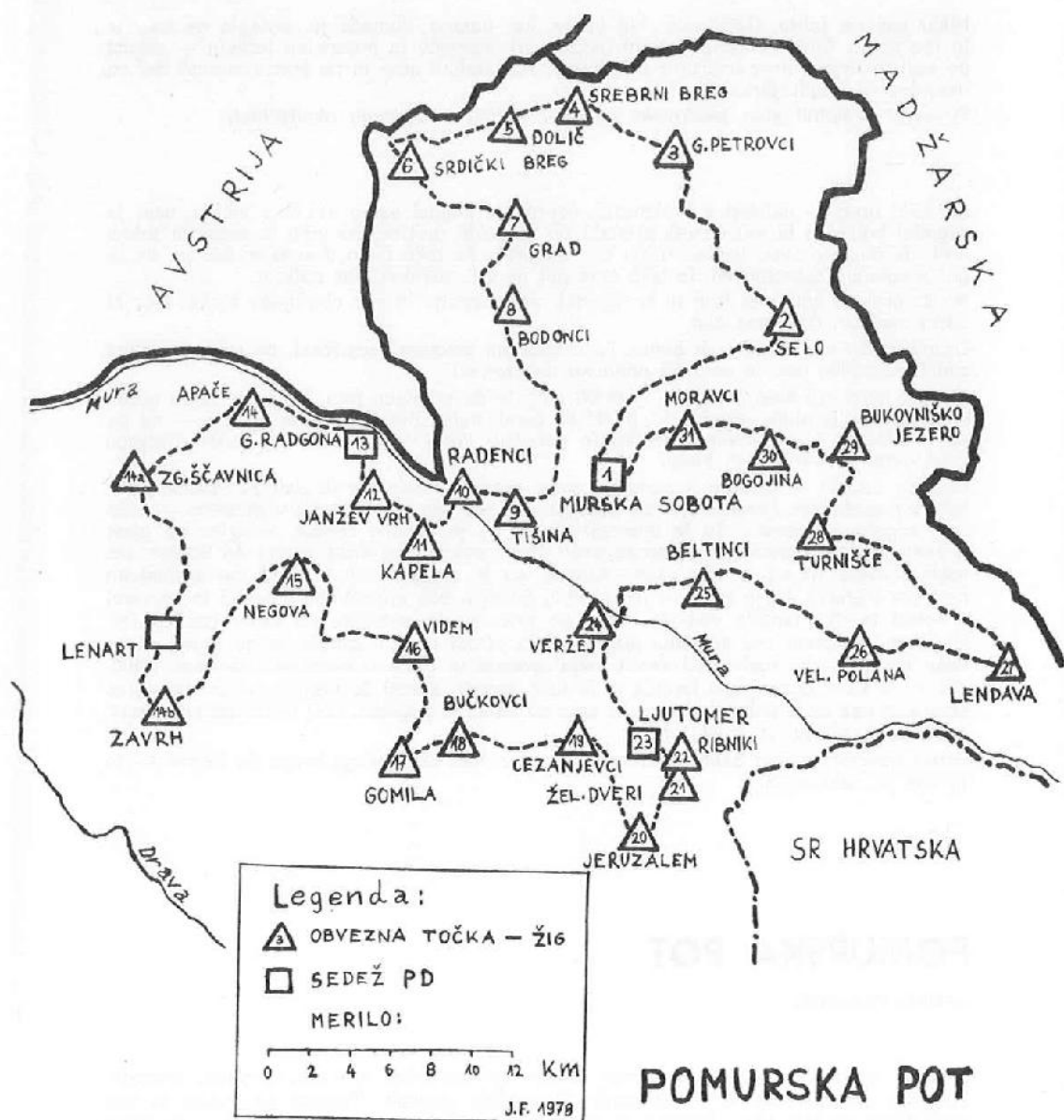
Moram povedati, da sem po tistem večkrat prehodil ta del poti in našel povsod krogece — nepoškodovane.

— — —

Od čudovite srednjeveške umetnine, romanske rotunde v Selu, proti bližnjim Fokovcem so hiše enega zaselka nasajene po položnih vzpetinah. Mnogo kostanjev je tod, na jesen privabijo pod svoje krošnje, polne plodov, številne goste. Markacisti PD Mura so se ustavili pod mogočnim kostanjem, na katerem je bila še nekoliko vidna markacija, v bližini pa je očanec pasel svojo kravo. Malce slabše da že sliši in tudi vidi ne več tako kot v mlajših letih, je potarnal, in potem povedal, da je bilo nekaj narisano na kostanju. Res je, da so lubje že pred leti strgali, čeprav znamenja niso povsem uničili. Ko so mu pojasnili, kaj pomenijo znamenja in da so nova narisali povsod naokrog, je modro zaključil: »Ja, veste, tudi jaz sem se bal, da bodo po teh znamenjih prišli Rusi. Pa, saj veste, nikar ne zamerite...«, je še skomignil z rameni in ljubeče potrepjal po vratu svojo šeko.

— — —

Tistikrat smo markirali pot od doma v Petrovcih na Goričkem do lovske koče v doličkem gozdu. Verjetno najlepši del poti na Goričkem gre prav tod, ob strugi potoka Velika Krka navzgor, do izvira na pobočjih Srebrnega vreja blizu tromeje. Vračali smo se v Petrovce, da bi v domu prespali, saj se nam je nazaj grede že pridružila večja skupina tabornikov, ki so prehodili pot od Grada naprej. Bil je vroč poletni popoldan. Žejni

smo se ustavili v spodnjem naselju vasi Šulinci, prav pred hišo, kjer pot zavije v levo ob Krki navzgor, betonsko ogrodje plotu okrog hiše pa je vse zrisano z znaki Pomurske poti. Stopil sem v hišo in poprosil za vodo. Gospodar je s pogledom preletel skupino najstnikov, ki so utrujeni že posedli po trati. Naj malo potrpiamo, je dejal, z gospodinj bosta takoj prinesla pijačo. Nekam dolgo ga ni bilo nazaj, potem pa se je le prikazal in gospodinja z njim. Pa kar dve steklenici je nosila gospodinja v rokah in v predpasniku nekaj kozarcev in skodelic. Možakar prav tako v eni roki večjo zelenkasto steklenico v drugi pa manjšo, belo in prozorno, da sem takoj ugotovil, kaj se dogaja. »Pa, za vodo sem vas prosil, za vodo, oča, otroci so z menoj, mladi, žejni so...« Zasmejala sta se oba naša nenavadna gostitelja in razvzhlaplala mojo zadrego: »Pa, kje sta, človek božji — na Goričkem vendar, mar ne? Da bi tu žejnega človeka odpravili z vodo!

Nikar nas ne žalite, Goričance. Pili boste, kar imamo, domače je, prileglo se bo...» In res se je. Midva z gospodarjem najprej srk žganjice in potem še izabelo — otroci pa tudi to drugo, brez uverture z žganjico. Pokramljali smo in na koncu zarisali še en okroglec na brajdo jurka ob hiši.

Priznam: prelomil sem taborniške zakone, vendar v izjemnih okoliščinah.

— — —
Serdički breg — najvišji v Prekmurju, čeprav je pognal samo 411 m v višino, nam je zagodel bolj, kot bi mu človek prisodil po njegovih metrih. Do vrha je razpetih toliko poti, da jih je preveč in še križajo se vsevprek. Pa tako malo dreves in hiš je, da bi pot pregledno zaznamovali. In tako smo pot na vrh markirali kar petkrat.

Prvič: prelezli smo ves hrib in si ogledali vsa razpotja in vse obstoječe točke, kjer bi lahko narisali. Čas: ves dan.

Drugič: rekli smo, markirali bomo. Pa nismo bili povsem prepričani, če smo v resnici zadeli najboljšo pot. In smo šli ponovno na pregled.

Tretjič: markirali smo že zares. A prišli smo le do polovice poti, ko se je nebo stemnilo, vlija se je ploha, grmelo je, bliski so parali nebo dve uri brez prestanka — mi pa smo občepeli v opuščnem seniku in dočakali konec nevihte — in konec tretjega markiranja po Serdičkem bregu.

Četrtič: uspelo je Sandiju s pomočjo dveh pobcev, ki so mu ju dali za vodiča prijatelji v Rogoševcih. Fantiča sta res poznala vsa pota na vrh in nazaj v dolinico — toda le z rogaševske strani. To je ugotovil Sandi, ko je končno zarisal okroglec na glavi najvišjega vrha Goriškega. Bomo že našli pravo pot dol po drugi strani do Sotine, sta rekla fantiča. In so jo res našli. Nemalo se je začudil naš miličnik na sotinskem mejnem prehodu, ko je zagledal pred seboj Sandija, oba pomočnika s čopiči in barvami v rokah in dva fantiča vodnika, kako so pritacali iz gozdčka ob cesti (pa že kak kilometer je cesta tod speljana po avstrijski strani in tudi gozdič je na drugi strani naše meje!) — in uzrli pred seboj mejni prehod in onstran avstrijsko zastavo. Miličnik, ki je sicer poznal oba fantiča in je tudi Sandija srečal že prej, se je prizanesljivo smejal in vse se je dobro končalo. Le tega mi Sandi ni povedal, kdaj je zbrisal znamenja, ki jih je naredil po avstrijski strani.

Petič: Končno zmaga! Sandi je zrisal vso pot z vrha Serdiškega brega do Sotine — in to vso po naši strani.

POMURSKA POT

JANKO FERLINEC

Krožna Pomurska pot poteka okrog 250 km po najlepših in najznačilnejših predelih Pomurja, severovzhodnih in osrednjih Slovenskih goricah. Planinci so začeli to pot pripravljati že leta 1957. Zamislil si jo je profesor Evgen Titan in v glavnem markiral z dljakl takratne srednje šole za telesno kulturo v Murski Soboti, tako da je bila slovesno odprta 22. 10. 1968 pri Bukovniškem jezeru. Spomladi 1976 je bila Pomurska pot še razširjena v osrednje Slovenske gorice na območje občine Lenart. Leta 1976 in 1977 so pot z manjšimi popravki ponovno markirali in opisali. Skrb za žige, vpisne knjige in markiranje posameznih odsekov Pomurske poti so prevzela planinska društva v občinah, skozi katere teče pot. Dnevnike in opise ima na zalogi MDO Pomurje s sedežem v Murski Soboti, ki podeljuje tudi lične značke za prehojeno pot. Spominsko značko dobi planinec, ko zbere v dnevniku 35 žigov. Ti so lepo izdelani in predstavljajo značilnosti krajev. Žige hranijo v šolah, gostilnah ali krajevnih uradih in na kmetijah.

Pomurska pot povezuje naslednje obvezne točke: 1. Murska Sobota (žig Spomenik zmage), 2. Selo (žig romanska rotunda 1366) — tu je tudi žig Slovenske planinske poti, 3. Gornji Petrovci (žig Počitniški dom Goričko), 4. Martinje (žig Srebrni breg 404 m), 5. Dolič (žig Planinska koča »Tromejnik«), 6. Srdica (žig Srdički breg), 7. Grad (žig Grad iz leta 1275), 8. Bodonci (žig Planinec), 9. Tišina (žig Renesančni nagrobnik 1606),

10. Slatina Radenci (žig Mineralni vrelec), 11. Kapela (žig Vinska klet), 12. Janžev vrh (žig Grozd), 13. Gornja Radgona (žig Spomenik NOB), 14. Apače (žig Pšenični klas), 14. a Zgornja Ščavnica (žig Štajerska preša), 14. b Zavrh (žig Malstrov stolp), 15. Negova (žig Lokvanj), 16. Videm (žig Pšenični klas), 17. Gomila (žig Razgledni stolp 351 m), 18. Bučkovci (žig Spomenik NOB), 19. Cezanjevci (žig Ribičev mlin), 20. Jeruzalem (žig Klopotec), 21. Železne dveri (žig Grozd), 22. Ljutomer (Ribič, Trije ribniki), 23. Ljutomer (žig Kasač v vožnji), 24. Veržej (žig Mlin na Muri), 25. Beltinci (žig Ljudski ples), 26. Velika Polana (žig Ljudska Pravica 1934), 27. Lendava (žig Vrtalni stolp), 28. Turnišče (žig Freska Ladislava 1389), 29. Bukovniško jezero (žig Šotor ob jezeru), 30. Bogojna (žig Plečnikova cerkev), 31. Moravci (žig Kopalka-termalno kopališče), 32. Murska Sobota (žig Platana s pütro).

Pomurska pot ima predvsem dva namena. Planincem in drugim ljubiteljem narave naj pomaga spoznati manj znane predele naše okolice in jim omogoči gibanje v naravi, ko ne morejo obiskovati gora. Po Pomurski poti prirejamo TRIM hojo, pohode mladih, ki obujajo tradicije NOB, najrazličnejše izlete in orientacijska tekmovanja.

Velik pomen ima Pomurska pot pri širjenju turizma v odmaknjenih in manj znanih krajih severovzhodne Slovenije. Naša krožna pot, ki jo radi imenujemo pomurska planinska pot, je precej oddaljena od naših visokih gora, zato si planinci tu ne moremo nabirati visokogorskih višinskih rekordov, lahko pa spoznamo zanimivo kulturno krajino. Obiskovalec Pomurja opazi najprej svojevrstne naravne lepote in zanimivosti, vendar tukaj ne sme pričakovati prvobitne narave, saj je pokrajina gosto naseljena. Prav s tem večstoletnim sožitjem človeka z naravo se je umno oblikovala kmetijska pokrajina. Natančno se ve, kje je prostor za naselja, ceste, polja, travnike, sadovnjake, vinograde in gozdovi.

Hladna zima nam ob ugodnih snežnih razmerah potrjuje, da je podnebje tega ozemlja bolj odvisno od celinskih vplivov kot pa od alpskih ali jadranskih. Kdor želi dobro spoznati Pomurje, se bo večkrat vračal. Ljubitelj narave lahko obišče ob poti še nekatere naravne znamenitosti, kot so: mestni, grajski in zdraviliški parki v Murski Soboti,

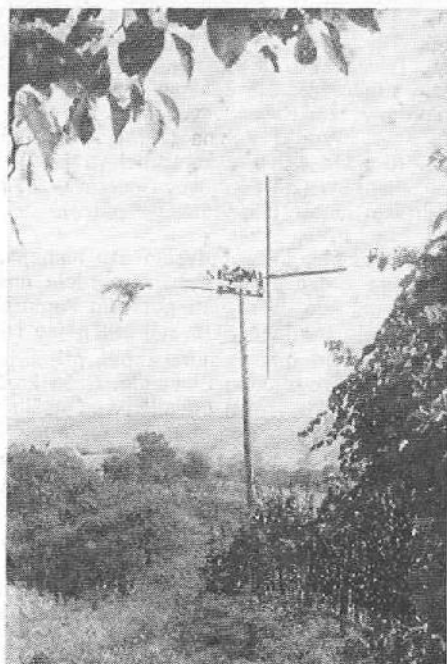
Beltincih, Radencih ni drugod, slatinske vrelce v Radencih in Slovenskih goricah, termalno kopališče v Moravcih in še mnoge druge narave spomenike. Pomurska pot je speljana tako, da si planinec lahko ogleda precej kulturnozgodovinskih in umetnostnih spomenikov, ki so veliko bogastvo naše dežele. Zanimiv je že samo ogled naselij, lepa mesta, ki so se začela razvijati v srednjem veku in so danes dobila novo podobo z razvojem industrije (Murska Sobota, Ljutomer, Gornja Radgona), trge s srednjeveškim jedrom (Lenart, Turnišče, Veržej itd.), stare gručaste vasi na terasah, v dolinah med goricami in razložena naselja po slemenih in pobočjih. V nižini pa pritegnejo našo pozornost dolge obcestne vasi panonskega tipa (npr. Tišina). V vseh večjih krajih nas opozarjajo spomeniki padlim borcem NOV na velik delež, ki ga je Pomurje prispevalo za osvoboditev naše domovine (Murska Sobota, Gornja Radgona, Gančani, Bučkovci, Cezanjevci, Velika Polana, Lenart, Voličina itd.).

Med umetninami pa so najmnogičnejši spomeniki arhitekture. Vidimo znane gradove v Murski Soboti, Gradu, Gornji Radgoni, v Negovi idr., ki so jih gradili tuji fevdalci v srednjem veku, pozneje pa večkrat prezidali in dograjevali. Zanimive in pomembne za zgodovino umetnosti so tudi cerkve zgrajene v romanskem, gotskem in baročnem slogu, ki jih najdemo skoraj v vseh naseljih. Najpomembnejše so v Selu, Turnišču, Tišini, Lenartu, Gradišču, Treh Kraljih, Vidmu, Ljutomeru in Bogojni. Ob zanimivi arhitekturi v teh stavbah še opazimo srednjeveške freske (Turnišče) in bogato baročno opremo (oltarje, kipe, slike, renesančne nagrobnike itd.). Panonska pokrajina je bila že zgodaj naseljena in zato poznamo tudi bogata arheološka najdišča. Zanimive so predvsem antične gomile v Slovenskih goricah. Predmete iz arheoloških najdišč si ogledamo v pokrajinskih muzejih v Murski Soboti, Mariboru in Ptuj. Med etnografskimi spomeniki pa so najbolj opazne stare s slamo krite kmečke hiše, gospodarska poslopja, zidanice, mlini, vodnjaki, lončena posoda, vinske stiskalnice in klopotci.

Največja vrednota so gotovo izredno prijazni ljudje odprtega značaja, ki s svojim delom ohranjajo pomurske znamenitosti in skrbijo za hitrejši gospodarski razvoj pokrajine. Obiskovalec bo presenečen tudi nad pestrostjo narečij in govorov, najzanimivejši sta prekmursko in prleško narečje, srečal se bo tudi s predstavniki madžarske narodnosti in Romi. Pomurska pot naj pomaga vsem planincem, ljubiteljem narave in umetnosti, vsem, ki radi potujejo, da doživijo prijazno pokrajino ob Muri in spoznajo ta del slovenskih lepot.

Levo: Majstrov stolp na Zavruhu; desno klopotec

Foto J. Ferlinč

DEŽELA V PREDDVERJU NAŠIH GORA

MARIJAN KRIŠELJ

Zmeraj, kadar je v moji bližini stekel pogovor o tej deželi, ki ji Mura »reže trebuha«, sem prisluhnil. Kdo ve zakaj, morda zato, ker sem sam doma med gorami, ker se mi je prvi korak, ki sem ga bil naredil v življenju, zataknil ob kamenje, ki se je prikotilo morda s pobočja Storžiča, Kočne, Velikega Grintovca... Kdo bi vedel zakaj? Najbrž sem želel slišati kaj več o deželi tam daleč na vzhodu, ki gora nima, ima pa široko ravnilo z marljivimi ljudmi...

Ko sem privrat stopil na to široko dlan prekmurskih širjav, se mi je ponudila slika, ki je ne bom pozabil... Stal sem na mostu čez Muro, tam spodaj pa se je na valovih pozibavala na videz nerodna lesena hiša z velikanskim kolesom, ki se je leno podrejalo hitrosti Murinih valov. Mlin na Muri...

Vstopil sem v hišo, kar sam sem se bil povabil in prijazno so me sprejeli. Pravzaprav me je najprej sprejel kлокot, ropot in svojevrsten šum, značilen za te romantične mline, za ta kolesa, ki so trmasto tiščala življenje prekmurskega mlinarja naprej...

Mlinar mi je razkazal vse, prav vse, še čumnato visoko gori pod lesenim ostrejšem hiše, skoraj tako visoko, da se niti šum od tam spodaj ni več tako vsiljivo vrnjal v vsakdanjost, pomešano s trdim delom in številnimi otroki, pa s svojevrstnim vonjem po moki, ki izpuhteva z vsakim novim odkritjem v temačnem mlinu.

To je bil moj prvi stik s to deželo. Zdavnaj že, pa še zmeraj najdem v kottičkih mojih spominov nekaj podrobnosti: ko sem prav natančno opazoval nerodne lopate mlinškega kolesa, kako so grabile tedaj še čisto Muro; kako je tam gori v čumnati nemo zrl name bodek, kot bi hotel reči: »Glej, tega človeka teh prekmurskih širjav na teh bregovih moje reke čuvam, da je, da živi...«

Pri tem se mi je zazdelo, da je zamolčal vse tisto o daljnih deželah, o hrepenenju, ki usiha v srcih prekmurskih ljudi neke tam daleč, na tujem... Med tujimi mlini, ki jim meljejo usodo, jim drobijo prigarana zrna življenjskih izkušenj in jih nikdar in nikoli niso hotela uspavati v njihovi veliki želji... domov... domov... domov... Zazdelo se mi je, da to šepčejo kolesa vselej, ko v Muro pomočijo svoje lopate... Danes se je že marsikaj pridrugačilo.

Morda je izginila romantika, pa je namesto nje prišla nasproti druga stvarnost. Taka, ki ji tujina že ne more več do živenga. Taka, ki valovi žitna polja in trstje v rokavih Mure in z vonjavim vetrom, ki prihaja morda neke z Goriškega, odhaja naprej na široka polja tihotnega Pomurja...

POMEN DUŠEVNEGA RAVNOVESJA V EKSTREMNEM ALPINIZMU

O tem se je skozi desetletja že marsikaj napisalo. Zdaj, ko se vedno bolj razvija in uveljavlja alpinistično šolanje, pa se še bolj poudarja pomen intenzivnega, dobro premišljenega treninga za mladino, ki kaže voljo do tega napornega, tveganega športa, še več fizičnega in psihičnega treninga. Psihična priprava se poudarja posebno zadnje čase. O tem se je razpisal Lois Dengg v članku »Moralno ravnesje« (Alpinismus 1978/1).

O pomenu samovzgoje je že marsikaj napisal veliki prevratnik iz 18. stoletja Jean Jacques Rousseau, vendar ne iz športnega stališča. Samovzgojo je obravnaval bolj kot sredstvo za нравno izpopolnjevanje in duhovno izolacijo. Njegov tolikokrat ponovljeni klic »Nazaj k naravi!« je bil očitek takratni izumetničen, spakljivi in popačeni družbi, obenem pa klic po življenju v naravi, ki bo človeka spet spravila na pravo pot.

Pred pol stoletjem in več je Paul Preuss, mojster prostega plezanja, poudarjal pomen duha pri plezanju: Alpinist naj ne bo kos samo svoji težki nalogi v steni, marveč mora biti močnejši od nje. Ta premoč je moralnega značaja, pridobi pa si jo alpinist s sistematičnim razvijanjem duševnih moči. Seveda pa ne sme povsem opustiti razvijanja telesnih sposobnosti.

V desetletjih zgolj tehničnega plezalstva, v tako imenovani »železni« periodi alpinizma, je psihična komponenta navidez stopila v senco, češ, direttissime terjajo bolj vztrajnost, moč, potrpežljivost kot pa pogum. Tveganje se je skrčilo na najmanjšo mero. Sicer pa so tudi v tem času nastopile osebnosti, ki so uveljavljale moralni trening: Hermann Buhl, Reinhold Messner, Rebetsch so pomagali premagati »svedrovski« stil in poskrbeli za renesanso prostega, klasičnega plezanja, s tem pa je dobil tudi psihični element večji pomen. K temu je pripomogel tudi alpinist in psiholog dr. Karl Greltbauer, ki

Več let pozneje sem se znova srečal s to pokrajino. Tudi tistikrat me je prijetno presenetila.

Bila je nedelja, ko sem v Murski Soboti zajel sveži zrak pod spomenikom padlim v drugi vojni in so okoli mene začebljali glasovi tovarišev, ki jih je z menoj vred semkaj pripeljal avtobus naravnost izpod naših gora. Nedelja je bila in pred menoj je ležalo široko polje novih spoznanj in doživetij...

In tista nedelja mi z doživetji, ki mi jih je ponudila pokrajina onkraj Mure, predstavlja še danes zanimiv potopisni film. Ko ga gledam, spet in spet odkrivam nekaj novega, nekaj takega, kar sem tedaj na videz prezrl, zapisal pa sem si očitno v kamro svojih spominov in mi zdaj prihaja pred oči kot novo in prijetno sporočilo...

Beltinci — široka in značilna vas, ki bi me sicer pustila v okviru drugih vtisov, pa sem se vendarle moral ustaviti, da sem pobaral za hišo, kjer je nekoč prebival Dimek. Našel sem jo. Nizko, značilno prekmursko, siromašno, pa toplo, prijazno. Vso v zelenju in vso v spominih... Dimek se je še vedno sprehajal po vrtu, posedal na klopi v vrtni uti, brskal po svoji planinski šarli, ki je nerodno zložena v omari v hiši, se pogovarjal z ženo, hčerko... Snažno pospravljeno je bilo vse, kot se za tak spomin spodobi... Kdo ve, kam bi tedaj s svojimi čustvi, če ne bi bilo toliko ljudi okoli mene... Vsi so bili radovedni, vsi so poslušali... Zgodbo o njem, o njegovi nesreči, ko ga je skupaj s sinom pogoltnila Mura; zgodbo o planincu, posebnežu, ki je z otrokom v naročju poljubljal teme Velikega Triglava; zgodbo o človeku, ki so mu postale gore, daljine in nedosežne, simbol življenja.

Bobri, Lendavske terme, Moravske Toplice... Eno samo prizadevanje teh ljudi, da bi si ustvarili razmere, kot jih terja turizem... Da bi svojo gostoljubnost vgradili v ta srečanja s sodobnostjo, v vse dobro in v vse slabo, kar prinaša v deželno turizem... Prvo mesto so zavzele Moravske Toplice, prvo mesto imajo značilne pomurske gostilne, prvo mesto imajo ljudje, ki delajo v teh krajih, da bi našli večji kos pogače doma in ne bi bilo treba iskati na tuje... Kaže, da ta pot zdaj je utrta, da ima svojo smer in prihodnost.

Kako značilno... Prav povsod nekaj svojega, nekaj kar pritiče samo tistemu okolju, le tisti vasi...

Te gostilnice na primer, ti pomurski hrami dobre volje... Povsod so... »Koliko planinskih domov«... Je vzkliknil prijatelj, pokojni Mitja Mejak, ko sva obiskala skupaj z drugimi to deželico... Povsod sami planinski domovi... To je dejal v šali, v šali pa je tudi del resnice... Vijugava, posrečeno izpeljana Pomurska planinska pot, kilometre in kilometre dolga, obišče vse te kraje, vse te zanimivosti, vse te ljudi, se sprehodi po širokih poljih, obrača po ozarrah... Kaj torej ne bi srečala pomurskega človeka v njegovem hramu?

Kisla juha, bujta repa, rejtaši... Kako prijetno je združevati te dobrrote s to pokra-

je alpinizem odkrival v luči psihologije. Posebno njegova knjiga »Osebnost alpinista« (1956) je znanstveno, a vendar zelo razumljivo osvetlila vzročne povezave v alpinistični psihologiji.

Kar je Greitbauer utemeljil teoretično, je Messner pokazal v praksi. Prvi je govoril in pisal o znanstveno zgrajenem treningu, kakršnega poznamo v drugih športih. Opisal ga je še posebej v knjigi »Sedma stopnja«, ki je izšla v Münchnu leta 1973. S svojimi vzponi pa je njegovo vrednost tudi dokazal.

Skoraj ni športa, ki bi od človeka toliko terjal kot ekstremni alpinizem, saj gre do meje možnosti. Poleg tega pa je tu še nevarnost, negotovost, subjektivna slabost, ki je pogosto posledica podzvestne, vegetativne sfere našega živčnega sistema. Razlagamo si, češ da nismo z moralo na višini, da smo v slabi kondiciji, pravih vzrokov za to, da »odpovedujemo«, pa ne moremo navesti. Skrivnost je v podzvesti, v vegetativnem živčnem sistemu; v njem so globlji vzroki za naše ravnanje.

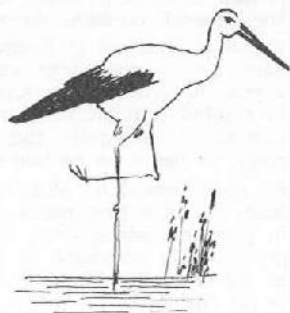
Dva živca v vegetativnem področju včasih odločata: nervus sympathicus učinkuje pospeševalno in nas tira k velikemu dejanju, njegov protigravec nervus parasympathicus pa učinkuje zaviralno, podaljšuje čas odločitve za akcijo, za dejanje. Skupno učinkovanje obeh vegetativnih živcev, včasih odvisno od duševnega stanja, je pravzaprav odgovorno — po Greitbauerju — za to, kako se obnašamo, če se nenadoma znajdemo v nevarnosti, in za to, kako reagiramo v težkih, nevarnih situacijah. Na način te reakcije seveda vplivajo naša doseganja doživetja, »naložena« v podzvesti. Razumljivo: Če alpinist pride v zadrego, v kateri je nekoč odpovedal, se v njem prebude dejavniki, ki so, na primer, povzročili, da se je iz zadrege umaknil, padel v vrvi, doživel živčni zlom ipd. Če pa je tako situacijo uspešno rešil, bo njegova podzvest poskrbela za samozavest, ki je pogoj za vsakršen uspeh. Zato je potreben vedno nov trening, v katerem se

jino, s hojo, z doživetji in s srcem, ki utripa po prekmursko... In nazadnje — vas Stanjevc... Pri lončarji sem se bil ustavil.

Pri Feriju, prijatelju in njegovi mami. Tam so se vsa široka spoznanja, ki sem si jih bil nabral po tej pokrajini, nenadoma strnila v čisto majhno kepico, v prav drobno, a dragoceno spoznanje — koliko dobrotljivosti je v teh ljudeh... Še kosa, s katero sem se bil poskusil, drugače reže kot drugod... Bolj mehko in bolj tiho...

Zmedel sem se bil, ko sem švigal s tem rezilom po prekmurski travi... Smeh, ki je prihajal tam od vrat, me je zmedel... Kaj se greš, ti Gorenjec, zdaj Prekmurca? Odloži koso. Tam pri vas so bolj v navadi kramžarji, pa visoke gorske palice... Tam pri vas so senožeti bolj visoko, na strmih, privezati se je treba, da odkosiš zase svoj delež... Pusti to tu... To je bolj za nas... In tistikrat se mi je zazdelo, medtem ko sem srknil domačo še neuležano črnino, ki mi jo je ponudila Ferijeva mama, da te gore, ki mi jih je oponesla ta kosa, niso daleč... So blizu. Tako so blizu, kot je recimo blizu spomin na Dimeka, ko sem ga prvič srečal na Vrščicu, možakarja, v letih že, med gorsko mladino, na tečaju... Vsega živahnega, z majhno bradico in veselega. Takega, kot je bila tistikrat tam gori v Tičarjevem domu vsa mladina...

Še bi si ogledoval ta svoj film, ki mi ponuja nova doživetja v tej pokrajini... Še bi brskal po spominih, ki združujejo moje planinske pohode s srečanji s to deželo onkraj Mure, ko me ne bi priganjalo vabilo... Sem pridite med naše gore. Nič zato, če so daleč za vas. Ljubezen do njih gradi mostove, da so te razdalje le še igračka. Tu gori na samotnih poteh so srečanja zelo podobna tistim, ki sem jim bil priča tam pri vas... Pri tistem mlinu in pri tistem sitnem spominu, ki mi ne da, da ne bi mislil... Glej, fant, še boš moral tja, da boš videl mnogo novega... Vse je novo vedno znova, tudi taka srečanja, ki so že bila, so nova... In tako je prav. Kako bi le moglo biti drugače!

Vse vinjete risal Borut Vild

alpinist vedno znova ob novih problemih zave, kaj zmore, posebno še, da se navadi na izpostavljenost. Zato trening v plezalnem vrtcu ne zadostuje.

Preden gremo v težko slovito smer, ni dobro, če preveč vrtamo po plezalnih vodičih in se poglobljamo v označitve ključnih mest. Ne verjemimo jim dobesedno! Nekateri alpinisti svetujejo, da opise takih mest preberimo raje potem, ko smo jih že zmogli. Psihoanaliza ne govori brez razloga o kompleksih. Ti so nalezljivi: Če eden odpove, se lahko zgodi, da pride do »verižne reakcije«. Kaj storiti, če nas zadene taka »demoralizacija«, kako doseči moralno ravnovesje? Dengg trdi — po literaturi — da drži predvsem to-le: Dokler ne »spravimo iz sebe« vzroka svoje nemoči, ne pričakujmo, da bomo »moralno« ozdraveli. Nasprotno, utegne priti celo do poslabšanja. »Travmo« — duševno rano lahko ozdravimo samo tako, da se naloge, ki ji nismo bili kos, ponovno lotimo. Da pa to zmoremo, je potreben psihični trening, ki ga priporoča Messner v »Sedmi stopnji«. Zraven pa se vadimo, najprej v plezalnem vrtcu, v prostem plezanju, posebno v plezanju s trenjem, ki psihično plezalca močno obremenjuje. Ko to opravimo, se šele preizkusimo v velikih stenah.

Še in še so in bodo v stenah situacije, v katerih ne odloča samo telesna spretnost. Prav je, da se v literaturi spoznamo s to stranjo plezalskega doživetja, uspeha in neuspeha, obenem pa tudi z metodami, ki naj bi nas zavarovale pred nevarnostjo, ki tiči v nas samih. Pri tem se moramo seveda zavedati, da je treba vse nasvete jemati »z zrnom soli«, to se pravi, poglobiti se moramo sami vase in izbrati med »zdravili« tisto, v kar mi posebej zaupamo, kar smo sami že preizkusili in se prepričali o učinkovitosti duševnega »zdravila«. Nedvomno je eden od velikih mikrov alpinizma prav v tem doživljanju tveganih situacij, ki jih premagamo, se pri tem zavedamo objektivne nevarnosti, obenem pa nas vznéša dejstvo, da nas ne moti subjektivna zavora.

T. O.

MALO PO POMURJU, MALO PO PRLEKIJI

MANKO GOLAR

Kjer se Slovenske gorice počasi nižajo proti Muri, se začneja Mursko polje, ki je že del Pomurja. Mursko polje sega od Radencev, mimo Križevca pri Ljutomeru in Veržaja in še nekaj časa proti vzhodu. Pomurje — svet ob Muri — sestavljajo: Mursko polje, ki je tudi del Podravja, skoraj večina Ščavniške doline in Prekmurje, ki ga delijo Prekmurci v Goričko, Dolinsko in Ravensko.

Pomurje, v stari Jugoslaviji slovenska Sibirija, je od vseh slovenskih pokrajin najbolj izpostavljena vplivom kontinentalnega podnebja. Razlike v temperaturi med zimo in poletjem so precejšnje, zato lahko štejemo Pomurje v subpanonsko podnebje. Ponavadi so tod rade zime zelo hude in mrzli vetrovi s severa neusmiljeno brijejo čez poljane. Zato pa pomlad poskrbi s prilično vročino, ki se stopnjuje v poletju, ko so ob jasnih dneh temperature podobne celinskim, zato usihajo potoki in z njimi pšenica, koruza in rž. Tudi jesen utegne biti v Pomurju vroča in jo največkrat ohladi šele oktober.

Na desni strani Mure se vrsti gričevje, del naših Slovenskih goric, med njimi najbolj slovijo Ljutomerske, ormoške, kapelske in radgonske. Podnebje, ki uravnava vreme tod okoli, zelo prija goricam, saj so ponavadi meseci topli od pomladi do jeseni.

Ko se prekobali mesec september v oktober, je v Prlekiji bratva. To je vesel čas in ga tudi šolarji težko čakajo, kajti zdaj v goricah ni več kač, ki bi strašile deco. Zgodba o kačah je pravzaprav grda pravljica, ki si jo je некоč izmislila lakotna gospoda, ker je hotela, da bi ji ostalo kar največ grozdja. In otroci so tej hudi zgodbi verjeli in so kar trepetali na sepu, da ne bi prilezla kača s tremi glavami izpod kakšnega trsa.

Takrat je tudi pot iz Radgone proti Janževem vrhu polna tihega šumotanja in žarečih barv. Sonce silje skozi veje mogočnih bukev in vse je tiho in mirno. Da, bratva v Prlekiji! In bratva na Kapeli in Zbigovcih in Cubru in pri Železnih dverih in klopotci in z njimi tudi črički in nikoli siti škorci... Pomurje pa ne daje samo vina, saj je tudi žitnica Slovenije, tod najdemo najboljše njive v Apaški dolini, na Murskem polju, še večje pa na levi strani Mure.

Ko so se некоč po Murskem polju od Radgone do Ljutomera bohotile bogate kmečke hiše, so se v Prekmurju stiskale po vaseh nizke, s slamo pokrite hiše in z blatom in plevami nabite kočice. Danes ni več tako. Tujina, ki se je bogatila z žulji naših prekmurskih zdomcev, je odšla nekaj mark tudi našemu človeku ob Muri. Skrbno je uredil svojo hišo in je nekdanja idila s slamo pokrita hiša že stvar preteklosti, ko je bil kos kruha pri hiši majhen in trd...

ČLOVEK, KI JE Z DUŠO VEDNO NA POTOVANJU

Nekoč zgolj alpinist velikega kova je že zdavnaj postal še večji avanturist — to je Japonec Uemura, o katerem smo v glavnem zapisali v tej rubriki vse, kar ga je postavilo pred oči vsega sveta. Prav je, da zapišemo tudi nekaj o njegovi zadnji avanturi: Sam je prišel — s pasjo vprego — na Severni tečaj. Neverjetno, toda — zgodilo se je. O tem je poročal celo »Der Spiegel« v št. 19/1978 na str. 264—267.

Preko vremenskega satelita »Nimbus 6« je prišel signal na Smithsonian Institution v Washingtonu. Ob 4.45 po oxfordskem času so znanstveniki te institucije potrdili novico: En samcat mož je v družbi 18 psov dosegel Severni tečaj. Bil je to res 37-letni Naomi Uemura, prvi človek, ki si je to upal in ki je to izpeljal. Computer na washingtonski instituciji je sicer »izdal«, da je imel Uemura do tečaja še 3,3 km, vendar so mu znanstveniki »dali popust« spričo težav pri natančnem ugotavljanju najsevernejše točke Zemlje, ta točka se namreč stalno premika.

Uemura, po poklicu fotograf, je startal dva meseca poprej, 5. marca 1978, na Cap Columbia, s klasičnega starta vseh polarnih raziskovalcev. Od tu, iz najbolj severne točke v Kanadi, je 1. 1908 odšel na 800 km oddaljeni Severni tečaj ameriški mornariški poročnik Robert E. Peary. Spremljevalci so mu bili ameriški prijatelji, 6 po številu, 17 Eskimov in 133 psov. Peary je cilj dosegel v glavnem v redu, le osem prstov mu je zmrznilo. Do tečaja je rabil sedem mesecev, Uemura pa komaj 7 tednov. Seveda tempo ni bil enakomeren; če je imel pod seboj pravi led, je šlo hitreje kot po močvirju. Naravne ovire je zmagoval z lahkoto, saj je privajen na vse. Med potjo je bil celo za »babico« psiči, povrgla je šest mladičev. Moral je pokončati severnega medveda, ki mu je vdrl v »kaščo«, v šotor za proviant. Medved je prišel prav za pasjo hrano. Na to »turo« se je pripravil Uemura več kot pet let.

Ko govorimo o Prlekiji, mislimo predvsem na Ljutomer, prleško metropolo. Mestece leži na prehodu Slovenskih goric in Murskega polja. Skozenj teče umazana in smrdljiva Ščavnica, ki je že zdavnaj pomorila vse ribe. To potok se proti Muri prekrsti v Murico, ki se izliva pri hrvaški Štrigovi v Muro. V srednjem veku so salzburški škofje, ki so gospodovali tod naokrog, postavili v Ljutomeru, ki so ga Nemci imenovali v davnini Ober Luetenberg, obrambni stolp, ki naj bi branil mejo proti Madžarom. Ti so postajali vedno bolj vsiljivi in so ogrožali našo zemljo že tja proti Mariboru. Ljutomer je postal že v 3. stoletju trg in šele l. 1927 je bil proglašen za mesto. Ljutomer slovi po znamenitih možeh, med katerimi je na prvem mestu vsekakor jozikoslovec Fran Miklošič. Ko je bil Miklošič star 70 let, so ga na Glavnem trgu počastili Lotmeržani z veliko slavnostjo in srbski kralj Milan Obrenović mu je poklonil odlikovanje. No, da je bil v Ljutomeru prvi slovenski tabor, to vemo in nam te zgodbe ni treba ponavljati.

V Jeruzalemu, Meki Slovenskih goric, lahko tudi planinci prespijo kakšno noč v Vinskem hramu. Na ta prijazni griček — le 341 m je visok, vam, planinci, ni treba deraz in vrvi, edina nevarnost je za planince Jeruzalemčan. V bližini so Železne dveri, ki so po zgodovinskih virih že pred letom 1469 pridelovale zlato močo, kot piše nad vrati te še vedno mogočne zgradbe, ki si jo je hotel med vojno urediti rajhmaršal Göring za svoj vikend. Če se ozreš malo naokoli, vidiš Ilovce, Gresovščak, Slamnjak, Cuber — povsod same gorice z zlatimi kolajnami z vinskih razstav. Od tod vidiš proti vzhodu Ivanjščico, še dalje Kalnik, pa tudi naš Boč in Donačko goro in še kakšen vrh proti jugu in vzhodu. Nekoč mi je dejal Jože Slavič, nekdanji direktor vinogradniškega kombinata v Ljutomeru: »Ta naša ljuba ljutomerska trta rase na srečni zemlji. Tu neke teče meja med goricami na severu in goricami južno od nas. Vina tja proti severu in še više imajo več kisline od naših goric.« Ampak, saj to naših planincev najbrž ne zanima. Res?

V dolini, ki se vidi z Jeruzalema, se baha trg Veržej. Tu so nekoč verženski »šici« branili Muro pred Kruci, ki so plenili po Murskem polju; to je bilo še v tistih časih, ko so križarji reševali Sveto deželo, pa so v njihovem imenu nekateri pobožni borci za sveto stvar tudi plenili vasi tostran in onstran Mure. Da je bil Ropoša — Verženec — glavni branilec Veržeja, je vedel že pesnik Anton Aškerc. No, zgodovina tudi pove, da so imeli v Veržeju v 16. stoletju uskoški vojvode, ki so prišli iz Srbije, svoj gradič. Kdo bi si mislil!

Iz Veržeja do Radgone ni tako daleč, pa čeprav je treba mimo Križevca, Vučje vasi, Radinec in Melov. Nad najsevernejšim jugoslovanskim mestom, nad Gornjo Radgono, stoji grad, ki naj bi na strmem bregu nekoč junaško branil mestece ob Muri najprej pred Madžari, kasneje še pred Turki. Tod je dolgo gospodoval grof Leopold Herberstein. Zda

»Moram si dokazati, da sem kos veliki neznanki,« je dejal.

Uemura je kmečki sin, v družini jih je bilo šest. Bil je šibak otrok, zato so ga radi zbadali z »revo«. Ta reva je potem vozil kamion in se udinjal za hlapca v nekem švicarskem zimovišču. Leta 1965 pa se je vrgel na alpinizem in v kratkem naredil veliko kariero od Mt. Blanca do Everesta. Od avgusta 1972 je neutrudno treniral vožnjo s pasjimi sanmi. Naučil se je eskimščine in se navadil živeti od surovega mesa živali, ki jih je sam ujel ali ustrelil. Decembra 1974 se je s sanmi podal na 12 000 km dolgo pot iz Grönlandije na Alasko, gotovo najdaljše potovanje, ki ga je človek opravil s pasjo vprego. V arktični temi se je prebijal 80 km po raztresani puščavi ledenih kor in plošč, pri — 30° C. »Bilo je težje,« je izjavil Uemura, »kot na Everestu, kjer mi je v višini 8000 m pošel kisik.« Po 17 mesecih je dosegel Kotzebue, zlatokopno vas na zahodni kanadski obali. Eskimi so majali z glavami in ga trepljali po glavi: »Pridite pogledat, tale mož je prišel iz Grönlandije — s sanmi.«

Na poti na tečaj je imel Uemura pomoč iz zraka. Zanj in za pse so hrano odmetavali kanadski letalci, ki redno patrolirajo v tem predelu. Tudi satelit »Nimbus«, ki vsakih 108 minut zakroži nad severno zemeljsko poloblo, je redno spremljal Uemurovo pozicijo. Avtomatski oddajnik signalov je imel Uemura na sanch.

Meceni so mu priskrbeli 925 000 DM, med drugim dva japonska časopisna koncerna, neka tovarna za riževo žganje (čeprav je Uemura strog abstinents!) in tovarna za pasjo hrano.

Po tem potovanju na severni tečaj je Uemura spotoma obiskal Grönlandijo. Tam bi bil rad raziskal prazgodovinska eskimska bivaljšča.

Poročevalec je maja 1978 zapisal: »Potem se bo Uemura zaprl v hotelsko sobo nekega hotela v Tokiu in bo opisal svojo pot. Če bo zmogel!« Messner ga je leta 1976 srečal

grad razpada in vsem skupaj to ni nič mar. Morda pa bo kdaj kasneje koga zapekla vest.

Morda pa bo le kakšnega planinca zanimalo, če rečemo, da že od leta 1856 proizvaja radgonski kombinat po francoskih receptih šampanjce, ki niso nič slabši od pravih francoskih.

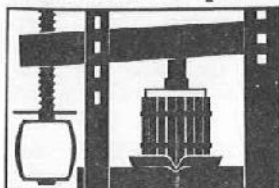
Če gremo iz Radincev prek Kapele — (309 m!), zopet ni treba vrvi in klinov — mimo Kapelskega vrha in Okoslaveca, pridemo v dolino Ščavnice, ki nas pripelje v Videm ob Ščavnici. Ta zanimiva gručasta vas, ki ima za sosedo Staro goro in še dalje Bučkovce, je že pred vojno zgradila Gubčev dom, ki nas spominja na kmečke upore, pa tudi na kiparsko kolonijo kiparjev naivcev »Od Gubca do Lacka«.

In potem imamo še Negovo, za prleškega planinskega transversalca kaj kratka pot. Kraj je v kulturno zgodovinskem pomenu posebno znan po tem, ko so v bližnji vasi Ženik leta 1911 našli v keltskih grobovih 26 bronastih čelad, v katerih je bilo vrezano ime Harigast. Zato so to vas med vojno imenovali kar Harigast. Škoda, da imamo doma — v Narodnem muzeju v Ljubljani — samo eno tako čelado. Blizu Negove je tudi Negovsko Jezerce, ki je pravzaprav le zajezen ribnik. Uporabljali so ga nekdaj grofje Trautmannsdorfi, lastniki negovskega gradu, ki je le še razvalina.

Nad pozabljenimi rečnimi rokavi Mure so Apače, ki so nekoč pripadale nekemu koroškemu meniškemu redu. Že pred vojno so nam delali tamkajšnji priseljeni Nemci hude težave, med vojno pa še hujše. Zdaj je deželica čista in so na njej naseljeni bivši borci z družinami, ki skrbijo, da nam ne bo zmanjkalo kruha, kajti Apaška dolina je rodovitna. Ob žetvi je vsa dolina, kot bi jo pokrilo rumeno zlato.

Prlekija in Pomurje, dežela sonca in goric, njiv in topolov, šumenje Mure in klepetanje prijaznih štokelj, dežela gostoljubnih ljubeznivih ljudi.

Pomurska pot

14a ~ Žig. Ščavnica

Žig na Pomurski poti (štajerska preša)

v Tokiu in zapisal, da je Uemura »neznansko motoričen«. Uemura sam pa je dejal: »Kadarkoli pridem domov, mi žena vselej pravi: 'Tvoje telo se je zdaj sicer vrnilo, tvoja duša pa je spet na potovanju.'«

T. O.

PIERRE ALLAIN

Allain je veliko ime v zgodovini francoskega alpinizma, ne samo zaradi drznih vzponov (prvenstvena v severni steni Drujev, v južni steni — direktna — La Melje, tretja ponovitev Walkerja v Grandes Jorasses ldr.), ne samo zaradi njihovega skupnega števila, pač pa mnogo bolj zato, ker je s svojim življenjem posebil neko idejo, duha, ki si brez njega ne moremo zamisliti francoskega alpinizma. Zdaj je star 74 let. Ker ga mlajši rod ne pomni kot alpinista, ki je bil na očeh vsega sveta, mu posvetimo nekaj črt iz Ballyjevega članka v La Montagne 1978/1.

Rodil se je 7. 1. 1904 v Mirebeauju. V plezanje ga je uvedel Latour. Skupaj sta leta 1930 odkrila pečine v Fontainebleauju, ki so še danes torišče plezalne šole Parižanov. Vsekakor pomembna šola, v kateri je na več mestih ostalo Allainovo ime.

Leta 1931 se je Allain prvič navezal z Latourjem, štiri leta nato je že bivakiral v severni steni Druja z opremo, kakršno si je sam zamislil in izdelal. Naslednje leto je pospravil klasične vzpone okoli Mt. Blanca: Requin, Charmoz, Grépon. Spotoma si je razvijal občutek, da je alpinizem možno razviti nad tradicionalne, dosežene meje. Nima smisla tajiti, da v alpinizmu ni tekmo. Kakor da plezanje ni svojevrsten šport! Več kot šport, a vendarle tudi šport. Že Mummery je rekel: »Jaz bi plezal, četudi bi pri tem ničesar ne videl.« V tem smislu je Allain utiral pot športnemu, akrobatskemu alpinizmu in

ANCA S PRAPROTNICE

MANKO GOLAR

Rekli smo ji kar Anca, doma je iz Srednje vasi v Bohinju, za njen priimek ni nihče spraševal. Anca je stara že okoli 80 let in je do nedavnega planšarila že nad 65 let, namolžla je v svojem življenju stotisoč in stotisoč litrov mleka. Prvič je prišla na planino s kravami že leta 1908, ko še ni bila stara 15 let, in je oblezla z njimi vse planine okoli Srednje vasi v Bohinju; bila je na Dednem polju, Grintavici, na Lazu, potem se je ustavila na Praprotnici, nedaleč od Uskovnice. Morda bo tudi letos prisluškovala kravjim zvoncem v mraku, ko bi morale biti krave že v staji.

Anca je preživela bridko mladost, premnogokrat ni bilo doma niti za sol in sok v razredčenem mleku. Da, hudi hudi časi! Sladko mleko, surovo maslo, vse od mleka je šlo za davke in gospodo.

Zdaj je Anca na Praprotnici že skoraj 50 let in jo daje sapa. Toda še pred nekaj leti! Potegnila je na harmoniko, da je zaplesalo staro in mlado. Pa bo še, je dejala, in se ne bo dala kar tako. Jaz že ne!

»S kravami na planini je mnogo dela,« je potožila, »hudo je, če zaide kakšna krava na Pokljuki. Tudi po tri dni sem jih že iskala, pretaknila celo Pokljuko vse povprek, še proti Viševniku je bilo treba pogledati. In takrat gre mleko v izgubo in gospodar zopet godrnjači. Ja!«

Anca je bila že kot otrok vneta za živino in še danes je s svojimi Liskami, Brezami in telički ena družina. Ljubkuje jih in se pogovarja z njimi kot z ljudmi, ki razumejo njene težave. Eh, in te planine! Brez njih bi mi bilo kot dan brez sonca. Tudi jaz sem lezla na Triglav pa na Tosc, kjer imajo voli svoje letovišče. Na Draškem vrhu bi skoraj zgrmela v prepad, ko sem po vseh štirih hotela odtrgati planiko. Seveda je bilo to še v mladih letih, ko sem skakala čez potok, kjer je bil most. Pa je še rekla: »Takole od srede maja v pozen september živimo pod eno streho in nikoli mi ni dolgčas po dolini.« Potem je pobožala mladega bikca, ki je cingljal s svojim zvoncem, kajti takile bikci in teličke so kot otroci, ki ne ubogajo radi svojih mater. »In kaj hitro se zgodi, da se zgubijo v poključkih hostah. Včasih je tudi vse iskanje zaman. Zato jim pomaga zvonček, ki mu visi okoli vratu in opozarja, kod vse lazi potepinček.« In zopet je z mislimi segla v preteklost: »Nekoč smo pasli tod na Praprotnici tudi koze, v moji čredi jih je bilo kar trideset. V prvi jeseni mi je padla ena v globoko jamo, ki je ostala še od takrat, ko so iskali na Rudnem polju železno rudo. Kozo sem našla šele po

s tem bistveno pripomogel, da alpinizem ni ostajal v mejah »kontemplacije« in esteticizma. Bil je nemiren, iznajdljiv duh. Nikoli ni odnehal, če je uvidel, da lahko s kakim novim rekvizitom razširi možnosti pri raziskovanju gora in premagovanju sten. Bil je imeniten, spreten, gibčen plezalec, ki je prosto zdelal mnoga mesta, še danes priznana težka, vendar je — navidez paradokso — po uspehu razmišljal, kako bi tako mesto s kakim pripomočkom lažje izplezal. S tako miselnostjo se je leta 1933 lotil »zadnjih« problemov okoli Mt. Blanca. 25. julija 1933 je z Jeanom C. Boudinom in Latourjem v Deux Aigles prosto splezal mesto, ki mu še danes priznavajo šesto stopnjo. Nekaj dni zatem je z Latourjem (Bodin se je smrtno ponesrečil v Aig. du Plan) preplezal jugozahodni greben Aig. du Fou, v katerem so obnile pred njim tri renomirane naveze, v katerih so bili taki plezalci, kot so bili Couttet, Batier, Ravelin in Arsandaux. Slednji mu je pel slavo v La Montagne, Allain pa je že mislil na Druje, v katerih so že mnogi »dobri« odnehali. Iskal je soplezalca. Trije so mu odrekli. Bil je razočaran, ni pa obupal. Začel je izdelovati opremo za bivalj, nekaj veston, zračno blazino, slonovo nogo itd. Ideji je dal meso in kri, v bistvu se vse te stvari v športni industriji še razvijajo, vendar si je v osnovi vse že zamislil in izdelal Allain, ko je ugotovil, da trgovina »ne prodaja nič resnega za alpiniste«. To početje mu je tudi »ležalo«, kajti po osnovni šoli se je izučil za mehanika, po odsluženju vojaščini še za elektricarja, pri očetu pa se je naučil krojenja in šivanja — oče je namreč izdeloval perilo za hotele in restavracije — kot nalašč je znal vse tisto, s čimer je svoje ideje po skušnjah v gorah lahko oblikoval, spreminjal in izboljševal.

Leta 1934 se je po trdem treningu v Fontainebleauju sprijateljil z Jeanom in Raymond Leiningerjem. Vreme ga je odvrnilo od Drujev, zato sta z Leiningerjem 5. septembra 1934 splezala prvenstveno v Greben Pic Sans Nom, spremljala ju je naveza Charignon-

desetih dneh. Bila je čisto sestradena, in ko sem prilezla k njej, se me je oklenila s prednjima nogama, meketala od veselja in me vso polizala. Menda je imela tudi solze v očeh kot jaz in od takrat sva bili najboljši prijateljici in ni napravila brez mene niti koraka. Huje je bilo s kozo, ki je ostala čez zimo na planini. Le kako se mi je mogla zgubiti! Iskala sem jo in iskala, pa še drugi so mi pomagali, pa vse zaman. In s težkim srcem sem se odpravila s kravami in kozami v dolino. Toda kako sem se začudila, ko sem na pomlad zopet prišla na Praprotnico. Proti meni je prihajal čuden nestvor. Ves je bil pokrit z dolgo dlako, oči so bile globoko vdrti, da jih je bilo kar grozljivo pogledati, gobček pa — kot usnjena krpa. Sicer pa je bilo žival le kost in koža. Nekaj časa sva strmeli druga v drugo, potem pa se je žival zagnala proti meni: bila je moja izgubljena kozal! Kako se je reva preživela čez hudo in dolgo zimo, še danes ne vem. Morda je smukala pod snegom — tu na Praprotnici se ga nabere tudi čez dva metra — vejice mladih smrek ali pa lubje na grmičevju. Pa mi je le ostala moja izgubljena kozal! Po nekaj tednih se je že popravila, dolga dlaka ji je odpadla, kratka in nežna podlanka kot puh, ki ji je zrastle v hudi zimi, kar pri kozah ni v navadi, pod dolgo dlako, se je počasi spreminjala v dlako. Ko smo šli na jesen zopet v dolino, je hodila ves čas pred čredo, gotovo so ji hudi časi pozimi ostali še v spominu. Moram pa reči, da mi v vseh letih mojega planšarstva ni šla nobena žival v izgubo.»

Anca je bila v mladih letih tudi kontrabantarica. V tistih hudih časih so si pomagali ljudje, kakor so vedeli in znali. Zato je morala kot mnogi Bohinjci z živino čez mejo k Italijanom, ki so radi čakali na tihotapce in jim ponujali lire, kajti v tistih časih je bila te vrste kupčija z Lahi vsakdanji posel, saj so bili že takrat popadljivi na jugoslovansko meso. Anca ni hodila sama. Z njo so hodili še trije ali štirje, vsak s svojo kravo. In Anca je bila tudi tista, ki je dajala vsem korajžo, posebno mlademu fantu, ki je bil tokrat prvič na tej prepovedani pregrešni poti.

Anca se je nasmehnila in pripovedovala: »Šli smo iz Stare fužine, ki ni daleč od Srednje vasi v Bohinju. Potem smo jo mahnili čez Ukanc in Komno, kamor te danes potegnejo z žičnico. Dobro smo se družno dvizali, saj so bile krave navajene gora, tudi čez Krn ni bilo težav in še dalje. Hodili smo navadno ponoči, kajti jugoslovanski in laški grančarji niso poznali šale. Kravam smo privezali na parklje debele cunje, da niso preveč rogovilile po kamenju. Ko smo lezli čez mejo, mi je srce poskakovalo, da bi bilo treba še njemu takšne krpe. No, pa je šlo srečno, tja in nazaj domov.

Ampak, enkrat so nas Italijani le ujeli. Bili so trije laški soldatje s tistimi smešnimi klobuki in petelinjem perjem. Zdaj in zdaj sem čakala, da bo kateri zakiklrlal. Najbolj sem se smejala, ko so bevskali v nas in nam grozili s tistim malim pihalnikom. To je bilo dobro, da smo se že vračali v Jugoslavijo in da smo vse krave zamenjali za lire, ki smo jih dobro skrili v dvojne podplate naših cokelj, saj takrat ni bilo denarja za čevlje. Bilo bi prav nerodno, če bi nas dobili z živino. Zato so nas bolj za šalo pre-

Vernet, 12. septembra istega leta pa sta z Vernetom zmagala prvi del južne stene La Meije z izstopom na normalno pot. To smer so v l'Oisansu potem največ ponavljali. Ko se je leta 1934 vrnil iz Alp, se je dokončno ves posvetil alpinizmu, odprl svojo obrt in trgovino (do leta 1937 v rue de Ciseaux, nato do leta 1963 v rue Saint-Sulpice) in začel izdelovati in prodajati svojo opremo za bivačanje. Ostalo mu je še dosti časa za plezanje, zato je še vedno redno treniral v Fontainebleauju, kajti dru mu je tičal v srcu. Ko je zvedel, da je v steno vstopil Lambert, je pohitel pod steno in z zadoščenjem spremljal Lambertov umik. Leta 1935 je nemudoma z Leiningerjem pohitel k Drujem. 1. avgusta 1935 sta izplezala »ponosna in vesela«. Za Francijo je bil to velik uspeh. Zbudil je veliko pozornost pri Nemcih in Italijanih. Potrdil je Allainove nazore o opremi in o treningu. Allain pa se ni preveč izprsil, čeprav ga je uspeh prepričal, da gre po pravi poti. V isti sapi sta potem z Leiningerjem preplezala vzhodno steno Čaïmanovega zobu (17. in 18. julija 1935) in dokončala drugi del direktne smeri v južni steni La Meije. Leta 1936 se je Allain udeležil francoske himalajske ekspedicije, leta 1937 je preplezal Krokodilov greben z bratoma Leininger, mesec dni nato pa severovzhodni greben v Grand Chamozeu z Yvesom Feutrenom, leta 1938 pa je spet z Leiningerjem Doigt de l'Étala.

Med vojno je bil do leta 1944 v Alpah. Udeležil se je osvoboditve Chamonixa.

Znani dr. Couturier, Allainov prijatelj, si je Allainovo delavnost razlagal po svoje, češ, Allain ima dodatno mišico, ki je anatomisti medicinske fakultete še niso odkrili.

Leta 1950 mu je Henri de Ségogne, velika osebnost v CAF, ponudil predsedstvo GHM (Groupe de la Haute Montagne — Alpinističnega kluba). Allain te časti ni sprejel, češ da mu »uradne stvari ne leže«.

Leta 1939 je izdelal prvo vponko iz aluminija, leta 1947 pa jo je uvedel v trgovino.

Planinam

Matej Meško

Marija Tomc

U-da-lja-vi drage ste pla-ni - ne, v dal-ja-vi ve-nec ba-lih skal, iz

ti - he pr-leške do-li - ne jaz rad bi vam pozdrav poslal. Tu nizku

strašili z arestom v Gorici. Doma pa niti vedeli niso, da so nas Lahi dva dni gostili s svojim kislim komišom in ričetom, saj bi bila za nas kontrabante prava sramota, če bi zvedeli Bohinjci, da smo prišli Lahom v pest.

To so bili tudi lepi časi, čeprav nas je trla skrb za vsakdanji kruh. Pa kdo bi nas danes razumel, ko iz hiše tako rekoč ne moremo več brez avta!»

Anca je služila tudi domovini. V Osvobodilno fronto se je vključila maja 1943. Na planini Praprotnici, kjer je pasla in molzla krave, je pridno skrbela za partizane, ki so partizanili po Pokljuki. Dajala jim je hrano in jim bila tudi kurirka. Večkrat je bila v kočljivih situacijah, kajti Nemci so slutili, da z Anco na Praprotnici ni vse v redu. Zato so močne nemške patrulje večkrat obiskale Praprotnico in Anco in poizvedovale za partizani. Toda Anca ni niti enkrat videla gošarjev in jih sploh ne mara videti, je vneto trdila Švabom, ki so jo gledali s svojimi steklenimi očmi. Enkrat pa so jo Nemci skoraj ujeli. Na Ančinem seniku so spali partizani, Anca pa je odšla po opravih v dolino.

Ko se je vrnila k svojim kravam in telčkom, je prišla patrulja nacistov in povprašala po »banditih«. Anca pa, oh moj ljubi bog, kje neki ona, ona, no, kaj jo pa brigajo ti ljudje, ki strašijo okrog po Pokljuki. Ne in ne! Niti ne ve, kakšni so. Tedaj se je spomnila, da je pustila zjutraj na seniku partizane. Kdo ve, če še niso odšli!

S svojima začetnicama (P. A.) je leta 1948 opremil svoje plezalnike, ki jih je izdelal nalašč za plezanje v Fontainebleauju.

Leta 1963 je opustil svojo pariško trgovino in se preselil v Uriage pri Grenoblu, kjer sam izdeluje svoje vponke — nad 30 000 kosov na leto — poleg tega pa še speleološke lestve in vrsto drugih rekvizitov.

Zdaj ima 65 let. Še proizvaja svoje športne rekvizite. Izumil in izdelal je tudi vrsto avtomatiziranih strojev za svojo delavnico, malo tvornico v pritličju svoje hiše, ki se vsa izgublja v zelenju.

T. O.

ŽENSKÉ V SEVERNI STENI MATTERHORNÁ

Čas res ne čaka, drvi, preobrača, spreminja, čeprav je na videz v gorah vse po starem. Res, Matterhorn je približno tak kot pred 50 leti, ko sta v severno steno vstopila brata Schmid in poskrbela s svojim vzponom za veliko senzacijo, pri poznavalcih pa priznanje. Tudi človek se bistveno v polstoletju ni spremenil, poskrbel pa je za celo vrsto sredstev, priprav in rekvizitov, s katerimi je olajšal vstop v steno in omogočil vzpon po takih stenah, ki so desetletja čemele osamljene in čakale na najbolj izurjene in najpogumnejše.

S tem seveda ni še rečeno, da je severna stena Matterhorna za vsakogar. Priznajmo pa, da je prvi ženski vzpon po tej steni vendarle izredno pomemben dogodek, za katerega sta poskrbeli v letu 1977 kar dve navezi. Japonka Mičiko Imai z neimenovano rojakinjo v juliju, v avgustu 1977 pa dve Poljakinji. To se pravi v času, ko si tudi moške naveze po pravici še vedno po tihem čestitajo, ko pridejo čez to steno.

T. O.

Ko so lezli Nemci na seno, jo je Anca jadrno odkurila, kajti če bi bili našli Nemci na seniku partizane, potem bi bilo z Anco prav gotovo konec. Od daleč je opazovala pod nizko smreko med vejevjem, ki je segalo prav do tal, kako se bo izteklo v njenem stanu. Strah jo je bilo, kajti staja bi šla, krave bi Nemci odgnali, njo pa, če bi jo ujeli, vrgli v goreče seno in bajto. Toda partizanov ni bilo več in Anca je potem še kar naprej skrbela za svoje fante. Morda se spomni še kak gorenjski partizan vedre Ance, ki je morda tudi letos planšarila na Praprotnici kljub naduhi in starosti in iskala po Pokljuki svoje izgubljene teličke.

Morda pa bo Anca že letos namolzla dvamilijonti liter mleka. Morda se je bo spomnil kdo iz Srednje vasi v Bohinju ob tem nevsakdanjem jubileju. Morebiti kak planinec, saj mu bo Anca rada postregla s svežim mlekom, ki diši kot planinsko cvetje po Viševniku in Toscu in tam okoli.

PLANINSKI PIONIRSKI ODSEKI PD LJUTOMER

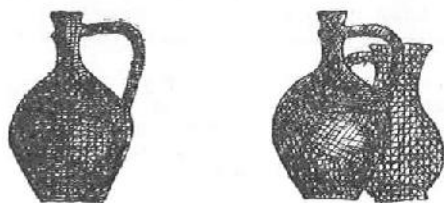
MIRA POTOČNIK — MARJETA ČUČULOVICH

V okviru PD Ljutomer delujejo pionirski planinski odseki na petih osnovnih šolah.

Na osnovni šoli Cvetko Golar, prejšnji posebni osnovni šoli, že 20 let aktivno deluje planinski pionirski odsek, 19 let pod vodstvom mentorice tov. Marjete Čučulović.

V začetku delovanja so bili povezani s pionirskim planinskim odsekom na osnovni šoli Ivan Cankar Ljutomer. Prirejali so skupne izlete in sodelovali na mnogih skupnih akcijah. Kmalu so se osamosvojili. Pionirski planinski odsek se je razvil med učenci v množično, zelo priljubljeno dejavnost. Sčasoma se je za planinske izlete navdušilo vedno več udeležencev in tudi učiteljev. Finančno jih je podpirala šola, dobili so tudi manjšo dotacijo od Zveze društev za pomoč duševno prizadetim v SRS, Lovske družine in matičnega društva. V letu 1977 je bilo vključenih v pionirski planinski odsek 45 članov. Organizirali so več izletov: Pomurje, Koroško, Pohorje, Kozjak, Uršljo goro, Peco, Boč, Čebine, Dolenjsko, Gorenjsko, Savinjsko dolino—Okrešelj, Vogel, Plitvice in še drugim. Obiskali so partizanske postojanke, spominska obeležja in spomenike NOB v občini. Markirali so del Pomurske poti, ki poteka na območju naše občine (smer Veržej—Ljutomer), čuvali rastišča narcis v Veržaju, se udeleževali Titove štafete. Mladi planinci so trikrat končali osnovno planinsko šolo v okviru PD Ljutomer. Leta 1970 je osvojilo 18 mladih planincev bronasti znak v akciji PIONIR-PLANINEC. V letu 1977 je začelo 16 pionirjev planincev tekmovali v tej akciji. Svojo dejavnost je odsek popestril s številnimi predavanji, na katerih so predavali znani domači in slovenski planinci (tov. Mirko Šoštarič, tov. Miha Potočnik — predsednik PZS, tov. Evgen Titan in drugi). Mladi planinci so se vključili v TRIM akcijo »vsi na kolo za zdravo telo«. 16 kolesarjev je pod vodstvom mentorice planinskega odseka prevozilo 50 km dolgo pot in osvojilo značke (smer: Ljutomer—Razkrižje—Štrigova—Bobri—Bistrica—Črensovci—Odranci—Beltinci—Bratonci—Veržej—Ljutomer). V letu 1977 in 1978 so se vključili v čiščenje okolja. Pionirski planinski odsek na osnovni šoli Cvetko Golar je 17. 4. 1971 prejel republiško pohvalo za uspešno planinsko delo.

Pionirski planinski odsek osnovne šole Ivana Cankarja v Ljutomeru je bil ustanovljen že pred 20 leti. Zelo aktiven mentor je bil od ustanovitve pa do svoje smrti tov. Vlado

Spominska pot v Lahonce na domačijo Meškovih (100 udeležencev) 23. 10. 1977

Porčkar. Pozneje pa je vrsto let vodila odsek tov. Milka Golenko. K razvoju in aktivnemu delovanju pionirskega planinskega odseka so veliko pripomogli: nekdanja ravnateljica tov. Milena Pirher in zunanji sodelavci ter Avgust Loparnik, tov. Stanko Beg, tov. Feliks Cokan in drugi. Pionirski planinski odsek je v svojem dolgotrajnem obstoju organiziral veliko izletov na Pohorje, Gorenjsko, Uršljo goro, v Logarsko dolino, na Veliko planino, Golte, Boč, Komno, Čebine. Planinci so prekolesarili Pomurje in prepešali bližnjo okolico. Leta 1970 je prejel planinski odsek republiško pohvalo za vidne uspehe na področju planinstva. V istem letu je 6 učencev tekmovalo za bronasti, srebrni in zlati znak planincev, 40 učencev pa je obiskovalo planinsko šolo pri PD Ljutomer.

V šolskem letu 1971/72 je uspešno opravilo planinsko šolo 37 članov. Od leta 1972—1976 sta vodila pionirski planinski odsek tov. Lojze Švec in Franc Kolarič. Ker sta bila oba mentorja obremenjena s študijem, se je planinska dejavnost omejila na zaključne izlete v planine in predavanja s planinsko tematiko. Od 1976 leta sta mentorici planinskega odseka tov. Milka Golenko in Mira Potočnik. Vsi skupaj pa večkrat obiščejo tudi spominska obeležja NOB. V letošnjem letu namerava višja skupina opraviti tudi polovico Pomurske planinske poti. Članstvo se je spreminjalo iz leta v leto. Ko so bili odpravljeni popusti oziroma so se skrčili, je članstvo upadlo, saj so izleti, zaradi oddaljenosti od gora, povezani z velikimi materialnimi stroški. Sedaj je na šoli okrog 120 planincev.

Planinski pionirski odsek osnovne šole Veržej deluje že tri leta. Prve planinske korake so naredili, ko so se udeležili pohoda na otvoritev poti v Zavrh. Naslednji teden so se odpravili na Boč. Napravili so nekaj krajših izletov s kolesi po planinski Pomurski poti. Udeležili so se tudi planinske šole v Ljutomeru. V svojem programu imajo urejanje parka, v katerem je spomenik Slavka Osterca. V mesecu maju organizirajo »zeleno stražo« za ohranitev narcis na veržejskih travnikih. Planinci so bili na Pohorju in Uršlji gori. V odsek je vključenih 25 pionirjev, 5 mladincev in 8 družin, vodi pa ga tov. Majda Kukovec. V akcijo PIONIR—PLANINEC je vključeno 15 učencev.

Pionirski planinski odsek na osnovni šoli Cezanjci je bil ustanovljen leta 1966. Takrat je bilo vanj vključenih 48 pionirjev. Izlete so prirejali peš in s kolesi (kolišče Bobri na Muri, Negovsko jezero). Peš so šli v Jeruzalem, na Boču so bili večkrat. Najdaljši izlet je bil do Bohinja k slapu Savice in na Vogel. Leta 1971 se je 45 članov udeležilo izleta na Vršč, v Trento in Postojno. Mentor planinske skupine na šoli je bila tov. Zalika Lubi, zatem pa tov. Branko Puconja. Po odhodu teh tovarišev je planinstvo na šoli zamrlo. V letu 1978 je planinski odsek živel in sicer na pobudo PD Ljutomer. V tem letu je mentor tov. Jožica Jurša. Skupina šteje 30 članov.

Dva spomenika v Slovenskih goricah: lipa (obseg debla 575 cm), poznogotska cerkev Sv. Treh kraljev (1521—1588)

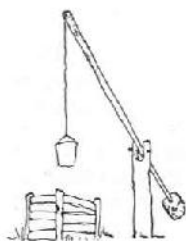
Tudi na osnovni šoli Razkrižje se je v letošnjem šolskem letu ustanovil pionirski planinski odsek. Vodi ga tov. Marjan Sadl.

Vsi pionirski planinski odseki sodelujejo v vseh večjih akcijah in prireditvah v okviru PD Ljutomer. Tako smo se 11. 9. 1977 udeležili dneva planincev v Gornjih Petrovcih, 16. 10. 1977 pa smo se srečali v Lahoncih na Meškovi domačiji. 7. 4. 1978 smo se udeležili in sodelovali na proslavi ob praznovanju 30-letnice PD Ljutomer. Tu sta dobila pionirska planinska odseka osnovne šole Cvetka Golarja in osnovne šole Ivana Cankarja priznanje PZS za doseženo delo in planinsko zastavo.

Mladi planinci so svoje vtise s planinskih izletov opisovali v številnih člankih in jih priobčili v svojih glasilih. Najaktivnejši so bili planinci na osnovni šoli Cvetko Golar. Pod vodstvom svoje mentorice tov. Marjete Čučulovič, ki je tudi vodila dopisniški krožek, so objavljali članke v glasilu pionirjev »V lepši jutrišnji dan«. Svoja doživetja so likovno izražali v likovnem krožku.

Ustanavljanje planinskih pionirskih odsekov in delo z njimi je bogata vsestranska družbena naložba. Vključujemo jih v številne družbene in društvene akcije. Množično smo obiskali Pohorje in pri Treh žeblih imeli memorial v spomin legendarnemu pohorskemu bataljonu. Z mladinci planinci smo bili na Čebinah. Organizirali smo kres ob 100-letnici I. slovenskega tabora v Ljutomeru. Vključujemo se v očiščevalne akcije. Udeležili smo se pohoda po spominski poti okupirane Ljubljane. Množično so člani sodelovali v večernem uličnem teku in se udeležili pohoda v Jeruzalem ob praznovanju Titovega 86. rojstnega dne.

Soočamo se z vrsto težav, vendar bomo z delom tudi v prihodnje nadaljevali.

SLOVESNA PRIREDITEV OB 30-LETNICI PD LJUTOMER

MARJETA ČUČULOVİČ

Ideja planinstva se razširja. V občini Ljutomer predstavljamo dokaj številno »planinsko družino«.

Proslava planinskega jubileja v Ljutomeru ob 30-letnici delovanja je bila v dvorani glasbene šole »Slavko Osterc« 7. aprila 1978 ob 18. uri. Dvorana je bila polna, med gosti so bili tudi predsednik PZS dr. Miha Potočnik, predsednik IO PZS Marjan Oblak in predstavniki družbenopolitičnih organizacij in društev. Mladi planinci so nastopili z bogatim kulturnim programom, ki ga je sestavil prireditveni odbor ob pomoči ravnatelja glasbene šole Mirka Preloga.

Proslavo je vodila tov. Jožica Pozderek; kulturni program so izvajali planinci MO gimnazije Fran Miklošič, planinci pionirskega planinskega odseka osnovne šole Ivan Cankar pod vodstvom tov. Nade Zrelec, planinci glasbene šole Slavko Osterc z glasbenimi točkami — učence sta pripravili tovarišici Magda Akerman in Sonja Cigan, mladinsko godbo glasbene šole je vodil dirigent tov. Janko Škrajnar.

Vse letošnje leto je v znamenju velikega in nadvse pomembnega dogodka — 200-letnice prvega vzpona na Triglav. Tega so se zavedali tudi planinci — izvajalci kulturnega programa. Po recitaciji Jenkove pesmi »Gori« in Gregorčičevi »Nazaj v planinski raj«, so planinci MO gimnazije ob spremljavi kitare izvedli recital o Triglavu.

O delu planinskega društva v 30 letih je spregovorila predsednica društva in med-društvenega odbora PD Pomurja Marjeta Čučulovič.

Planinsko vzdušje je med navzočimi narastlo ob besedah predsednika PZS dr. Mihe Potočnika: »Občudujem planince iz teh ravninskih krajev, ki imajo toliko volje in navdušenja za planine in gorski svet. Posebno me veseli, da je med vami vse več mladih. Ti tako doživljajo pristen stik z naravo, ki jih plemeniti in bogati duševno in telesno.«

Predsednika PZS sta podelila priznanje društvu, najzaslužnejšim članom, planinskim pionirskim odsekom in planinskemu MO.

Ob 30-letnici delovanja je PD Ljutomer prejelo priznanje PZ Slovenije.

Posebne pohvale PZS so prejeli: planinski MO gimnazije Fran Miklošič — Ljutomer;

Jubilej v Ljutomeru

planinski pionirski odsek osnovne šole Ivan Cankar Ljutomer; planinski pionirski odsek osnovne šole Cvetko Golar Ljutomer; mentorica planinskega odseka osnovne šole Veržej tov. Majda Kukovec.

Bronasti znak PZS so prejeli: Marta in Ivan Lasbaher, Mirko Nidorfer, Uroš Vrbančič, Stanko Šnajder in Jože Kovačič.

Srebrni znak PZS so prejeli: Vida in Janko Ivanjšič, Alojz Holz, Mirko Rajh, Milena Pirher, Milka Kolenko in Matko Liber.

Zlati znak PZS sta prejela: Avgust Loparnik in Marjeta Čučulovič.

Predstavniki ZTKO Ljutomer ing. Stane Šošter je izročil društvu priznanje za 30-letno delovanje. Društvo je prejelo tudi priznanje OK ZSM Ljutomer za množično in aktivno vključevanje mladih.

Zatem je predsednica društva odprla likovno razstavo, ki so jo pripravili ob 30-letnici PD Ljutomer člani likovne sekcije KUD Ivan Kaučič iz Ljutomera pod vodstvom tov. Silva Preloga. Med razstavljalci so bili tudi člani PD Ljutomer. Razstavili so šestindvajset del različne tehnike na temo »Krajine«. Razstava je bila ves teden v avli osnovne šole Cvetko Golar.

Društvo je opravilo pomembno pionirsko delo na področju planinstva v Pomurju. Pred družbo je opravičilo svoj obstoj. Doprineslo je velik delež za razvoj planinstva v Pomurju.

DVA ZAPISA S KOROŠKE STRANI

MILAN VOŠANK

Novoletni vzpon

Luna osvetljuje vrh Šmohorice. Sneg se blešči, blešče se tudi verige svetilk v dolini, blešči se vršni greben.

Vrv pred mano drsi in izginja v senco. Pod rogovilami dreves me čaka Rok.

Rdeča barva zahoda na Peco se počasi prekriva s temno tančico, polno svetlih zvezd. Vstopila sva šele opoldne. Silvestrska noč v koči na vrhu gore, polna glasbe, veselih obrazov in plesa se je proti jutru počasi umirila. Utihnil je tudi vihar, ki je s svojo zateglo simfonijo sinoči zapolnil okolico, sekal po oknih in se igral z zavesami snega. Jutro je bilo jasno, le zidovi stare cerkve so bili zametani s snegom, beli zvonik se je še bolj odražal na sinjem nebu.

Vodstvo prevzame prijatelj. Ima dereze in kar tri plezalna kladiva, jaz imam le eno. Stena je poprhana s svežim snegom, mraz neusmiljeno grize, veter vrtinči sneg v vrtince. Tam zgoraj pa tako lepo sije sonce.

Široka, zaledenela poč Roku ne dela težav. Dereze mu imenitno cvilijo in škrtajo. Nad počjo zabije klin in preči v desno. Še enkrat se oglasi zven klina, in že vidim Roka, kako se sunkoma potegne navzgor in izgine za rob.

Vrv drsi počasi, nazadnje se ustavi. Iz stene prilete kosi snega, ki jih veter takoj razseje v prah in odnese nazaj v višave.

Zazebe me, da stopim nekaj korakov nad stojišče. Roka spet ugledam, vso njegovo ogromno postavo v rdečem vestonu. Hrope v sneg in počasi leze navzgor.

Zasnežena dolina spodaj je kot pravljičica. Travniki s samotnimi kmetijami se zde kot davni spomini iz otroštva.

Zdaj začnem jaz. Poč mi dolgo dela težave, na ledeni površini čevlji venomer spodrsavajo. Nazadnje si moram pomagati z lusko. Nanjo obesim zanko s lestvico. Oprimki so zaliti z ledom, prsti otrdevajo, otopevajo. Moram jih ogreti.

S klinom si tako dolgo pomagam naprej, da ga potem ne morem več izbiti.

Nekje zgoraj v žlebu se oglasi Irena. Lepo je slišati ženski glas v tej mrzli divjini.

Za prečnico je vrv napeta naravnost navzgor. Otrpli prsti so se ogreli, brez težav rljem po pršiču. Kako lepi občutki so to, ko veš, da ti mraz ne more več do živlega! Vsak oprimek si moram izkopati, pri klinih si pomagam z lestvico. Še previden prestop v levo in že sem na snežišču pod gredino, s katere se mi reži Rok.

Po gredini bi lahko izstopila. Ne, to pa ne! Hočeva naprej, do velikega macesna zgoraj, tam naju čakata še dve zaporedni zajedi.

Sonce je izginilo za grebeni, hitiva, dokler je dan. Prva zajeda Roka najprej vrže nazaj na snežišče. V prho skalo zabije dva slaba klina, obesi lestvico in že udari s konico kladiva v šope zaledenela trave. Vrv nekaj časa drsi hitreje, nato se za trenutek ustavi. Aha, sedaj je Rok v drugi zajedi.

Čisto mračno je že, ko me pokliče. Z obupnim raztegovanjem premagam prvo zajedo

in se po strmih, zasneženih gredinah zapodim v drugo. Ta je težja, bolj zalita s snegom. Sredi nje ritem, ko me Rok opozori na barvne lepote zahoda. Ozrem se, pri tem pa skoraj izgubim ravnotežje.

Šele pri macesnu se z olajšanjem obrnem proti Peci. Temno plavo nebo se spaja z rumeno barvo, ki prehaja v rdečo. Čez grebene gora je raztegnjena bleščeča črta. Lepo je! Res lepo! Dolgo tiho zveva v to čudovito poslavljanje dneva, le tako mimogrede nama uide kakšna vulgarna hvala: — Hudiča, kršen duš, imenitno je!

Čez ruševje se z varovanjem vlečeva proti vrhu Šmohorice. Pred sabo slišim samo strašno lomastenje, pokajo veje. Na obzorju se riše premikajoča, temna prijateljeva postava.

Še en skalni skok naju čaka. Dobro se zasidram na ostrem grebenu. Vrv sprva drsi počasi, zdajci pa zbežlja z divjo brzino. Le kaj mu je? Pokličem ga, odgovora ni. Po-begnil je na Šmohorico.

Zgoraj, na vršnem grebenu, naju čakata Irena in Karla. Na vso moč hitiva čez žleb k njima. Nasmejani obrazi, stiski rok in polno najinih besed o plezanju. Onidve le poslušata. Tako dobri punc! sta, kar na rokah bi ju odnesel v kočo. Daleč zada pa kipe v nebo velikanske temne gmote Raduhe, Olševe in Pece.

Uršlja gora — Šmohorica: Varianta raza; ocena IV, IV+; 100 m, v celoti po grebenu do vrha Šmohorice 200 m; 1. jan. 1978 plezala Rok Kolar (AS Prevalje) in Milan Vošank (AO Ravne).

Na poteh Velike Raduhe

Ostal sem sam.

Nad mano kipi dolgo ostenje velike Raduhe. Pozdravlja me, svetlo, obsijano s sončnimi žarki. Kakor da molče vabi. Zeleni bor posega do srede stene. Skalovje se od tam naprej z vso silo počene v navpičnost. Oblikuje se v splete žlebov, stebrov in polic in predira v plavo nebo, med redke bele oblake.

Spodaj žde gozdovi, se širijo do doline in na drugi strani do vrhov Olševe. Globeli ob Savinji sredi travnikov. Ne moreš mimo zvonika solčavske cerkve, pomembne slovenske gotike.

Med zelenimi vejami se odkrivajo vrhovi Grintovcev: konica Ojstrice, hrbet Planjave, za orjaško Skuto še mogočna Kočna. Ena sama skalnata veriga hrepenenja je vse skupaj.

Peca neomejeno gospodari nad svojo nižjo sosesko, najprej skalnata, mogočna, nato vedno bolj zelena in ponižna.

Nekje zažgolé ptice, bežno potegne veter, kot da bi se zmotil. Pa je spet mir. Čar samote zmaguje nad vsem.

Po slabo shojeni stezi pridem do potočka. Droben curek šumlja po starem, prhljem mahu in se izgublja med skalovjem. Nekaj lepega sili vame, diha ob meni, hoče z menoj. Še malo hoje po blagem pobočju in že stojim na jasi med macesni, obsijanimi s soncem. Jasa vabi: »Postoj, popotnik!« Sence dreves, zelenina jase, vse je pisano, kakor umetniška podoba ustvarjena z žarom ljubazni in vžhičenja.

Nad macesni tam zgoraj je šinila v sinje nebo stena s svojim izrazitim stebrom. Misli pohite nazaj: steber sva okušala s Stančem. Tam levo je Bertina smer, s Štefanom sva v njej srečno odigrala dramo z dvema vponkama. Čisto zase, stisnjena med dve gladki steni se skriva direktna smer. Januarja sva jo prvič pozimi preplezala z Rokom. Bilo je težko, a v spominu je ostala nepozabna sladkost uspeha.

Danes bom skušal tam čez priti sam.

Nad grebeni se še vedno pode beli oblaki, okolica vsa navdušena zveni v arijah ptičjih korov.

Travnato pobočje trga grušč strmega žleba, ki me pripelje do stene, prav k vstopu.

Od daleč prinese veter mlo zvenkljanje kravjega zvonca.

Po robu se mi postavi težje mesto, nekakšna plošča z redkimi, majhnimi oprimki, vsa posuta z gruščem.

Počasi priplezam v najožji del kamina. Skala se tu skorajda navpično počene v višave. Kako težko je bilo tu pozimi: poledenela skala, mehak sneg, mraz, divjanje vetra...

Krušljivost terja previdnost. Preizkušam vsak oprimek... Gladke stene na obeh straneh kamina se na vrhu polože in se potegnijo nekam med redko borovje. Nad mano je videti eno samo skalno pregrado čudovitih oblik.

Kamin ostane za menoj, po strmem žlebu se povzpnem na porasel samotni greben. Razgled je tu... ni besede, s katero bi ga mogel opisati. V dolini gozdovi, ena sama temna hosta, čutim, kako njena zatogla melodija preplavlja ves tisti lepi svet pod menoj.

Prišel sem v najbolj samotni predel gore. Tu je samo še mir, ena sama lepota. Počutim se kot pobožen vernik, častilec te gorske veličasti. Gora mi vrača svojo milost, v meni pritajeno vse kipi v skritem veselju.

Namenim se po ozki polici v razsuti žleb, ki drži naravnost na vrh. Nobenih težav ni več, napredujem hitro, priplezam spet na poraščen hrbet, travnate gredine me vodijo proč od vrha. Še bi bil rad v gorskih samotah, v osrčju vabljive stene.

Sprejme me neizrečeno ljubeč kotiček ravnine sredi strmine. Od tu mi oko nese vse do Velike planine, v dolini pa se svetijo bele hiše prelepih Luč. Skalovje v zadnjem delu Raduhe razkriva navpične stebre, zdi se, da so neprehodni.

Ozračje trepeta v globoki tihoti, topli sončni valovi jo božajo skozi oblake. Na orglice zaigram melodijo, ki se je najbolj podala temu lepemu trenutku.

Po nizkem burju se bližam vrhu, sem in tja zadenem na skalne odstavke. V globlino sprožim nekaj skal, med ostenjem bobneče zagrmí.

Zeleni hrbet Smrekovca, kopasta Uršlja, Peca, Olševa, Grintovci, tam zadaj Košuta, Triglav se je skril v rahli meglíci, najraje bi te stisnil k sebi vso, ti moja lepa domovínica.

Čez vrhove se zapode vlažne meglene zavese, za trenutek zakrijejo obzorje, pa se spet potuhnejo pred navalom sonca.

Veliko ostenje spodaj je spet samo. Odhajam in v srcu nosim s seboj vse, kar sem doživel.

NA KRNU V VOJNEM LETU 1944

(Iz partizanskega dnevnika)

DR. LEV SVETEK

Opis partizanskega vzpona na Krn, ki ga podajam v tem prispevku naši planinski literaturi, je četrti opis vzponov na nekatere Julijce, ki sem jih opravil kot slovenski partizanski bорец v času narodno-osvobodilne vojne ob kratkih predahih med izpolnjevanjem drugih dolžnosti, ki mi jih je nalagal tedanji čas, tedanje razmere in zahteve.* Kot je bil moj vzpon na Triglav poln vznemirjenosti ob dejstvu, da stojim — v začetku avgusta 1944 — svoboden na svobodnem Triglavu in kot je bil vzpon na Kanin malo pozneje, sredi avgusta istega leta, prežet z občutkom, da stojim kot partizan na zahodnem mejniku slovenske zemlje, ki ne bo nikdar več plen okupatorjev, tako je bil vzpon na Krn dne 1. julija 1944 vseskozi prežet z močnimi vtisi o nesmislu vojne morije, ki je pustila prav tu svoje sledove in terjala ogromno žrtev tako v času prve kakor druge svetovne vojne. Zato so namenjene te vrstice tako naši starejši, kakor tudi mlajši generaciji slovenskih planincev: prvim, da ob njih še enkrat obude spomin na tisti veliki čas, ki so ga sodoživljali tudi sami in ko kljub vojnim strahotam niso presahnili plemenita čustva ljubezni do narave in naših svobodnih planin, in mlajšim v opombo, naj bodo tudi oni pripravljeni na napore morebitnega tretjega svetovnega spopada, morda še hujšega in še bolj uničevalnega od prvih dveh.

* Glej opis vzpona na Triglav v Triglavskem zborniku 1978, posvečenem 200-letnici prvega vzpona na Triglav, opis vzpona na Kanin v Planinskem Vestniku št. 10 iz leta 1977 in spomine ob ponovnem obisku Krnskega jezera v Planinskem Vestniku št. 11 iz leta 1976!

Da izpolni nalogo, ki jo je dobila od štaba IX. korpusa NOV in POJ s takratnim sedežem na Lokvah v Trnovskem gozdu, se je majhna skupina partizanov odpravila konec junija 1944 na dolgo pot proti skrajnim zahodnim mejam slovenskega življa, proti Reziji in Slovenski Benečiji.

Skupino je vodil Danilo Turk-Joco, priključil pa sem ji tudi jaz kot takratni Instruktor sodnega odseka štaba IX. korpusa, da spotoma pregledam stanje v brigadnih in odrednih sodiščih v zahodni Primorski, ki je bila del operativnega področja IX. korpusa Radovedni, kakšni so neki takrat nam še neznani kraji onkraj Soče in Nadiže, smo se 24. junija 1944 — kakor posnemam iz svojega partizanskega dnevnika — odšli mimo Čepovana, Vrat, Slapa in Roč do Pečin na drugi strani Idrijce, kjer smo prvič prespali. Drugi dan smo se zadrževali na Sentviški gori, kjer smo priredili miting za tamkajšnje zavedne ljudi, tretji dan pa smo odšli mimo Lagršč v dolino Bače, prešli železnico Podbrdo—Sveta Lucija in Bačo že v prvem mraku ter se ustavili v Lubinu. Tu smo se srečali z idrijsko-tolminskim odredom, od katerega smo dobili informacije o položaju na njegovem področju. Naslednji dan — bila je sreda 28. junija — smo odšli čez Lom in Tolminske Ravne na Čadrg, vasico visoko nad Tolminom, kjer smo imeli partizanski miting v tamkajšnji šoli. Tudi naslednji dan, v četrtek 29. junija, smo se zadrževali v tej planinski vasi. Občudovali smo dotodaj nam neznane vrhove Krna in Bogatina ter prisluškovali grmenju iz daljave, kjer so v Baški grapi pričenjale svojo ofenzivo operativne enote IX. korpusa. Spet torej eden od udarcev sovražniku, ki ni imel več miru na tem delu slovenske zemlje, na katerem je menda mislil večno ostati!

Nas pa je pot priganjala naprej, in tako smo drugi dan, v petek, 30. junija, krenili iz Čadrga navzdol v romantično dolino bistro rečice Tolminke. Pričelo je liti kakor iz škafa, tako da smo nekaj časa vedrili pri kmetu Zastenarju nad Tolminko (kasneje so mu domačijo, ki je bila varno zatočišče številnim partizanom, do tal požgali Nemci). Ker dež ni ponehal, nas pa je priganjal čas, smo se odločili, da gremo kljub silnim nalivom naprej. Zagrizli smo se v pobočje planine Sleme. Na njenem vrhu je tedaj še obratovala sredi sočne planinske trave vsakemu primorskemu partizanu dobro poznana planšarija. Morali smo biti kaj čudne prikazni, pokrite s pisanimi italijanskimi šotornicami, od katerih je dež curkoma lil na vse strani in tudi nam za vrat. Začudeno so nas gledale dobro rejene tolminske krave, ki so s svojimi zvonci odzvanjale planinsko pastoralno simfonijo, zvedavi telički pa so kakor brez uma bežali splašeni sem in tja po planini in dopolnjevali zvoke simfonije s tenko pozvanjajočimi kraguljčki. Bilo bi prav zabavno, ko nas ne bi kar naprej močil ta hantani dež in nam ne namakal že tako težke opreme. No, vajeni takšnih in podobnih nepravil, smo potrpežljivo sopihali v strmino in se kmalu znašli pri planšariji vrh Slemenca (1448 metrov). Odeščali smo se s sveže posnetim mlekom iz planšarije — »po vojni vam vse povrnemo«, smo zagotovili staremu planšarju, ki ni hotel od nas niti ene same italijanske lire — in se nato ozrli okrog sebe. Glej, tam v daljavi se beli nekaj hišic: to mora biti vasica Krn, naš današnji cilj. Prehodili smo bili danes svojih dvanajst ur in prav prilegel bi se nam počitek na mehkem, dišečem senu. Zato smo ponovno ubrali pot pod noge in ob vznožju slemenastega Rdečega roba (1916 metrov) in kljunastega Krna (2245 metrov) kakor na perutih hiteli v vabljivo gorsko vasico. Po pobočjih obeh gorskih velikanov so brzeli hudournički in delali iz blatnih gozdnih poti prave pravcate drsalnice, ki so tudi marsikoga izmed nas položile na tla in mu na zadnjo plat odtisnile rjavo liso. Vendar — vasica je bila vse bliže in končno smo proti večeru prispeli, blatni in premočeni do kože, do prvih hišic. Ko smo v partizanski kuhinji na robu vasiice použili skromno večerjo, smo si malo dalje našli simpatičen senik za prenočišče. Še prej nam je bil na javki partizanski kurir povedal, da je Soča zaradi močnega deževja močno narasla: za dan ali dva bo neprehodna, zato bomo morali za toliko odložiti našo pot v Benečijo in Rezijo. Kaj lepšega za nas! Jutri nas torej čaka dan počitka, ki ga bomo prelenarili tako ali drugače v tem odmaknjem planinskem zaselku. S takšnimi prijetnimi mislimi smo se zarili v dišeče seno in že utonili v globok, miren sen...

Vasica Krn, ležeča v višini 840 metrov visoko nad bistro Sočo, je štela v tistem času kakih dvajset hiš, raztresenih po sončnem pobočju Gregorčičevega planinskega raja, prav pod slemenom Krna in Rdečega roba. Bila je v tistih časih pomembno križišče partizanskih poti, ki so odtod držale na vse štiri strani sveta: na sever čez Krnsko sedlo (2077 metrov) in mimo Krnskega jezera v dolino Lepene in dalje na Bovško, na jug čez Bačo in Idrijco na sedeže IX. korpusa (po tej poti smo pravkar prispeli mi), na vzhod čez Bogatinsko sedlo (1804 metre visoko) v Bohinjsko dolino in še na zahod čez Sočo v Beneško Slovenijo. Tako so te partizanske poti povezovale vse dele dotlej razkosane Slovenije: Slovensko Primorsko, ki je ostala v rapalskih mejah iz leta 1922 pod Italijo, Slovenijo, ki je že bila sestavni del Jugoslavije po letu 1918, pa z najbolj zahodnimi slovenskimi kraji, z Rezijo, Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino, ki so bili do plebiscita leta 1866 pod Avstro-Ogrsko, s tem plebiscitom pa so se odločili za takrat demokracičnejšo Italijo in bili torej ob našem prihodu v te kraje že skoraj osemdeset let pod Italijo. Niti ledenomrzla Soča niti zasedena pobočja Krna in drugih gorskih velikanov niso mogli ustavljati pogumnih partizanskih kurirjev, požrtvovalnih

aktivistov pa tudi bataljonov in brigad, ki so prav pod vrhom Krna bile neusmiljene bitke s takrat še močnim okupatorjem. Dosti od njih se ni vrnilo s teh poti: nekateri so padli v bojih, drugi so zašli v spretne postavljene zasede, nekatere je pogoltnila deroča Soča — toda novi in novi so prihajali na njihova mesta in nadaljevali trdi, neizprosni boj za svobodo tudi tega prelestnega koščka slovenske zemlje.

Bila je trdna partizanska postojanka ta vasica Krn, odkoder si mogel gledati globoko, globoko navzdol naravnost v dolino Soče, te najlepše slovenske reke, ki se tu vije po stisnjeni, ozki strugi. O, kako smo ljubili nebesno modrino njenih valov, čeprav so nam segali do prsi in še višje, kadar smo jih, oboroženi do zob, bredli v varstvu večernega mraka. Kako smo gledali v smaragdno-zeleno soško dolino in tiste dni sanjali o časih, ko se bomo mogli svobodno sprahajati po tisti bleščeči beli cesti v dolini, čez katero se zdaj plazimo v temnih nočeh in prislušujemo brnenju sovražnih oklepnih vozil in trdemu koraku njegovih vojaških patrolj! Takrat še nismo mogli vedeti, da se bodo te sanje prej kot v enem letu izpolnile: da bomo zmagoslavno korakali prav po tej, vendar svobodni cesti, posuti s cvetjem, ob njej pa nas bodo pozdravljali tisoči zvestih, srečnih primorskih ljudi.

V vojnem letu 1944 niso bile vse poti, ki so držale iz vasiče Krn na razne strani, enako vabljive in enako zaželene. Najbolj vabljiva je bila pač tista, ki je držala na sever v mično bovško dolino in še dalje v divjeromantično Trento. Ta dolina je slovela po lepih, zavednih dekletih — tudi partizani smo imeli za to dovolj občutka — še bolj pa po tem, da je bila skoraj vso dobo okupacije svobodna, razen Bovca, kjer je lenarilo nekaj starejših, za vojskovanje ne preveč vnetih avstrijskih vojakov. Na Bovškem si se mogel tiste čase v miru odpočiti po napornih marših, bojih in večnih ofenzivah, ki so divjale takrat na celotnem področju vedno bolj pomembne Slovenske Primorske. Najmanj vabljiva pa je bila takrat za partizane prav naša pot v Rezijsko in Slovensko Benečijo: tu si se moral v nepretrganem maršu spustiti globoko dol v dolino Soče, jo pri Kamnjih prebroditi in se takoj nato povzpeti na visoki Kolovrat, od koder si se šele spustil v globoke grape Beneške Slovenije in med gorske velikane vrezane dolino Rezijske, naše slovenske Trnjalčice, kakor smo jo poimenovali. Vso noč je trajala takale pot in šele proti jutru smo izmučeni popadali v kak skrit, odročen senik na strmem pobočju beneških hribov. Ni čuda, da nam je bilo deževje marsikdaj dobrodošlo, saj je Soča tedaj prestopila bregove in je za dan ali dva postala neprehodna: dovolj, da si se v strminah mogočnega Krna dodobra odpočil za težko pot, ki je bila pred teboj.

S takšnimi in podobnimi mislimi so bile prepredene naše sanje v noči od zadnjega junija na prvi julij 1944, ko smo spali sen pravičnega v dišečem seniku na robu vasiče Krn visoko nad dolino Soče. Vso noč je vztrajno lil dež, ko pa smo zjutraj pomolili skuštrane glave na plano — glej, skrbno umito se je smejalo nad nami jasno planinsko nebo. Pred nami je kipel strmo v nebo sam očiak Krn. S prostim očesom si razločil na njegovem robu belo kapelico, spomenik v prvi svetovni vojni padlim vojakom.

POSEBNOSTI AMERIŠKEGA ALPINIZMA

Znani nemški alpinist Hermann Huber je v stari reviji »Der Bergsteiger« 1977/2 zbral svoje vtise o ameriškem alpinizmu. V glavnem je povzel svoje podatke iz knjige, ki jo je 1976 izdal Chris Jones »Climbing in North America«. Jones je po rodu Anglež, ki stalno živi v Kaliforniji. Knjiga je izšla pri University of California Press, Berkely, kar je tudi značilno.

Res je, pravi Huber, da so se Amerikanci plezanja učili, vsaj do druge svetovne vojne, od Evropejcev, vendar samo do neke meje. Nemca Fritz Wiessner in Hans Kraus sta po letu 1930 splezala več smeri v Shawangunkih, nekaj milj širokem plezalnem vrtcu v državi New York. Neodvisno od tega so v istem času Amerikanci ustvarili samostojno plezalno šolo. Prva faza te šole je bila raziskovanje kalifornijskih gorstev: Rocky Mountains, California High Sierra, Cascade Mountains na pacifiškem severozahodu. Avanturisti, iskalci zlata in geodeti so bili prvi Amerikanci na teh vrhovih. V drugi polovici 19. stoletja so se uveljavili tudi Angleži, posebno na severu v Cascadih, v kanadskih Rocky Mountains in na Alaski. Leta 1870 so prišli na Mount Rainier (4392 m), leta 1898 na Grand Teton (4196 m) v Wyomingu. Najvišji vrh Mount McKinley (6187 m) se je vdal »na obroke« od 1910 do 1913.

Leta 1869 se je v Sierrri Nevadi pojavil John Muir, ovčji pastir, romantični ljubitelj narave. Prvi se je povzpel na mnoge vrhove, se izobrazil in postal upoštevanja vreden znanstvenik. Njemu se Ima Amerika zahvaliti za svoj veličastni nacionalni park, ustanovljen leta 1895.

Leta 1875 je George Anderson stopil na vrh Half Dome v Yosemiteh. Pri tem je —

Ves venec krnskih gora, od samega Krna na levi do travnatnega Slemenca na desni, se je v čistem gorskem ozračju zdel tako blizu, da bi skoraj z roko otipal posamezne vršičke, ki imajo tako lepa slovenska imena: Krn, Škrbina, Rdeči rob, Škofič, Sleme in še in še. In ko gledam ta skalnati, nazobčani venec gora, se mi nenadoma utrne misel, ki bi se normalnemu partizanu zdela blazna: kaj, ko bi šli danes, na dan počitka, na vrh Krna? Namesto da bi ležali ves dan v dišeči planinski travi, gledali po nebesu hiteče bele oblačke in sanjari o domu in drugih prijetnih stvareh, izrabimo ta dan za vzpon na ta kljunasti vrh, znan po silovitih bojih iz prve svetovne in iz sedanje narodnoosvobodilne vojne! Nikdar me niso mogli prav razumeti moji partizanski tovariši, kako da so mi tudi v tem surovem vojnem času še vedno tako ljube planine, ko so jih oni vendar že tisočkrat prekleli in se vsakokrat, ko so se po strmih stezah vzpenjali pod vrhovi planin, znova zakleli, da jih po vojni ne bo več zamikal niti najmanjši hribček. Toda vsi pravi planinci vedo, da je za večno začaran, kogar so planine kdaj ujele v svoj čudoviti čar, saj mu do smrti ne ugasne več hrepenenje po njih. Kako dobro vedo to tisti, ki so štiri leta iz zamrežene Ljubljane upirali svoj pogled v sijoče vrhove Kamniških planin, ko jih je večerna zarja zagrinjala v zlatordeči škrlat! In še; dosti bolj vedo to tisti, ki so v strašnih taboriščih umirali z zadnjo mislijo na domovino in njene planine! Kako bi se pravi planinec mogel izneveriti svojim planinam v težkih dneh partizanstva, ko so ti vendar dajale vsak trenutek varno zavetje!

S težavo se mi je vendarle posrečilo, pridobiti za svoj načrt dva tovariša, in sicer najmlajšega v naši skupini, Andrejčka,* in vsestranskega športnika Jožka.** Kar prěcej smo se odpravili na pot, saj je bila ura že blizu desete in sonce se je že močno upiralo v skalne robove. S seboj smo seveda vzeli vso vojaško opremo, saj je partizan — kakor nekdanji filozof Bias, eden od sedmerih modrih, — nosil vedno vse svoje s seboj (omnia mea mecum porto). Ni se posebno mudilo, saj smo imeli iz dokaj visoko ležeče vasi Krna premagati le še kakih 1400 metrov višinske razlike. Oči so nam pile mirno lepoto planinskega okolja, vsenaokrog sočni planinski pašniki in zelene košnice, na stotine glav živine in drobnice, kriki pastirjev in pritkravanje številnih zvoncev, ki se je zlivalo v mogočno simfonijo še močnejše, kot smo jo doživeli na planini Sleme. Tu okrog je njega dni pohajal goriški slavček Simon Gregorčič »ko kralj po planini visoki«, tu je pisal svoje žuboreče, zvočne verze, semkaj je hodil skrivat svojo tiho srčno bol. Glej, tam dol, kake pol ure pod vasico Krn, sive strehe Vrsna, njegovega rojstnega kraja! Velikokrat smo hodili skozenj v prvem mraku, kadar smo se spuščali v globoko zarezano soško dolino. Vsakokrat smo se spomnili s spoštljivo mislijo tudi nanj in na njegove verze, melodične in barvite. Kako je bil Simon Gregorčič že tedaj zaslutil krvavi požar, ki se je bil s tako uničevalno silo že dvakrat razvihral nad njegovo sončno Goriško! Vedno so nam, ko smo iz vasi Krna gledali narelo Sočo v dolini, zveneli na uho njegovi tolikokrat tudi v narodnoosvobodilni vojni recitirani verzi: »...in tujce, zemlje lačne, vtopi na dno razpenjenih valov!«

* Andrej Komel iz Bilj na Vipavskem, padel jeseni 1944 v Vitovljah.

** Jožko Erjavec iz Novega mesta, umrl po vojni.

verjetno prvi v zgodovini — uporabil svedrovce, po obliki seveda »arhaične«. V Yosemiteh so leta 1930 ustanovili Sierra Club, s sedežem v San Franciscu. Sierra Club je predhodnik yosemitske šole. Značilno za klub je, da pri vzponih ni uporabljal tehničnih sredstev.

Pomemben je bil vzpon na gornji Cathedral Spire leta 1934. Člani kluba Sierra so splezali leta 1939 tudi na 500 m visoki Shiprock. Cathedral Spire je markantni granitni stolp na — orografsko — levi strani Yosemite Valley.

Druga svetovna vojna je razvoj alpinizma zavrla, prinesla pa je nove iznajdbe za ameriške gorske čete, ki so leta 1944 pri osvoboditvi Italije (nemški avtor pravi temu »osvojitve«) doprinesel velik delež. Med iznajdbami so nylonske vrvi, vponke iz lahke kovine, prvi profilirani klini. Vse te novosti so bile po vojni ameriškim alpinistom na razpolago in to za majhno ceno.

Po letu 1945 se je ameriški alpinizem tehnično in taktično samostojno razvijal na dveh toriščih: v Tahquitz — Rocku z najboljšim granitom v Južni Kaliforniji (Los Angeles) in z idealnimi vremenskimi razmerami; v Yosemite Valley v Srednji Kaliforniji.

Leta 1945 je John Salathé, kovač, po rodu iz Švice, začel tu plezati, ko je bil star že 45 let. Uvedel je nova merila, pri čemer mu je stala ob strani njegova obrtniška sposobnost in izredna, zares »trdobučna« volja, pomagal pa mu je tudi enako trmasti prijatelj Ax Nelson. Salathé je uvidel, da evropski klini za yosemitske stene niso primerni, saj so se pri ponovni rabi kmalu spremenili v neuporabno staro železo. Iz osl starih fordov je skoval kvalitetne jeklene kline in to več vrst po dolžini in debelini. Salathé si je zamislil take smeri, da je bilo treba veliko zabijati, a prav toliko izbijati,

Sedaj spi nesrečni pesnik že dolga, dolga leta ob vznjožu svojega planinskega raja na pokopališču pri Svetem Lovrencu nad bistro Sočo, hčerko njegovih planin. A zemlje lačni tuji so takrat še upirali svoje poželjive oči v ta prelepi planinski svet, še vedno so ropotali tuji tanki po tolminskih in kobariških ulicah, še vedno je tekla pravda za sveta primorska tla.

Vendar nas tisti sončni, prvi juljski dan leta 1944, ko smo lezli strmo navzgor po krnskem pobočju, niso navdajale takšne misli, saj je bila vsa Primorska eno samo veliko vojaško taborišče, saj so naše brigade zadajale sovražniku udarec za udarcem. Kako neki bi bili malodušni, saj so pravi tiste dni v dolini Bače neprestano grmele detonacije in eksplozije: Naše enote so tamkaj napadale in rušile železniško progo in sovražne postojanke. Najlepša pesem so nam bili ti glasovi, prijetno so nam od daleč božali ušesa in prav nič nam ni bilo mar, da rezko trgajo planinsko ubranost in idilični gorski mir.

Dokaj hitro smo prispeli do starega strelskega jarka, ki teče vzdolž pobočja očaka Krna v višini kakih 1600 metrov. V jarku, glej, vseppek razmetane vojaške čelade, čutare, kosi zarjavele žice in drugi ostanki iz prve svetovne vojne, ko je tu tekla glavna bojna črta soške fronte. Še malo više teče zložna vojaška italijanska steza, imenovana mulattiera, proti sedlu in se konča sredi med vrhovoma Krna in Rdečega roba. Ob poti zagledamo staro topovsko lafeto, malo naprej pravo pravcato cev gorske havblce. Ob njej se mirno pase čreda ovac. Kar presune nas to rezko protislovje med pohlevnimi ovčicami, simbolom miru, in temnim žrelom topovske cevi, simbolom vojne. Kdaj bo na svetu prevladal mir in za vedno utihnil glas topov? Kdaj bo uresničeno bratstvo vseh svobodoljubnih narodov, ki ga je v svoji »Zdravljici«, viziji bodočega sveta, napovedoval Prešeren?

Na sedlu med Krnom in Rdečim robom, v višini že preko 2000 metrov, se za hip ustavimo in se razgledamo. Proti severu ugledamo bela prodišča in skalne sklade, ki se vrste vse do ozke dolinice, ki skriva dvojne planšarji, Polje in Duplje, med njima pa globoko, skrivnostno Krnsko jezero, ležeče v višini blizu 1400 metrov v objemu gora. Staro izročilo pravi, da to jezero nima dna, in ko sem ga malo kasneje preplaval tja in nazaj,* se mi je v resnici zdelo, kakor da me neznana sila vleče v njegove temne globine. Lepo je to jezero in zelo bi se mu prilegal udoben planinski dom, smo razmišljali, in si ga, zroč s Krnskega sedla nanj v dolino, že kar zamislili na žametni trati pod silnimi skladi krnskih planin...

Tudi na južni strani Rdečega roba opazimo sredi belega proda jezerce. Zdi se nam, da nam mežika kakor smaragdno očesce. O njem smo čuli bajko, da sta se v njem utopila dva nesrečna zaljubljenca. Ko smo pozneje nekoč, na povratku iz dolge, naporene poti po Rezlji in Benečiji, počivali prav ob tem jezeru, se nam je kar zadelo, da vidimo na dnu sredi zelenega rastlinja dvojne bledih obrazov s široko odprtimi, pro-

* Glej Planinski Vestnik 1978/11.

uvedel pa je tudi načelo, naj plezalec pusti za seboj smer tako, kakršna je bila v svoji prvobitnosti.

Salathé je prvi prestopil psihično mejno črto enodnevnih plezalnih ture in turo že raztegnil na pet dni. Ni mu bilo všeč plezanje težke stene z dvojno vrvjo, zato je uvedel in izboljšal plezanje z eno vrvjo, ki je še danes značilno za ameriško plezanje. Mejniki te prve ekstremne dobe so veliki Salethéjevi uspehi: jugozahodna stena Half Dome, 1946, v dveh dneh; Lost-Arrow (kamin), 1947, v petih dneh (800 m visoka stena, v zgornjem delu je velikanski stolp, ločen od stene); kamini v severni steni Sentinel Rock, 1950, v petih dneh z Allenom Steckom. Steck je po letu 1950, ko je Salathé odnehal, veljal za mojstra in vodjo kalifornijskega alpinizma. Zdaj je star 53 let. Leta 1950 je preplezal tudi številne najtežje smeri v Alpah, posebno v Dolomitih.

Plezalci iz Južne Kalifornije (Tahquitz) so po letu 1955 rešili med drugim naslednje probleme: 700 m visoko steno Half Dome so leta 1957 preplezali v petih dneh Royal Robbins in tovariši. Royal Robbins, Yvon Chouinard, Tom Trost in drugi iz Južne Kalifornije so potem uveljavili yosemitsko plezalno metodo v Big — Wallu in plezalsko etiko, ki velja še danes.

Leta 1958 so se lotili 1000 metrske bele stene El Capitana, granitnega monolita, ki so se ga dotle izogibali oziroma so ga le »oblegali«. Prvi se jim je vdal jugovzhodni stebel Nose. Uspel je Warren Harding, železni, neverjetno vztrajni mož. Zdaj je star čez 50 let, pa se še vedno spoprijema z najtežjimi smermi. Če je treba, zdrži v steni ves toden. Verjetno ima Harding za seboj največ bivakov v navpičnih smereh. 45 plezalnih dni je posvetil prvenstvenemu vzponu v Nose, plezal gor in dol po pritrjenih vrveh, bil 12 dni nepretrgoma v steni, ko je dokončno preplezal to smer. Zadnjo noč je

Skupina partizanov, ki je leta 1944 odšla v Rezijo in Slovensko Benečijo. Od leve proti desni Lev Svatek, Andrej Komel, Joško Erjavec, Joco Turk

sečimi očmi. Zazeblo nas je okoli srca in jadrno smo se odpravili dalje. A danes, ko gledamo zviška globoko v dolino na to jezerce, se nam zdi kot ljub pozdrav iz nižine, kakor dobro, zvesto prijateljsko oko.

Še na drugo stran zaplove pogled. Na zahodni strani, glej, zeleni, travnati Kolovrat, ki kakor obzidje oklepa vzhodni del Beneške Slovenije. Vidimo bistro Nadižo, kako prihiti izpod dolgega hrbta Javorniškega stola, se pri Kredu nenadoma obrne proti jugu in izgine v soteski med Mijo in Matajurjem. Moderna asfaltirana cesta se vije po zelenem Kobariškem kotu v dolino Nadiže in dalje ob njej v Čedad in Videm. Ta cesta hkrati z Nadižo deli Šentpeterske Slovence od Terskih, ki prebivajo po goratem planskem svetu nad Furlansko nižino. Še malo — in spoznali se bomo z njimi iz oči v oči, z njihovo revščino in njihovim bogastvom, z njihovim zdravim razumom in še vedno živo slovensko zavestjo, ki jo je fašizem dolga leta načrtno poskušal ubiti.

zabijal vrsto klinov čez previs, medtem ko so njegovi tovariši viseli v stremenih. »Lepote« in vrednosti takega garanja in početja seveda ne čislajo vsi. Kakorkoli že, eno je gotovo: tako plezanje kaže, kaj vse zmora človek, če je fizično in psihično pripravljen za taka neverjetna dejanja. In seveda tehnika! Isti Harding je pri plezanju stene Dawn Wall (»Wall of the Early Morning Light«) v El Capitanu (desno od južnega raza) leta 1971 prebil 31 dni in noči brez pritrjenih vrvi, ki bi segle do vznožja, brez dodatnega materiala. Dokler ni uspel! Da, lahko bi rekli »zmagali«, čeprav so izsilili »zmago« z neverjetnim izobiljem tehničnih pripomočkov (uporabljali so svedrovce, rurpe, skyhooks, rivets, bashies, blobbies in še marsikaj drugega, za kar je res težko iznajti primerna slovenska poimenovanja).

Harding je s tem postavil rekord, seveda v nasprotju z načelom plezalske etike, ki se zavzema za čim manjšo uporabo tehničnih pripomočkov. To se čudno sliši, a kdor pozna razmere v teh stenah, že ve, kaj je »Clean Climbing« v praksi. »Materialne« bitke poznih 50 in zgodnjih 60 let so bile »razumljive«, da so odprle smeri v velikih stenah (danes je v »El Capu« 14 smeri), zdaj pa se uveljavlja ekstremno prosto plezanje, posebno v krajših smereh. Smeri ocenjene 5,10, 5,11 ali 5,12 je treba vsaj videti, če ne plezati, da veš, kaj to pomeni. Evropskim najboljšim plezalcem bi bilo v vlogi prvega v navezi zares težko zmagati to, kar je označeno s 5,10 do 5,12 in je identično s VII. stopnjo (gl. PV 1978, Alpinistične novice). 5,10 se v Evropi pleza le v plezalnih vrtcih. Soliranje so Amerikanci razvili do vrtoglave višine. Robbins je tudi v tej disciplini »avantgardist«: Muir Wall v El Capu je preplezal sam v devetih dneh. Od časa do časa se najde v El Capu malo znan mladenič, vstopi sam in v eni sapi sam pospravi najvišje stene. Nesreč pa je kljub temu malo.

Ko smo tisti dan zrlí s Krnskega sedla od daleč prvi v Beneško Slovenijo, si še nismo mogli misliti, da jo bomo v naslednjih mesecih prehodili natanko podolgem in počez: od Čubcev ob reki Idriji do Viskorše blizu Tilmenta, od Matajurja do Šentlenarta pa od Platišča v osrčju Beneške Slovenije do Skrilj prav nad Čedadom. Takrat si nismo mislili, da se nam bo tako priljubila ta dozdej pozabljena pastorka slovenske matere, ki se je prav tedaj pričela prebujati in začudeno upirati svoje zvedave oči v novo, svobodno življenje. Prebudile so jo že slovenske partizanske brigade, ki so v letu 1943 izvojevale prve velike zmage na zelenih pobočjih Kolovrata in Matajurja, prebudil jo je Briško-Beneški bataljon, sestavljen iz borcev-domačinov, ki je vztrajal na tem težavnem bojišču vse do osvoboditve. To prebujenje smo šli utrjevati na političnem in kulturnem področju tudi mi, ki se bomo jutri v skoraj sleherni beneški in rezijanski vasi srečevali z vaščani in jim pojasnjevali veličino našega boja, naše napredne misli, lepoto slovenske pesmi in čar slovenske besede.

Razgrnili smo zemljevid in skušali dognati pot, ki jo bo treba s Krna prehoditi v Beneško Slovenijo. S sedla se dobro vidita vasi: Krn in Vrsno, malo niže vasica Libušnje, skozi katere se bomo jutri spustili do Soče. V dolini poiščemo vas Kamnje blizu katere se, to dobro vidimo, kakor bela minlatura pne most čez Sočo. Seveda ne bomo šli čezenj, tam patrolirajo nemška oklepna vozila; malo dlje prebredemo Sočo in se na oni strani zaženemo v strmine Kolovrata. Če le ne bo zasede! Pa kaj, saj ne bi bila niti prva niti najbrž zadnja, in komaj bi nam, že prekaljenim partizanom, ob nenadnih streléh iz teme hitreje udarilo srce! Odpodili smo neprijetno misel na zasedo s staro partizansko modrostjo: Kar bo, pa bo! Ko bomo na oni strani Soče, kar naravnost v breg v smer, ki jo s praznimi ostrejši in slepimi očmi kažejo požgani Foni sredi pobočja Kolovrata! In prav na vrhu Kolovrata, pri stari, porušeni utrdbi — menda še iz francoskih časov varuje vhod v Beneško Slovenijo — se ob jutranji zori poslednjič poslovimo od očaka Krna in njegovih dostojanstvenih dvorjanikov, ki se s tega najvišjega vrha Kolovrata kakor prelepa galerija vrstijo pred nami, večnimi partizanskimi popotniki. Seve, če pojde vse po sreči...

Nenadni megleni val nam je zastrl razgled. Iztrgali smo se iz sanjarjenja o poti v Beneško Slovenijo in se podvzivali naprej proti vrhu Krna. S težavo smo se prerivali skozi pasove žičnih ovir, ki so takrat še pokrivale krnska pobočja. Dvakrat smo že mislili, da smo na vrhu, toda obkrož se je pokazal pred nami še neki višji vrh. Šele na tretji, zadnji glavi se pokaže iz megle visoki cementni steber, ki zaznamuje najvišji vrh Krna. Na cilju smo! In ne morem si kaj: stopim še na ta cementni steber, tako da sem bliže soncu, še bliže nebesnemu prostranstvu.

Razgledamo se po samem vrhu: tu je podoba strahot iz prve svetovne vojne. Ves vrh je preluknjan s kavernami, strelskimi jarki, prepleten z bodočo žico in posejan z ostanki stare vojaške opreme. Vidimo živalska okostja, neprijetno se nas doimi v smrtni grozi režeča se konjska čeljust. Toda tam, malo ob strani, kaj je to? Pobereмо dvojce belih, izpranih človeških lobanj! Eno od njih je prevotlila krogla in ugasnila mlado življenje. Neznani vojak, ki si padel na samem vrhu Krna, ali si vedel, za kaj si se bojeval, za

Velikih sten, ki so bile preplezane od 1955 do 1970, se lotevajo z novimi specialnimi klini, ki jih ni treba zabijati. Stare, ki resda uničujejo tudi trdo yosemitsko kamenino, uporabijo res le tam, kjer brez njih ne gre, nekateri pa žde — fixed pins — v steni že od prvih poskusov in vzponov.

Razvoj ne počiva: Leta 1973 je Nose doživel prvi vzpon brez kladiva. Dobesedno: Plezalec ga je pustil ležati pod steno! »Trofeja« Nose v El Capu velja za najbolj iskano, zanjo je treba tvegati 3 do 4 dni, čeprav je na glasu kot »najlažja«. Jim Bridwell in tovariši so si jo brez kladiva priborili v poldrugem dnevu. Še vedno se je lotijo plezalci, ki ji niso kos, čeprav so na glasu kot mojstri. Še leta 1969 je morala odnehati vsaka osma naveza.

V zadnjih letih premagujejo s tehničnimi pripomočki smeri A₄, A₅, kar je za Evropejce nezaslišano. Plezalca te vrste sta Charlie Porter in Steve Sutton s prijatelji. Ne očitajmo jim, pravi Huber, uporabe tehničnih pripomočkov. Premikajo se »na ostrini noža«, in za zdaj še ni nikogar, ki bi ponavljal njihove smeri v El Capu (Schield, Mascalito, Pacific Ocean idr.).

Pravijo, da v njih ti plezalci doživljajo neke vrste »metafizično, transcendenčno izkušnjo«. No, kaj takega še Messner ni zapisal, čeprav je zelo zgovoren, kadar piše o svojih najdrznejših vzponih. Kaj bo prinesla prihodnost — po tej poti!

A pojdemo nazaj h klasiki 60 let, vzklika Huber. Ekstremna klasična smer v El Capu je Salathé Wall (imenovana po klasiku Salathéju) in so jo splezali leta 1961 Robbins, Trost in Pratt kot drugi vzpon v Capitanu. Še danes velja kot ena najtežjih storitev v skali in še (probably greatest rock climb in the world). Huber jo je plezal z Robbinsom in Scott Stewartom leta 1976 — štiri dni!) V njej je mnogo dela s tehniko,

kaj si dal svoje življenje daleč od rodnega kraja, daleč od svojih dragih, ki so zaman čakali nate? Čemu le si prenašal neštete težave neskončnih vojnih pohodov, trpel žejo in glad, žrtvoval neprespane noči? Čemu so te pgnali v naskok na ta nezavzetni krnski vrh, kjer te je pokosila krogla nasprotnika, ki je bil prav tako žrtev vojne morije? Presunjeni molče stojimo na vrhu Krna trije partizani, udeleženci druge svetovne vojne. Kako drugačen je naš boj, boj za nov svet, svet enakosti, svobode in bratstva! Samo za tak svet se je vredno boriti, samo za te cilje je vredno žrtvovati toliko truda in naporov, toliko mladih življenj!

Za hip nas preplavijo otožne misli, ko gledamo pred seboj ta zgovorni memento mori. Za hip nas prevzame trpko, skoraj turobno razpoloženje. Kaj čaka v tej vojni tebe, mladi, življenja polni partizan? Ali bo morda čez kakih dvajset, trideset let nekdo odkril neke v slovenskih gozdovih tvojo lobanjo, kakor si danes ti našel lobanjo neznanega prednika prav na vrhu krnskega stožca? Ali se bo tudi ta, sedaj morda še nerojeni mladenič ob tvoji lobanji prav tako zamislil nad nesmiselom vojne, kakor smo se nad lobanjo neznanega vojaka iz prve svetovne vojne zamislili partizani, udeleženci druge, še strašnejše svetovne morije?

Samo za trenutek nas prevzamejo te misli — In že jih odpodimo v navdihu vedrega optimizma, na valu mladostne prešernosti. Moja tovariša si celo vzameta s seboj vsak po eno lobanjo, za srečno pot, sta rekla. Res je lobanja prinesla srečo našemu Jožku in ga pripeljala zdravega iz vseh vojnih nevarnosti, ni pa je prinesla našemu nesrečnemu Andrejčku; le nekaj mesecev zatem ga je prevrtala nemška krogla prav tako, kakor lobanjo neznanega vojaka, ki si jo je bil vzel s seboj tistega julijskega dne leta 1944 na vrhu očaka Krna.

V dolini se je oglasil opoldanski zvon in iz megle je pričelo rahlo rositi. Spustili smo se kar naravnost navzdol po meliščih in prožili plazove grušča in kamenja, ki se je valilo daleč po pobočju. Kmalu smo se izvili iz objema megle, spet nas je zasulo sonce s svojimi dobrotnimi žarki. Spet nam je zadonela v ušesu simfonija zvoncev in kraguljčkov vseh vrst, spet so nam pile oči lepote planinskega raja. Pod nami so se v brezvetrni poletni soparici kakor golobice belile primorske vasice. Iz skrite kulirske karavle je priplavala do nas zvonka pesem primorskega partizana: »Slovenska zastava je naša in bo, se borimo za njo, za to svobodo...«

Naslednji dan, 2. julija 1944, je Soča toliko upadla, da smo pod večer lahko tvegali in jo prebredli. Ko smo zavili v strmine Kolovrata, je na oni strani Soče žarel stožec Krna v večerni zarji kakor rdeče obarvan svetilnik. Nepozabni vršac Krna, bil si in si še pomnik neštetih bojev na tvojih plečih, bil si nam takrat simbol vstajenja Primorske in porok naše dokončne zmage. In takega sem te ohranil v spominu vse do danes. Od tedaj je minilo štiriintrideset let. Polagoma bledijo spomini na tisti veliki, usodni, pa vseeno lepi čas.

plezalca pa do kraja preskusi tudi v prostem plezanju po gladkih plateh, počeh in kaminih. Danes se vodilni ameriški plezalci preskušajo v Coloradu na pacifiškem severozahodu, vendar so vsi zrasli z yosemitskimi standardi in s tamkajšnjo trdo šolo. Maja leta 1976 so se ameriški plezalci poskusili z vzhodnonemškimi v Elbsandsteinu (srečanje je organiziral stari alpinist Fritz Wiesner, čeprav se glede višine sten to ne more meriti z El Capom). Pokazali so drug drugemu, kako plezajo. Poročevalec pravi: »Z vzajemnim priznanjem.«

Kalifornijska tehnika, taktika in oprema (tudi Chouinardova zimska oprema) so se potrdile tudi v Alpah. Omenimo le smer Robbins-Hemming v Druju, Robbins-Harlinovo smer v isti steni in v južni steni Aiguille Fou, ki spadajo med najtežje storitve v alpskem granitu.

Pred kratkim smo poročali o »prostem valu« v Kaliforniji. Ameriški plezalci mislijo s tem zelo resno. Zelo viden med njimi je Jim Eriksen. 1976 je prosto preplezal severozahodno steno Half Dome iz leta 1957. Večkrat se je spustil iz stene (700 m), če ni mogel napredovati z načrtovanim »fair play«. Prepričan je, da se mu bo posrečilo priti čez to steno po pravilih prostega plezanja (free climbing), to je, ne da bi uporabil vponko kot oprimek. To gibanje, pravi Huber, je kulminacija športnega plezanja, nedvomno pomembna mladika »na deblo hitro rastočega drevesa, kakršno je alpinizem«.

Verjetno ima pri tem gibanju svoj mali delež tudi anglosaški puritanizem. Vse je odvisno od stroge samovzgoje, ki se ji podredi plezalec. Gotovo pa to ni dekadenca. Evropski alpinisti se od te ameriške poteze lahko nekaj nauče.

STIKI IN SREČANJA S HRVATSKIMI PLANINCI

DR. IVAN PAVŠIČ

Stiki planincev na območju Jugoslavije so tradicionalni. Težko je natanko ugotoviti, kdaj so se pričeli. Vsekakor je bilo o tem že mnogo napisanega na raznih mestih, toda poiskati in navesti vse, kar je raztresenega po planinskih revijah in knjigah, je domala nemogoče. To tudi ni namen tega članka.

Morda ni napak, da se ozremo v bližnjo preteklost in opozorimo na najnovejše stike s hrvatskimi planinci, sosedji, od ustanovitve Hrvatskega planinskega društva leta 1874. Oživljali so se vedno znova do današnjega časa. Marsikaj bi lahko s tem povedali naši in hrvatski planinci — sodobniki, posebno pa tisti, ki se povezujejo s hrvatskimi planinci na medrepubliškem društvenem nivoju. Največ je bilo in bo odvisno od posameznikov, ki so znali pritegniti za seboj somišljenike. Sicer pa je podobno v vseh človeških dejavnostih.

Srečanja s hrvatskimi planinci, ki sedaj postajajo stalna, pa so vsekakor nov pojav med slovenskimi in hrvatskimi planinci. Začela so se pred dobrimi desetimi leti. So tovariška in prijateljska. Povezujejo oba naroda, ne čutiš več, da gre za ljudi različnih jezikov, gre za stike, ki prehajajo na nekak višji nivo planinskega čustvovanja. Kako je do teh srečanj prišlo, je težko reči. Srečujemo se z Zagrebčani, Samoborčani, Rečani, Opatijci in s Karlovčani. Nekaj let smo se pogostejše srečali z Zagrebčani, zadnje čase pa so pogostejša srečanja z Rečani, občasno s Samoborčani. Naj navedem samo nekaj srečanj na hrvatski strani: na Puntijarki pod Medvednico, na Strahinčici, na Ravni gori, Kalniku, Ivančici, Grebengradu, Kunj gori, Cesar gradu, Hunjki pri Gornji Stubici. Teh srečanj je bilo tedaj kar veliko. Na slovenski strani pa je prišlo do srečanj na Bohorju, na Gorah, na Lisci, na Kumu, Gorjancih, na Mirni gori.

Vsa ta srečanja so potekala v okviru Planinskega društva Ljubljana-matica in jih je organiziral odsek za izletništvo. Prva leta so vodili slovenske planince domačini Luka Kočar, Ing. Milan Ciglar, Jure Boruta, kasneje pa smo pridobili in pritegnili k sodelovanju hrvatske planince dr. Iva Veroneka, Jureta Kantocija, Vilija Petriča, Josipa Antončiča, Stanka Stipičiča, Stanka Vičiča, Rudija Pavletiča in Iva Otta.

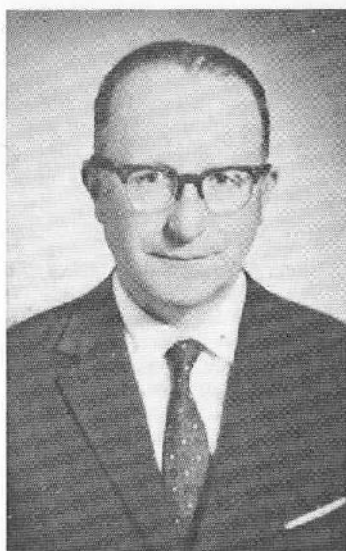
Bilo bi pa krivično, če ne bi omenili tudi drugih planinskih društev v Sloveniji, ki organizirano potujejo po Jugoslaviji in tudi po Hrvatski. Ti planinci so organizirani v železničarskem in poštarskem planinskem društvu. Ta društva imajo svoje programe. O teh srečanjih s hrvatskimi planinci je tudi občasno kaj zapisanega v PV. Srečanja so vedno bolj pogosta. Nekatera so že pravi planinski pohodi. Od leta 1967 je vsako leto vsaj po eno srečanje, včasih pa se temu priključujejo še enodnevni izleti, tako da je včasih takih srečanj na leto že po troje. Skupno število izletov je bilo do danes 26 s 1094 udeleženci. Seveda je za taka srečanja potrebno najti posebne vodnike na hrvatskem terenu. Starejši vodniki se umikajo, nadomeščajo jih pa mlajši. Naši sosedje imajo sedaj tudi svoje transverzalne poti, sedaj jih je že 16, toda vse te poti niso primerne za nas, ker so predalet ali pa so predolge. Zaradi tega je treba včasih izbrati le nekatere odseke teh transverzal. Naši sosedje so ljudje odprtih rok in dobrih src. Tudi glede prenočitve ni nikoli zadrege, čeprav gre včasih bolj na terno, toda tega so planinci navajeni.

Naj omenim pohod po Samoborski transverzali, jubilejni pohod po sledih I. izleta hrvatskega planinskega društva iz Samobora do Plješivice preko Oštrca ob proslavi 100-letnice, ki je bila 18. V. 1975, pohod s Snežnika na Snježnik v dveh etapah, Istrsko planinsko pot itd. Marsikateri izlet je že tradicionalen, npr. na Klek ali Bijeje Stijene. Če smo že naredili obračun izletov v zamojsko Koroško in pri tem poudarili dejavnost izletniškega odseka Planinskega društva Ljubljana-matica in njegovega načelnika, zapišimo nekaj tudi o srečanjih z našimi brati na jugu. Za zgodovino planinstva pride tak zapis vsekakor prav. Lahko bi jih bilo v PV več, vsaj ob desetletjih take dejavnosti, kot je izletniška. Saj ima svojo veljavo. Prav je tudi, da se spomnimo ljudi, ki si za te stike prizadevajo, vodijo izlote in prevzemajo razne odgovornosti. Planinstvo postaja množično. Kar težko si predstavljamo, kakšna bo še ta naša organizacija, ki temelji popolnoma na prostovoljnem delu. Razveseljivo je, da se tudi mladi ljudje v zelo velikem številu pridružujejo srečanjem v okviru enodnevnih izletniških dejavnosti. Skupno število planincev, ki se sedaj organizirano udeležujejo vsakega izleta doma in v sosednjo Hrvatsko se sedaj približuje že stotici in jo včasih preseže. Sicer pa ne pripovedujem nič novega, hočem samo poudariti, kako planinstvo povezuje ljudi. Ta prispevek naj ne bo spomenik stikom in srečanjem s hrvatskimi planinci, ampak le spominek, ki smo ga dolžni napisati v spominsko knjigo srečanj, da bi se povezava z našimi sosedi nadaljevala. Živijo na lepi zemlji, ki sicer nima visokih vrhov, se pa z njih vseeno daleč vidi.

DRUŠTVENE NOVICE

DR. SLAVKO TUTA SEDEMDSESETLETNIK

Poznava se iz zgodnjih otroških let, že od otroškega vrtca. Pozneje so bili najini stiki večkrat pretrgani — med prvo svetovno vojno — po nastopu fašizma v Italiji pa vse do konca druge svetovne vojne. Taka, nemirna življenjska pot je bila usoda naše generacije s Primorske. Raztepla nas je po svetu.

Dr. Slavko
Tuta

Rodil se je 27. septembra 1908 v Tolminu kot edinec revnih staršev. Osnovno šolo je obiskoval v Tolminu, med prvo svetovno vojno pa v Cerknem kot vojni begunec, dovršil nato meščansko šolo in končal z učiteljskim v Tolminu, ko je bilo konec slovenskih šol na Primorskem. Nato je pomagal pri proizvodnji in razpečevanju pokalic in soda-vode.

V tistem času (1918 do 1924) je bilo življenje mladih Tolmincev, katerih število se je povečalo z učiteljskimi iz vsega slovenskega Primorja, nadvse živahno. Razočaranje po koncu vojne, še posebno po velikem narodnem slavu ob zlomu avstro-ogrske monarhije, ko so po Tolminu zaplapolale slovenske trobojnice, ko še niso dodobra izzveneli navdušeni govori Vinka Filija in drugih govornikov na tolminskem »placu« ob »fontani«, je bilo preveliko, ker so se kmalu za tem pojavile italijanske čete in pričele zasedati in zasužnjevati naše kraje. Slavko se je vključil v delo mladinske zveze, v vrste Rokodelskega bralnega društva, deloval v dramskem od-

seku, na množičnih izletih v prelepo tolminsko okolje, pri zažiganju kresov za Cila in Metoda, razobešanju slovenske zastave na gradu, na Rodnah in še na neštetihi takih in podobnih manifestacijah, ki so poudarjale slovenstvo teh krajev, Italijanom v brk in nepopisno jezo, kajti niso še pogasili ognja na gradu, že se je pojavil drugi na Rodnah, tretji nad Žabčami itd. Vse to je privedlo do Slavkove aretacije v novembru 1928 in konfinacije za štiri leta na Liparske otoke. Konfinacija je Slavko, kakor tudi mnogi drugi, ki so bili tam, pridno izkoristil za svoje nadaljnje izobraževanje. Izkazal pa se je tudi kot zelo dober tovariš, pomagal je drugim, kjer je le mogel. Kot Slovenec tudi ni klonil, zato je odsedel dva meseca posebnega zapora v Messini. Po vrnitvi je leta 1932, edini od Liparcev, opravil v Trstu maturo na petletnem trgovskem zavodu, se nato vpisal na univerzo ekonomsko-trgovskih znanosti v Trstu in promoviral v juniju 1936. Že leta 1934 je bil ponovno aretiran in dobil dveletno amonico, tj. stalno policijsko nadzorstvo.

Po končanem študiju se je zaposlil pri tržaški posojilnici, kjer je bil do svoje aretacije poleti 1940, ko je bil odveden v internacijo v Manfredonijo (Foggia), septembra istega leta pa premeščen v koprške zapore. Na drugem tržaškem procesu, decembra 1941, je bil predlagan za smrtno kazen. Kaznovan pa je bil na 30 let zapora. Obsedel je kazen do pomladi 1944 v Castelfrancu.

Po vrnitvi se je poročil in ustvaril družino z ženo Marico Šorlijevo, ki je prav tako doma iz Tolmina. Večkrat ga je obiskovala v zaporih in mu ostala zvesta v nesreči. V internacijah in zaporih mu je zahrbljena bolezen TBC izpodkopala zdravje. Zdravljenje je bilo dolgotrajno, a uspešno.

Kmalu po vojni se je zaposlil pri RAI in delal pri radio Trst A v slovenskem jeziku do upokojitve.

S planinstvom se je Slavko pričel ukvarjati že v mladih letih. Soška podružnica slovenskega planinskega društva je bila kmalu po prvi vojni prepovedana, zato si je mladina pomagala na razne načine. Dijaško društvo »Adrija« v Gorici je imelo srenje v Ajdovščini, Tolminu in Kobaridu. Te so organizirale izlete po severno-primorskih krajih in gorah. Znani so izleti v bližnjo in daljno okolico Tolmina, v Baško grapo, v Benečijo itd., ki so bili obenem priložnost za narodno propagando. Delili so slovenske knjige, abecednike Prvi koraki, ki so bili strogo prepovedani in ki so jih požrtvovalni in drzni tovariši prethotapili čez Julijce in cerkljanske hribe iz Jugoslavije. Kot dober poznavalec skrivnih

stez je Slavko Tuta tudi vodil čez mejo osebe, ki so morale emigrirati.

Po vojni se je vključil v obnovljeno planinsko društvo v Tolminu, katerega član je še danes, čeprav ima stalno bivališče, že od prvih let po osvoboditvi slovenskega Primorja, v Sesslanu pri Trstu.

Bil je navdušen planinec. Prvotno sta zahajala v gore skupno z ženo Marico, ko pa ona zaradi bolezni ni mogla več, je hodil s tovariši ali sam. Posvetil se je tudi planinskemu pisateljevanju. Bralcem PV so znani njegovi prijetni članki, v katerih opisuje lepoto gora, svojo doživetja iz mladih let na Tolminskem in na tiho-tapskih stezah med Voglom in Šijo. Eno takih poti je Slavko lepo opisal v Soški številki PV 1971/7 ob 75-letnici Soške podružnice.

Prehodil je že dvakrat slovensko planinsko transversalo, nadalje podaljšano planinsko pot, koroško mladinsko pot, gorenjsko partizansko pot pa tudi pot prijateljstva treh dežel. Sedaj dela slovensko transversalo že tretjič. Ko se je tržaško slovensko planinsko društvo odločilo za izdelavo »Vertikale« ob jugoslovansko-italijanski meji, od tromeje na Peči do Glinščice v tržaškem zalivu, je Slavko prevzel trasiranje in markiranje odseka od Matajurja do Grmade in tudi opisal ta del poti za vodič po »vertikali«. V Primorskem dnevniku je v enotedenskih nadaljevanjih opisal prehojeno partizansko pot. Tudi v PV smo čitali njegove prispevke in opise z raznih odsekov poti prijateljstva po italijanskem in avstrijskem delu te poti.

Njegov prispevek k planinski literaturi je kar precejšen. Planinska zveza Slovenije mu je dala priznanje s podelitvijo srebrnega častnega znaka.

Ob njegovi sedemdesetletnici mu planinci, prijatelji in znanci, želimo dobro zdravje, da bi še dolgo »peštal« našo lepo zemljo, ogledal še mnogo skal in napisal v PV še kaj lepega in mikavnega iz bogate zakladnice svojih doživetij.

Janko Fili

AREH — PLANINSKI IN TURISTIČNI (Ob občnem zboru PD Ruše)

Ruški planinci so letos zborovali pri Arehu, v obnovljeni Ruški koči, dne 18. marca 1978.

Vreme je bilo hladno in deževno, nova centralna kurjava pa je v koči razširjala prijetno vzdušje. V koči se je zbralo več kot sto planincev. Predsednik PD Ruše je pozdravil poštrenovalne planince, ki se niso ustrašili slabega vremena in prišli na 1250 m visoko ruško Pohorje. Ruška koča ima sedaj prijeten videz in omogoča s svojo obnovljeno notranjostjo udobno bivanje vsem, ki si želijo zdrave rekreacije v gorskem svetu, v zelenih gozdovih širokega Pohorja. Aréh je sedaj planinsko in

obenem turistično središče z modernim hotelom Aréh (kat. b).

Planinsko društvo Ruše je opravilo veliko delo na gospodarskem področju, gojilo pa je tudi planinsko dejavnost, kakor je razvidno iz poročil predsednika, gospodarja, tajnika, načelnika MO, markacista in vodje izletov. Mladi in stari planinci so obiskovali gorstva v Sloveniji, Dalmaciji in Črni gori. Skrbeli so za dobro markirane poti na Pohorju, agilni MO je redno, mesečno dvakrat, organiziral poučne izlete v naravo, smučarski tečaj pri Arehu, smučarske treninge in vodil planinsko šolo. Pripravlja se na proslavo 25-letnice ustanovitve MO PD Ruše.

Obširno finančno poročilo je v glavnem zajemalo dva dela: poslovanje društva in investicijsko dejavnost. Skupna vrednost obeh dejavnosti je preseгла 260 milijonov starih dinarjev. Težko breme so anuitete za najeti kredit za obnovo Ruške koče. Novo izvoljeni odbor sestavljajo stari in novi odborniki, predsednik je ostal dose-danji tov. Rafael Razpet.

Iz obširnega delovnega programa naj na-vedem samo deset važnejših točk:

1. Skrb za planinski naraščaj in za vzgojo v planinski šoli in na poučnih izletih;
2. Skrb za kadre (mladinske vodnike, smučarske učitelje);
3. Organizacija izletov za staro in mlado predvsem v domača gorstva;
4. S predavanji in filmi vzgoja članstva v ljubezni in spoštovanju do planin, za varstvo narave in čut za snago v planinah;
5. Sodelovanje v proslavah »200 let prvega vzpona na Triglav«;
6. Organizacija proslave 25-letnice MO;
7. Obisk slovenskih planinskih postojank v avstrijski Koroški;
8. Organizacija tradicionalnega izleta pod Jalovec in Kogel;
9. Sodelovanje pri ruškem krajevnem prazniku in pohodu na Tri žeblje v spomin padlih herojev pohorskega bataljona;
10. Skrb za Ruško kočo, da bo lahko izpolnila vse finančne obveznosti.

Ker je planinsko gospodarstvo združeno s turizmom v planinah, moramo izpolnjevati tudi zahteve sodobnega turizma.

ing. Josip Teržan

PLANINSKO DRUŠTVO »TOMOS« KOPER

Zametki planinstva v Tomosu segajo v šestdeseta leta, ko je delovala skupnica vnetih planincev, ki so bili tiste čase hkrati tudi pionirji nastajajoče tovarne Tomos. V tej skupini so bili pobudniki in organizatorji vseh takratnih izletov Karel Zupčič, Jože Deželak, Milan Langof in Marica Kralj. Slednja je še danes ena najvztrajnejših planincev in naša skoraj nepogrešljiva blagajničarka. Žal pa so ime-

novani začetno delo kmalu opustili in nastalo je dolgoletno zatišje.

Od tistih prvih poletnih mesecev leta 1972, ko je bilo ustanovljeno PD Tomos, število naših članov stalno raste — od 194 članov v letu 1972 nas je bilo lani že 432.

Začetni zanos skoraj ne pojenjuje, čeprav se je prvotno jedro društvenih odbornikov z leti oslabilo.

Pred tremi leti smo z odhodom tovariša Jožeta Vlaha izgubili vsestranskega delovnega podpredsednika, ki ga žal, vse doslej ni mogel v celoti nadomestiti nihče od odbornikov.

Tovariš Zdravko Lakota je bil tudi med ustanovitelji društva. Kot solastnik starodavne Turkove planine v dolini Vrat, nam je pomagal, da smo pred petimi leti dobili v najem od Gozdnega gospodarstva na Bledu gozdarsko kočo, postavljeno na njegovi planini. Ta skromna koča, imenovana Zavetišče Tomosovih planincev, je bila naš drugi dom. Nanjo je precej društvenih veterani prav čustveno navezanih, saj smo za njeno ureditev žrtvovali mnogo udarniških dni, med najprizadevnejše pa sodi takratni gospodar društva Jože Jarkovič. V zadnjem letu nam GG Bled preti z odvzemom najemniške pravice. To bi bil močan udarec za našo aktivnost v osrčju naših gora. Tako bi odpadla že tradicionalna majska društvena prvenstva v veleslalomu pod severno triglavsko steno, ki so iz leta v leto množičnejša. V društveno propagandnem smislu pa je to zavetišče prava »zlata jama« za širjenje planinske miselnosti med našimi člani in sodelavci Tomosa sploh.

Kar se tiče propagandne dejavnosti, ne smemo mimo prizadevnega amaterskega snemalca Ivana Mesarca, ki je posnel in tudi javno predvajal mnogo barvnih filmov o društvenih izletih in smučarskih tekmovanjih.

Naše društvo ima tudi bogato fotokroniko, zbrano v dveh zajetnih albumih. Vsebuje obilico fotografij z vseh področij društvenih dejavnosti. Zgledno skrb za urejevanje fotokronike ima društvena tajnica Anka Šoba, za bogato izbiro fotografij pa skrbita Milla in Lado Cvetko. Za pisanje društvene kronike, žal, vse doslej nismo uspeli dobiti nikogar. Slikovna dokumentacija je morda celo učinkovitejša, vendar ima kronika svojo specialno vrednost.

Za vzgojo društvenih članov skrbimo od ustanovitve društva. Letošnjo pomlad smo končali že peto planinsko šolo, v katero smo vključevali tudi tečaje za gorske stražarje. Doslej je uspešno končalo planinsko šolo 90 slušateljev, od tega je 70 gorskih stražarjev. Za prizadevno vzgojno dejavnost v zadnjem letu gredo zasluge predvsem inštruktorju varstva narave Cirilu Batagelju. V prejšnjih letih pa sta bila za vzgojo zaslužna Jože Vlah in Lado Cvetko. Med vzgojno dejavnost štejemo tudi izo-

braževanje vedno novih inštruktorjev in mladinskih vodnikov ter alpinističnih pripravnikov, katere vsako leto pošiljamo na tečaje v organizaciji PZS.

V okviru društva že nekaj let deluje smučarska sekcija, katera je letošnjo zimo štela že 112 članov — smučarjev, ki so po pravilu včlanjeni tudi v Smučarsko zvezo Slovenije. Na čelu te sekcije je že vse od njenih začetkov prizadevni Jože Gašperšič, kateremu v mnogočem pomagata Sonja Antolin in Rudi Robinik.

Ta sekcija zelo poudarja organizacijo smučarskih šol za začetnike, saj je te šole končalo doslej že okrog 200 njenih članov in sodelavcev Tomosa. Smučarska sekcija pa skrbi tudi za vzgojo vadiateljev. Pridobila jih je že 5.

Omembe vredno je tudi, da je prav po zašlugi delavcev v smučarski sekciji bilo letošnjo zimo izvedeno že 3. sindikalno smučarsko prvenstvo za sodelavce Tomosa.

Na letošnjem občnem zboru je bil ustanovljen mladinski odsek. Njegov prvi načelnik je postal Vlado Ivančič. V programu za leto 1978 imajo tudi organizacijo enotedenskega pohoda iz Kopra na Triglav, kar je le del skupnih društvenih akcij v okviru letošnjih planinskih praznovanj 200-letnice prvega vzpona na Triglav.

Osnovna dejavnost društva pa so organizirani pohodi v gore. Teh je povprečno letno okrog 12 z okrog 500 udeleženci. Organizator izletov je bila vse do letošnjega leta Mirjana Škergat.

Za masovnejša srečanja društvenih članov prirejamo že nekaj pomladi nazaj tako imenovane planinske piknike na Markovem hribu nad Koprom, na katere pridejo tudi tisti planinci, ki se sicer zaradi raznih zadržkov in oslabiljenih fizičnih zmogljivosti ne podajajo v gore.

Planinstvo je med sodelavci Tomosa vedno popularnejše prav zaradi intenzivnega delovanja društva in njegovih številnih članov. Zato sem prepričan, da bo to društvo tudi v bodoče najmanj tako uspešno delovalo in širilo planinsko miselnost, čeprav je oddaljeno od visokih gora.

Cvetko

ZBOR MARKACISTOV SAVINJSKEGA MDO

Zadnjo nedeljo v juniju 1978 je bil zbor načelnikov markacijskih odsekov na Paškem Kozjaku. Udeležba je bila skromna: F. Šon, vodja zbora, PD Zalec, A. Sever, PD Mozirje, B. Jordan, PD Polzela, S. Kotnik, PD Zabukovica, A. Pasar, PD Celje, A. Fidler, PD »Železar« Štore, J. Jelenko, PD Vitanje, J. Lovrenčič, PD Rogaška Slatina, in D. Potočnik, PD Velenje. Druga društva svojih zastopnikov niso poslala, opravičili sta se le PD Solčava in Gornji grad.

Iz poročil o delu je razvidno, da se vzdržujejo pota na tem območju še kar dobro, čeprav je malo markacistov. Zabukovčani so obnovili bivač na Kamniku, letos ga bodo še na Gozdniku. Vzorno vzdržujejo S pot in njene dostope. Mozirjani še vzdržujejo planinske poti na Mozirski planini in se ukvarjajo z novimi variantami. Razmišljajo, kako bi »postregli« motoriziranim planincem, da bi napravili krožno pot od konca gozdnih poti. Če žičnica ne dela, gremo lahko z Žekovca mimo Goličnika (do tu cesta), od tu po markirani poti z Rečice ob Savinji, na kočjo in mimo Kebra nazaj do žičnice. Celjani imajo na skrbi precej visokogorskih poti, pot XIV. divizije in pot prve celjske čete, imajo pa le dva markacista. Rogačani vzdržujejo »malo bratsko« transverzalo, ki bo letos praznovala deseto obletnico. Pripravili so tudi nov kratek opis poti. Velenjčani vzdržujejo S pot in razmišljajo o razglednem stolpu na vrhu Špika.

Na zboru so razpravljali tudi o legendarni poti slovenske vojske, poti XIV. divizije, ki je bila ena prvih transverzal. Žal pa še do danes nima vodnika, dnevnika in značke. Naslednje leto bo njena dvajsetletnica in morda bi ji kazalo kje najti »botra«, ki bi to vsaj delno plačal in založil. Tudi gorenjska partizanska pot (G) je dolgo čakala na primeren vodnik. Ali ne bi kazalo kontrolne žige namestiti ob spomenikih ali domačijah, ki jih ni malo ob tej poti. Res pa je, da ni planinskih postojank, so pa že kar dobre avtobusne zveze do večjih središč.

Beseda je tekla tudi o Knafelčevi diplomi, ki so jo nekateri že sprejeli. Poiskati pa moramo še tiste, ki si jo zaslužijo in jih predlagati MDO. Vsaj to skromno priznanje dajmo temu »markaču« kot ga je hudoščno imenoval J. Mlakar. Tisti, ki jo imajo, so nanjo zelo ponosni in tudi še delajo.

Naslednje leto bo zbor markacistov Savinjskega MDO na Menini planini, lani je bil v Solčavi. Udeleženci so mnenja, da se naj zbora udeležijo tudi mladi markacisti.

B. J.

PLANINCI NA DAN ŽELEZNIČARJEV: OSANKARICA — POHORJE

V organizaciji PD »Železničar« iz Maribora je potekalo XVI. tradicionalno srečanje planincev železničarjev Celja, Ljubljane, Maribora in Zagreba na Pohorju v spomin padlim železničarjem leta 1920 na Zaloški cesti v Ljubljani in borcem NOB Pohorskega bataljona.

Do srečanja na Osankarici ni prišlo, pač pa na Oplotnici, kjer se je zbralo čez 200 planincev. Po slovesnosti ob spomeniku padlim borcem se je razvila planinska družabnost. Domačini so se zelo potrudili,

toda vremenske razmere niso bile naklonjene, ker je na obronkih Pohorja vladalo »sibirsko vreme«.

Skupina 40 planincev iz Zagreba je 15. aprila obiskala planinsko kočjo na Arehu — 1250 m. Ponoči od 15. na 16. (sobota — nedelja) je divjal vihar tako, da je kočja ostala brez elektrike in telefonske zveze. Odsekani od sveta smo se odločili po cesti oditi proti Mariboru. Bilo je težko: globok sneg, hud veter, za 5 km smo rabili nad dve uri. Zimska služba iz Maribora nam je izkrčila pot, da smo prišli do avtobusa. V Maribor smo dospeli ob 11. uri. Naj prlpomnim, da je letos Pohorje omogočilo, da bi odločili srečanje iz Osankarice na Oplotnico, na drugi strani pa je omogočilo zimski šport za Praznik dela, ker so žičnice usposobljene, smuški teren prekrasni in domovi oskrbljeni in udobno urejeni za slehernega obiskovalca. Po vrnitvi iz Areha se nismo mogli otresti vtisa, da smo iz snežne mečave prišli v vznožje Pohorja in v Maribor. Tu je bilo lepo vreme, cvetoča pomlad.

Snežni zameti so bili mestoma na Pohorju višji od treh metrov, kar je za ta čas res nekaj izrednega.

Za organizacijo srečanja se zahvaljujemo posebno PD »Ruše« in železničarjem iz Maribora in Zagreba, ki so nam omogočili prevoz v Maribor in nazaj.

Josip Sakoman

TISOČČLANSKA PLANINSKA DRUŽINA V CERKNEM

Cerkno se z dneva v dan vsestransko razvija. Novi hotel »Eta« vsak dan sprejema v svoje okrilje več turistov iz bližnje in daljne okolice, čeprav je Cerkno — razen po partizanski bolnici Franji in drugih znamenitostih iz NOB — še malo znano širši javnosti. Z vseh strani ga obdajajo zelena pobočja: Porezna, Lajše, Kojce in drugih hribov.

Da so cerkljanski hribi zares vabljivi, nam pričajo številni obiski. Samo Porezen, 1632 m, je v letu 1977 obiskalo 4000 planincev. Seveda je k temu množičnemu pohodu pripomoglo tudi požrtvovalno delo oskrbnikov doma na Poreznu. Dom so pred kratkim poimenovali po padlem narodnem heroju Borisu Žvanu. Na Poreznu vsako leto marca meseca organizirajo pohod v spomin na 127 partizanov, ki so jih na Poreznu zajeli in jih postrelili. Letos se je kljub visokemu snegu in viharjem vrenemu tega pohoda udeležilo 2824 planincev. Za dvakratni pohod na Porezen prejme vsak planinec posebno bronasto značko, za štirikratni pohod srebrno, za šestkratni pohod zlato značko.

Seveda vse to ne gre brez planinskega društva, ki ima nad 1000 članov. Res je, da vse skupaj vodi le peščica najbolj zagrnanih in delovnih planincev, ki imajo po

napornem delu še zmeraj dovolj volje in moči, da organizacijsko in gospodarsko vodijo to veliko družino. Leto za letom pridobivajo nove člane, vzgajajo mlade planince, organizirajo razna predavanja o varstvu narave s privlačnimi diapozitivi, skrbe za vzdrževanje postojank in odpirajo nove, pridno tudi markirajo planinske poti. Z eno besedo skrbe, da se planinstvo na Cerkljanskem zelo hitro razrašča. V ta namen so organizirali izlete in pohode do drugih planinskih postojank. Prav tako skrbe, da se med planinci vsako leto bolj širi priljubljena planinska revija Planinski Vestnik. Dosedanji dolgoletni predsednik je bil tov. Ciril Stucin.

Pred kratkim so imeli planinci v Cerknem svoj občni zbor. Za predsednika je bil izvoljen Pavel Makuc. Spet imajo gradbeni načrt — novo postojanko v Počah, adaptacijo koče na Poreznu (še eno nadstropje) in druge naloge: V Črnem vrhu namenjajo nabaviti nove mize in klopi, očistiti in markirati planinske poti, organizirati marčevski pohod ob vsakem vremenu. Še več truda kot doslej nameravajo posvetiti vzgoji novih planincev.

Ivanka Čadež

RAJKO ŠAVLI

Rajka Šavlija, uradno Rajmunda, ni več med tolminski planinci. V mesecu maju nas je zapustil prvi povojni častni član, ko je dosegel 76. leto starosti. Bil je mizarški mojster in imel malo domačijo pri Laštarju v Tolminu. Mladost mu je zmotila soška fronta in zasedba naše dežele po Italijanih. Zaveden Slovenec je bil in z nasprotniki slovenstva se je tudi pretepal. Njih nasilja ni mogel prenašati. Italijani so porabili mnogo časa, da so te zavedne ljudi vsaj navidez ukrotili. Za delom je odšel od doma, posebno lepe spomine je imel na Val d'Aosta, kjer je videl najvišje

gore Evrope, videl, kako Francozi prenašajo fašizem. Na tujem ni vzdržal, vrnil se je domov, si ustvaril družino in iskal priložnostna dela. Med vojno je bil mobiliziran, po razpadu Italije je sodeloval v NOB. Ta njegova usmerjenost je dobila pravo delovno področje po osvoboditvi. Bil je živahen in delaven, za to je bil povsod, kjer se je kaj ustvarjalo, pri kulturnem društvu, zlasti pri gledaliških predstavah, pri organizaciji razstav, pri gasilcih, pri obnavljanju šol in podobno. Nas pa predvsem zanima in smo dolžni obnoviti njegovo navdušeno sodelovanje pri ustanavljanju planinskega društva Tolmin in njegovo delo pri društvu 25 let. Bil je med graditelji prve koče na planini Razor in zavetišča na Globoki. Prizadevno je zbiral material od podrhtih italijanskih kasarn in stavb od graničarske karavle odstran Globoke, obdeloval les in bil ponovno v gradbenem odboru za povečanje koče na planini Razor. Poznavanje gorskih vremenskih razmer mu je narekovalo poseben način dela, ki ga je krepila ljubezen do gora. Bil pa ni samo gradbenik, zbiralec materiala za gradnjo novih planinskih objektov, gospodar društva, temveč tudi organizator mnogih prireditev in propagator planintva. Za njegovo delo ga je PZS odlikovala s srebrnim odličjem in PZJ prav tako s srebrno značko. In ne nazadnje, oba svoja otroka je vzgojil v navdušena in delovna planinca. Planinsko društvo Tolmin mu je hvaležno za opravljeno delo.

Hinko Uršič

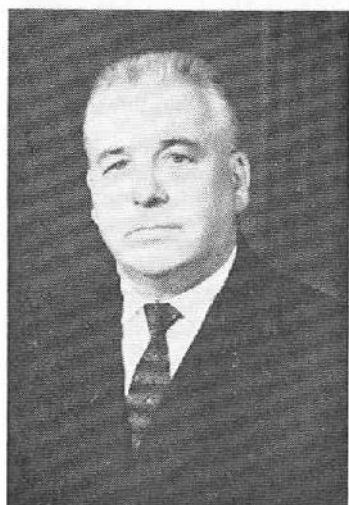
JAHORINA

Med jugoslovanskimi smučarskimi središči se vse bolj uveljavlja Jahorina, ki ima zadnje čase zelo ambiciozne načrte — kandidaturo za organizacijo zimskih olimpijskih iger 1984. Na 80. zasedanju Mednarodnega olimpijskega komiteja v Atenah 21. maja 1978 so odločili, da bo Zimska olimpijada 1984 v Sarajevu.

Jahorina, planina Dinarskega gorstva, leži jugovzhodno od Sarajeva in spada v bližnjo okolico glavnega mesta SR BiH. Masiv je z obronki dolg okrog 30 km z najvišjim področjem Gola Jahorina z vrhovi Ogorelica (1916), Sjeniste (1913), Košuta (1909). Na sever se Jahorina spušča v dolino Paljanske Miljacke in Prača, od kodar se na drugo stran dviga Romanija, na vzhod v dolino Drine, na jugozahod v dolino reke Željeznice, ki jo loči od Treskavice in Bjelašnice, na severozahodu pa se preko Trebevića spušča v Sarajevsko polje.

Prometne zveze so zelo ugodne. Od Sarajeva drži na Jahorino položna, nova šlroka asfaltirana cesta, dolga le 30 km, Sarajevo pa je z letališčem, železnico in cestami povezano z vsemi republikami.

Jahorino je odkrila že Avstro-Ogrska monarhija, najprej zaradi možnosti izkorišča-

Rajko Šavli

nja lesnega bogastva. Tako je bila leta 1912 zgrajena gozdna železnica do Jahorine. Avstro-Ogrska gospoda je prihajala na Jahorino na lov na srne, merjasce in medvede. In prvi objekt je bila lovska Vukelina koča, ki je pozneje pogorela. Leta 1923 je prišel na Jahorino prvi obiskovalec s smučmi, ki so ga drugi začudeno ogledovali.

Ceprav je bilo že pred zadnjo vojno na Jahorini nekaj smučarskih tekmovalj, se pravi razvoj Jahorine začel po osvoboditvi. Jahorina je dobila električni tok, telefon in vrsto planinskih domov: Jahorina, Partizan, Bistrica, Mladost in končno leta 1975 hotel »Jahorina«, A kategorije. Tako ima zdaj Jahorina okrog 800 ležišč, kar je zelo malo glede na kapaciteto snežnih poljan, ki lahko sprejmejo tisoče smučarjev.

Najštevilnejši »stacionarni« obiskovalci Jahorine, ki je v smučarski sezoni, zlasti med šolskimi počitnicami, razprodana, so iz SR Srbije pred domačini iz SR BiH. Na predzadnjem mestu so Slovenci.

Največ turistov je enodnevnih iz Sarajeva in okolice. Vsi ti so neizkoriščeni turistični potencial. Po ves dan stoje v vrstah za žičnice in vlečnice, da bi čimprej porabili svoj blok dnevnih voženj in dobili čim temnejšo barvo, ki bo naslednji dan v službi vzbujala zavist kolegov. Nobeno gostinsko podjetje ni namreč poskusilo izkoristiti te tisoče smučarjev, da bi jim kar v vrsti ali na smučeh ponudilo sendvič, sok ali čaj. Za kakršnokoli okrepčilo je treba snemati smuči iz nog, tako da je za požirek toplega čaja v hotelu treba skoraj za celo uro prenehati s smučanjem. Domačini, pastirji, ki vneta ponujajo svoje izdelke, smučarske rokavice iz domače volne s pisanimi vzorci, pa imajo vedno manj odjemalcev zaradi hude konkurence industrijskih izdelkov iz nepremočljivih materialov. Na Jahorini je tri proge verificirala Svetovna smučarska zveza: smuk v dolžini 3500 m in proge za slalom in veleslalom. Za začetnike, ki prvič stopajo na smuči, je dovolj položnih terenov, manjkajo le vlečnice za te smučarje. Za tiste, ki znajo smučati, je z vrha Gole Jahorine dovolj bolj ali manj zahtevnih terenov.

Snežna odeja pokriva Jahorino od novembra do maja, čeprav je glavna smučarska sezona od Novega leta do konca marca. Na Jahorini ni meteorološke postaje, vremenske podatke so snemali le od februarja 1962 do februarja 1963. Kažejo, da je podnebje precej podobno kot na Bjelašnici, le da je na Jahorini več snega in so temperature za nekaj stopinj višje. Ob dobrih snežnih »letinah« doseže sneg višino 3 m, v zametih celo 8 m. Ker ni nevarnih kotanj, prepadov in štorov, ki bi ogrožali smučarje, je za ugodno vožnjo dovolj že 60 cm snega, za tanjši sneg pa bi bilo treba proge še zravnati.

Mestno prometno podjetje GSP iz Sarajeva vozi smučarje na Jahorino s svojimi avtobusi in jih proti večeru vozi v dolino. Največ pa je izletnikov, ki se na »snežno lepoto« pripeljejo z osebnimi avtomobili. Promet je v glavnem enosmeren, zjutraj se vzpenja kolona avtomobilov proti smučarskim planjavam, proti večeru pa se vrača.

Jahorina ima tri sedežnice in dve vlečnici, ki jih vzdržuje podjetje GSP iz Sarajeva. Prva sedežnica je bila zgrajena 29. novembra 1952. Od začetne postaje pri hotelu »Jahorina« na nadmorski višini 1660 m vozi na nadmorsko višino 1885 m na Goli Jahorini. Dolga je 1000 m, kapaciteta je 360 smučarjev na uro, vožnja traja 8 minut.

Druga sedežnica je bila zgrajena leta 1965. Vozi z nadmorske višine 1530 od Doma JLA mimo hotela »Šator«, kjer je vmesna postaja, do nadmorske višine 1908 m na Goli Jahorini. Dolga je 1640 m in ima kapaciteto 360 smučarjev na uro. Vožnja traja 12 minut.

Tretja sedežnica, ki deluje od januarja 1971, ima pri hotelu »Jahorina« zgornjo postajo, medtem ko je spodnja na nadmorski višini 1330 m. Dolga je 1240 m, kapaciteta je 400 smučarjev na uro. Vožnja traja 10 minut. Prva in tretja sedežnica prevažata tekmovalce za smuk do starta in jih vračata s starta do hotela.

V izgradnji je še ena dvosedežnica do Gole Jahorine.

Poleg sedežnic sta še dve vlečnici. Leta 1972 je bila zgrajena vlečnica s kapaciteto 700 smučarjev na uro z višinsko razliko 200 m in dolžino 655 m, leta 1976 pa vlečnica s kapaciteto 600 smučarjev, z dolžino 450 m in višinsko razliko 140 m.

Smučarske proge povezujejo vse vlečnice in žičnice med seboj, proge pripravlja tepalni stroj, uvožen iz Švice.

Jahorina se res trudi, da bi gostom omogočila čim več udobja. To potrjuje nagrada »Srebrna pahuljica«, ki jo je list »Ilustrovan politika« dodelil Jahorini leta 1973 za najlepše urejene objekte v zveznem merilu, za udobnost, prehrano, gostoljubnost in urejenost smučarskih terenov.

Jahorina je bila doslej organizator mnogih republiških in mednarodnih tekmovalj. Od leta 1953 se organizira »Jahorinski pokal«, leta 1955 je bila tu Studentska olimpijada, leta 1975 je Jahorina s svojo snežno odejo priskočila na pomoč tekmovalcu za »Zlato lisico«, ko na Pohorju ni bilo snega. Na Jahorini se prirejajo tekmovalja v smuku za »Evropski pokal«. In končno, z razvojem Jahorine se razvija tudi smučanje v SR BiH: Domačin Ajdin Pašović, član Sarajevskega smučarskega kluba, je bil kot prvak Jugoslavije v smuku tudi član jugoslovanske ekipe na Zimski olimpijadi v Innsbrucku.

PREGLED VEZNIH POTI — TRANSVERZAL, KI POTEKAJO PO POGORJU V OBČINI LJUBLJANA-ŠIŠKA

1. Kurirska pota Dolomitov

Približno 25 km dolgo pot v Polhograjskih Dolomitih lahko naredimo v eni ali več turah, vendar le v mesecu maju. Kontrolne točke z žigi so: Slavkov dom na Golem brdu, Gostina »Pri Juriju« Katarina, Grmada, Tošč, Obrtniški dom na Govejku in Brunarica na Osolniku. Pot je bila odprta 1. 5. 1977. Kontrolne kartone dobimo in oddamo pri PD Medvode in TVD Partizan Medvode.

2. Ljubljanska mladinska pot

Dobrih 150 km dolga pot drži prek vrhov okoli Ljubljane in je po svojem značaju srednjegorska. Pot so leta 1965 prvič markirali mladi planinci PD Ljubljana-Matica. Zato se imenuje Ljubljanska mladinska pot. Poleg običajne slovenske markacije ima posebno oznako M.

Na območju naše občine so te-le kontrolne točke: Grmada, Topol (Katarina), Govejki, Slavkov dom, Šmarna gora in Rašica. Vodnik in popotni dnevnik dobimo pri ljubljanskih planinskih društvih.

3. Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije

Pot ni pod okriljem PZS. Odprta je bila 13. 6. 1969. Poteka po kurirskih poteh NOV. Ima posebno oznako TV rdeče barve in na mestih, kjer so žigi, so modre barve. Kontrolne točke v naši občini so: Rašica, Toško čelo in Tošč. Dnevnik in vodnik dobimo na pošti v Cigaletovi ulici 15 v Ljubljani.

4. Loška planinska pot

Pot poteka po vrhovih na ozemlju občine Škofja Loka. Le tu in tam sega na zanimive vrhove zunaj loške občine. Bila je odprta v počastitev tisočletnice loškega gospostva leta 1973.

V naši občini sta kontrolni točki Osovnik in Tošč. Poleg običajne markacije ima posebno oznako L.

5. Razširjena pot

Razširjena pot je dopolnilo transverzale. To je vrsta zanimivih krejev, ki jih trans-

verzala ne povezuje. Polhograjska Grmada je ena od 43 neobveznih točk. Pot ni posebej označena in je nastala v letu 1968. V planinske poti, ki potekajo v naši občini, se vključujeta vrhova Grmada in Tošč. Zato sta prišla v ta pregled.

Ko obiskujemo omenjene točke, nam poleg vodičev koristi karta Polhograjsko hribovje z okolico. Za izlete na Šmarno goro pa s pridom uporabljamo vodnika »Šmarna gora« (uredil M. Ciglar in izdalo PD Šmarna gora) in »Šmarnogorska Grmada« (opis učne poti je uredil M. Ciglar in je izšel med vodniki po kulturnih in naravnih spomenikih Slovenije).

Večina dnevnikov veznih poti in vodičev se dobi v ekonomatu PZS Dvorčakova 9 v Ljubljani in nekaterih knjigarnah.

(Podatke je zbral Andrej Gros.)

VIII. Planinski zbor Rašica 1978 je potekal v vsakem pogledu lepo in navdušujoče. Kulturni program je bil pester in zelo dobro izveden. (Godba na pihala Vodice, pevski zbor Posavje, folklorna skupina Savlje-Kleče, dekliški vzgojni zavod Višnja gora in recitatorji. Solist Ladko Korošec je bil »točka zase«.)

Pokroviteljstvo nad zborom PD je prevzela Skupščina občine Ljubljana-Šiška, patronat pa »Rašica«, tovarna pletenit Ljubljana.

MAJSKI SMUK NA LOKI POD RADUHO

Smuk organizira PD Luče vsako leto prvo nedeljo v maju. Letos je bila udeležba rekordna, saj je nastopilo čez sto tekmovalcev iz dvanajstih PD celjske regije. Prve ekipe v posameznih kategorijah so bile nagrajene s pokali, najboljši posamezniki pa z diplomami. Vreme je bilo sončno, toplo, organizacija dobra, vsi nastopajoči pa zadovoljni, saj so doživeli še en čudovit planinski dan. Ko bo dograjena koča na Loki, bomo lahko ta smuk organizirali še bolj velikopotežno.

Udeležba po kategorijah: pionirji 6; člani do 35 let 56; člani nad 35 let 17; članice 12.

Največ uspeha ekipno in kot posamezniki so imeli tekmovalci PD Luče.

Tone Zunter

TRANSVERZALNO TEKMOVANJE (Obvestilo iz Niša)

Planinsko-smučarsko društvo »Medicinar«, Niš, nam je poslalo obvestilo, da bo organiziralo planinsko transverzalo tekmovanje z gestom »Čim več v naravo«. Transverzala zajema vrhove in domove, skupna višina obveznih točk znaša nad 15000 m nadm. v. Tekmovanje si je zamislil predsednik društva tov. Lazer Popara, izdelal pravilnik, značke, diplomo in dnevnik in tekmovanje tudi odprl na letni konferenci PSD Medicinar 24. 3. 1978. Soroč tega PSD je na Medicinski fakulteti v Nišu, Ul. B. Taskovič 81, 18000 Niš. Dnevnik stane 35 din.

ALPINISTIČNE NOVICE

V SPOMIN ALEŠU ZORČU

Kot vedno si se tudi tokrat veselil dobre ture. Večkrat smo skupaj gledali v ta žleb in si ga želeli, hoteli smo ga plezati skupaj, toda midva sva morala v vojsko in tako so se naši skupni načrti za 15 mesecev razdrli.

Zdaj si tu, z vsakim korakom si više in bliže cilju, srce hitreje bije v pričakovanju zmage, obraz žari od sreče, ko že vidiš, da si uspel. V mislih naju vidiš, kako bereva tvoje pismo o uspeli turi, celo najino zadovoljstvo megleno čutiš. Veš, da nama pisma tu v vojski mnogo pomenijo; ko jih bereva, zopet zaživiva in si sebe predstavljava tam nekje na grebenih in v stenah.

Zagotovo si tudi tokrat imel v mislih besedilo pisma, ki pa ga žal nisi nikoli mogel napisati. Mi smo hoteli eno, gora je naredila svoje in pokončala mlado življenje. Odšel si od nas z napisanim pismom v srcu, zamrl je tvoj mladostni nasmeh, usahnilo je šele začetno življenje. V nič so se razbili naši skupni načrti, ostal je le spomin na nepozabne trenutke, ki smo jih preživeli skupaj.

Ni dolgo tega, minilo je dobro leto, ko smo se prvič navezali na isto vrh. Postali smo nerazdružljivi, bili smo kot bratje istih misli in dejanj. Gore so ti bile v krvi, to se je poznalo, saj si kot pripravnik hitro sprejemal opojnost skale in mogočnost gora. Z dušo in telesom si bil Trentar kot tvoj očetje, le živel si v dolini. Želeli smo še dolgo plezati skupaj in istočasno pridobiti čimveč mladih za to dejavnost, ki je v našem koncu šele v povojih. Preminil si sredi začetega dela med vrhovi, kjer si hotel živeti, med vrhovi, ki smo jih vsi skupaj ljubili. Tvoj duh bo za vedno na grebenih, veter ga bo nosil v najzakotnejše stene in grape, tam se bomo še vedno sročevali. Ostal nam boš za vedno v spominu.

Peter in Pavel Podgornik

POROČILO ALPINISTIČNEGA ODSEKA PD DOMŽALE ZA LETO 1976

Leto 1976 smo začeli bolj številni kakor prejšnja leta. Odsek je štel že 12 članov, od tega pet alpinistov, dva starejša in pet mlajših pripravnikov. Mlajši pripravniki so spomladi v Paklenici zaključili alpinistično šolo in se uspešno vključili v naše vrste. Milan Jazbec pa je decembra prestal preizkušnjo in bil sprejet med alpiniste.

Poleti smo preplezali 190 vzponov: 8 — I., 21 — II., 62 — III., 59 — IV., 36 — V. in 4 — VI. težavnostne stopnje.

Pozimi pa smo naredili 23 pristopov na vrhove višje od 2000 m in ponovili 29 smeri I., 4 — II., 1 — III., 2 — IV. in 2 — V. težavnostne stopnje.

Iz tega pregleda je razvidno, da imamo kar se kvalitete tiče, še veliko rezerve. Popraviti jo bomo skušali v naslednjih letih, ko bo odsek še številnejši in se nam ne bo treba več bati za obstoj. Kljub vsemu pa smo tudi letos dosegli nekaj večjih uspehov.

Ko smo se udeležili Jugoslovanskega alpinističnega tabora v Paklenici, je naših 8 udeležencev opravilo 43 vzponov. Pripravnik Grad in Bergant sta ponovila varianto Brahmve smeri V., Bergant, Jazbec in Veselko Mosoraško smer V., Veselko pa je s Čolakovičem (AO Železničar) opravil eno prvih ponovitev smeri »Bridže za mali čekič« z oceno VI A₂. Vse našete smeri so v Anič Kuku.

V Kamniških Alpah je Šikonja z Vrankarjem v istem dnevu preplezal najprej Kranjsko varianto smeri Srakar-Češnovar v Koglu, nato pa še Plate v Skuti. Prva smer je ocenjena s V+, druga pa s V. Stane Klemenc je preplezal s Pollakom smer Modic-Režek v severni steni Štajerske Rinke, s Šušteršičem pa Šarino poč v Dedcu, ki sta obe ocenjeni s V. S Štebetom je preplezal prvenstveno smer v Z Brani, dolga je 400 m, ocenila pa sta jo s IV. stopnjo. Pollak je iz AO Kamnika, Vrankar, Šušteršič in Štebe pa so člani AO Janez Trdina Mengeš.

Milan Jazbec je s Štebetom ponovil Perčičev steber v Vežici (VI. st.), z Veselkom pa Zupanovo v Koglu (V+) in smer Belač-Zupan v Šitah (V). Naveza Jazbec-Grad-Veselko je kot četrta ponovila Sončno smer v Kalški gori (V).

Še posebno so se odrezali nekateri pripravniki. Bergant in Grad sta preplezala Pinterjevo in Desno smer v Dedcu, Bergant in Mrdjenovič pa Kukovčevo v JV Planjavi (V+), Skalaško z Ladjom in z varianto Čez sodčke v severni triglavski steni (V), Rumeno zajedo v Koglu (VI). Kos in Grad sta ponovila Neznano smer v Vožici, Bergant pa s Šušteršičem še eno smer Iva Reya v S steni Ojstrice.

Svoje predstavnike smo imeli tudi v Durmitorju, kjer so Marjana Klemenc, Kos in Grad preplezali smer III. stopnje. Mrdjenovič je v Italiji prečil vrhove Tresero — Matteo in stopil na 3853 m visoki Grand Zebbru.

Enega največjih uspehov nasploh je dosegel za naš odsek Šikonja z osvojitvijo 7492 m visokega Nošaka.

Največ vzponov so letos opravili: Bergant 48, Mrdjenovič in Veselko pa po 30 vzponov.

Na zboru slovenskih alpinistov v Ljubljani so bili pohvaljeni Bergant, Grad, Kos in Mrdjenovič. Bergant se je udeležil tudi ledeniškega tabora v Grossglocknerju.

Poleg plezanja smo se udeležili tudi drugih akcij. Pet članov se je udeležilo pohoda na Stol, udeležili pa smo se tudi smučarskih tekmovanj v veleslalomu, Kramarjevega smuka in Štuparjevega memorijala, ki veljata za republiško alpinistično smučarsko prvenstvo. Pri pripravah planinskega tabora na Gorjuši smo opravili 265 ur prostovoljnega dela, 56 ur smo porabili za urejanje učilnice, malo pa smo pomagali gospodarskemu odseku pri transportu živil na Veliko planino in pri kopanju jarkov okoli doma. Šest članov se je udeležilo akcije GS in očistilo pot na Koroščico, vsi pa smo pomagali tudi mladinskemu odseku pri organizaciji izletov in planinske šole.

Tudi sami smo skupaj z AO Mengeš organizirali alpinistično šolo, ki jo tokrat vodi Stane Klemenc in se je udeležuje 10 tečajnikov. Sredstva, ki smo jih dobili, smo porabili za novo opremo (2 vrvi in 57 vponk), za delno povračilo stroškov udeležencev jugoslovanskega alpinističnega tabora v Paklenici in za Šikonjo, ki se je udeležil JU-PL odprave, za zavarovanje alpinistov in za alpinistične revije Mountain in Alpinismus, letnik 1977.

V letu 1977 si bomo prizadevali izboljšati kvaliteto, še vedno pa bomo veliko skrb posvečali tudi vzgoji.

Načelnik AO PD Domžale
Matjaž Veselko

JUGOSLOVANSKA SMER V GRANDES JORASSES

V »La Montagne et Alpinisme« je pod geslom Grandes Jorasses na prvem mestu zabeležena jugoslovanska prvenstvena smer, ki so jo 17. in 18. julija 1977 izplezali Franc Knez (Celje), Lado Vidmar, Vanja Matijevac in Jože Zupan (Celje). Nova smer poteka po desni strani Crozovega stebra. Izjemno zasnežena stena v letu 1977 je omogočila preplezati to smer brez prevelike nevarnosti. (Francosi so Kneza spremenili v »Ynal«.) V prvi polovici januarja je Y. Ghirardini sam preplezal Crozov steber. Smer Bonatti-Vaucher sta 30. dec. 1976 preplezala P. Béghin in X. Fargeas.

Prvo ponovitev direktne smeri v severni steni Pointe Whympers sta s petimi bivaki preplezala J. Baxter Jones in N. Colton. Levi bok Walkerjevega stebra (Desmaisonovo varianto) sta z dvema bivakoma preplezala G. Smith in T. Sorenson.

Mrtvaški prt (le Linceul) je petkrat preplezal J. M. Boivin, 12. sept. 1977 pa še solo in to v 2 urah in 45 minutah.

Prvenstveno zimsko po grebenu les Hirondelles v Gr. Jorasses so v začetku marca 1977 preplezali Ph. Martinez, P. Monzat in J. P. Peeters.

T. O.

SAMOHODEC V EIGERJU — POZIMI

Y. Ghirardini je lani sam vstopil v severno steno Eigerja in spotoma prišel ob vso opremo. Bivakiral je v steni dvakrat, tretji dan pa se je umaknil iz nje na greben Hörnli, potem ko je imel že tri četrtnine smeri za seboj. Pa ni odnehal — vstopil je še enkrat in zabeležil tretji zimski solo v Eigerju. Prvi je Schmidovo smer pozimi 4.—6. febr. 1977 preplezal Japonec Hasegava v zelo slabem vremenu, drugi pa je bil W. Merhar, Avstrijec, 8. marca 1977, steno je preplezal v 6 urah in pol (o tem smo že poročali). Ghirardini steno zmogetel v 10 urah. O Ghirardiniju bomo še poročali.

T. O.

CASSINOVIH 50 LET ALPINIZMA

Leta 1977 je Ricardo Cassin pri založbi Dall'Oglio izdal knjigo »Petdeset let alpinizma«. V »La Montagne« 1978/1 je v tej knjigi George Livanos, znani francoski alpinist grškega imena, med drugim zapisal: »Ni mi všeč naslov, kajti to bi spadalo v podnaslov. Ta pa spet ni potreben pri knjigi tako slavnega alpinista. Obžalujem tudi, da v knjigi ni dobrega avtorjevega fotoportreta. Zdej je namreč mnogo ljudi, ki ne vedo, da je Cassin iz Walkerja isti kot dobavitelj alpinistične opreme iz Lecca...«

Naveze, ki jih je vodil, da rešijo največje probleme svoje dobe, so bile neverjetno učinkovite. Študij smeri, priprava, trening, oprema, vse je opravil metodično, realizacija ture je bila samo faza velikega dejanja. Leta 1935 — Cina, za njo Badile v nevihti, leta 1938 Walker — vse troje v najčistejšem stilu, uspeh jeklenega moža — po spremenjenem Cezarjevem načelu: Grem, naredim in se vrnem.

Nato ena sama veriga uspehov v Alpah, Andih, v Kavkazu, na Alaski, v Himalaji. Ne bom govoril o knjigi. Knjiga, to je njegovo življenje, zato govorim o njem, ne o knjigi.

T. O.

KLADIVO »MULTICLIMB«

Francoski alpinist R. Desmanson je izumil kladivo z več »glavami«, ki se nasajajo na ročaj na zelo praktičen in soliden način. Kladivo je v celoti iz kovine, ima pa posebno glavo za led (dolgo in še kratko), glavo z ušesom (ki se uporablja za ruvanje — odvijanje klinov) in glavo za upora-

bo v skali, skupaj torej štiri. Kladivo ima pripravo za menjavo glave in ključ za privijanje. Menjava glav je preprosta, lahka. Vsekakor pripravno za tiste, ki nočejo jemati s seboj cele orožarne.

T. O.

PLEZANJE NA NEBOTIČNIK

V na novo odprti alpinistični rubriki »La Montagne« 1978/1 se je sredi Yosemitev in perujskih And pojavila tudi novica, da je maja 1977 George Willig preplezal 411 metrov visoki nebotičnik, v katerem deluje mednarodni trgovinski center. Nebotičnik ima 110 nadstropij. Willig je zadevo opravil v 3 urah in pol.

T. O.

PADEL 600 m GLOBOKO IN OSTAL ŽIV

Bilo je na Zinalrothornu v Waliških Alpah. Anglež Martin Prince, poprečni plezalec, neznani v alpinističnem svetu, je preživel ta 600 metrski padec, je postal seveda »slaven« in oklicali so ga za svetovnega rekorderja. »Imel sem neverjetno srečo,« pripoveduje trdobočni Anglež, »snega je bilo toliko, da se nisem do smrti potolkel.« Odnesele je manjšo rano na čelu in seveda odrgnine pa šok, to je bilo vse, po domače pa še velik strah.

T. O.

AIGUILLE VERTE IN AIGUILLE DU DRU

Y. Détry je smučal v Aig. Verte in to v Cordierovem ozebniku. Prosučal ga je 6. marca 1977, 7. marca pa je ta smuk že ponovil A. Baud. Smer Charlet-Devouassoux v Nant Blanc je drugič ponovljena, drugi vzpon pa je bil prvi zimski vzpon po tej smeri (H. Casemajor, R. Chêré, D. Monaci).

Cetrtič je bila ponovljena smer Harlin-Robbins, direttissima v zahodni steni Aig. du Dru. Ponovila sta jo Francoza 21.—26. julija 1977 (P. Monzat, P. Royer).

V Aiguille du Dru sta R. Accomazzo in T. Sorenson 11.—12. avgusta 1977 splezala prvenstveni vzpon direktno po velikem sev. vzh. ozebniku. Šest raztežajev v ledu sta ocenila s VI+, vmes pa dve mesti z A₃ (po 12 m pečine), ki so se jih dose-danji plezalci v tem kuloarju izogibali.

T. O.

NAJBOLJ ZNANI AMERIŠKI PLEZALCI

Nemci jih navajajo v naslednjem vrstnem redu: Royal Robbins, 41, »papež« ameriškega alpinizma. Ima svojo plezalno šolo in dve trgovini s športnimi potrebščinami.

V severni steni Half Dome ima vse prvenstvene smeri, v Capitanu pa polovico. Drugo polovico pa je prvi ponovil.

Na drugem mestu je Warren Harding, 52, ki je prvi preplezal Nose. Je izredno vztrajen in zdržljiv. V neki steni je brez sestopa zdržal 31 dni.

Beverly Johnson je ženska, gorska vodnica, specialistka za Nose. Zaposlena je v upravi parka Yosemite. Plonir yosemitskega plezanja je Allen Steck, 50 let, nekakšen starešina kalifornijske plezalske bratovščine.

Yvon Chouinard, 38, je prvak ameriških plezalcev v ledu. Povsod po svetu ima svoje prvenstvene vzpone. Slede Chris Jones, avtor knjige »Plezanje v Severni Ameriki«, Jim Donini (prvi je preplezal Torre Egger), in Fred Deckey, 52, mož s 500 prvenstvenimi vzponi.

T. O.

ŽENSKA NAVEZA V EL CAPITANU

La Montagne 1978/1 poroča, da sta novembra 1977 preplezali smer Nose v El Capu Francozinji Michele Balcet in Roland Marie. Tretja francoska plezalka Dany Baidier je to smer preplezala z znanim Michelom Afanassiefom novembra 1976.

T. O.

PRISPEVEK ZA PLANINSKI VESTNIK

Po 500 din

Dr. Milivoj Bogdanović — Zagreb.

Po 100 din

Novina Prevec — Ljubljana, Tono Škrajner — Ljubljana, Nada Brajnik-Sartori — Nova Gorica, Milka Badjura — Ljubljana, Mirko Zinauer — Maribor, Marla Bobnar — Ljubljana, Bojan Cestnik — Borovnica, Alojz Kozjak — Kamna gorica, Radovan Cvetković — Valjevo, Mihajlo Bojkić — Ljubljana, prof. Ljerkica Godić — Petrovče, Jože Nussdorfer — Ajdovščina.

Po 50 din

Zdenko Kirin — Koper, Ivan Leskovšek — Radeče, Jože Vizjak — Slovenj Gradec, Jenez Žumer — Koper, Angela Markelj — Bohinjska Bela, Bogomil Nadu — Zagreb, Dominik Kocl — Ljubljana, Božica Živec — Nova Gorica.

Po 35 din

Anton Furlan — Šempeter pri Novi Gorici.

Po 30 din

Justin Ažman — Kropa.

ODSTOPILI HONORAR ZA PV

Janez Bizjak — Trbovlje, 240 din; Viktor Pregar — Radeče, 150 din; ing. Miro Črnivec — Ljubljana 331 din.

Jaka Čup, namesto venca za pokojnim Jožetom Slavcem 500 din.

Skupno prispevki za PV 3386 din.

Uprava in uredništvo PV se v imenu PZS vsem prisrčno zahvaljuje.

IZ PLANINSKE LITERATURE

PREHRANA V GORAH

Avtorji priročnika »Prehrana v gorah« (ki je prav pred kratkim prišel na police Planinske založbe na Dvorčakovi 9 v Ljubljani) v uvodu pravijo, da so se naslonili pretežno na slovensko literaturo. Ugotavljajo, da je ni malo, kar morda res drži. Vsekakor pa moramo kljub temu ugotoviti, da za poprečnega občana, planinca, ki bi rad vedel nekaj praktičnega in si hkrati oblikoval določeno prehranjevalno kulturo, doslej takih priročnikov ni bilo.

Upam si reči, da precej dobro poznam različno poučno literaturo za hojo v gorah, nečesa takega, kot je »Prehrana v gorah« pa še nisem imel priložnosti spoznati. Torej gre avtorjem res hvala, da so se lotili dela in nam, slovenskim planincem, pa še komu, napisali kaj koristno knjigo.

Vrednosti dela ne vidim zgolj v bogatem znanju, ki nam ga posredujejo prva poglavja in iz katerih zvemo, kako se hranimo, kakšne so potrebe po hrani s kakovostnega in količinskega vidika, pa o tem, kakšna je in kaj je hranilna, kalorična, biološka ter nasitna vrednost hrane.

Vse to nam res posreduje odlični vpogled v spoznanje, kako naj se človek hrani. Sila koristno je, da iz nadaljnjih poglavij zvemo tudi nekaj več o jedilniku v gorah, o vitaminih, vlogi soli, higieni pitja med potjo, pa o poživilih.

Nič odveč niso podatki o izbiri in higieni živil, o hrabi hrane, o orodjih, posodi in toplotnih virih za pripravo hrane. Kaj poučno in dragoceno je poglavje o prehrani v izrednih razmerah, med drugim v velikih višinah.

Zanimivo in koristno je tudi poglavje, ki obravnava najpogostejša obolenja zaradi nepravilne prehrane in pitja v gorah in postreže tudi z napotki za prvo pomoč.

Pregled literature vodi zahtevnejšega bralca k virom podrobnejšega znanja, stvarno in abecedno kazalo nam omogočata, da hitro in brez težav najdemo temo, ki bi jo želeli podrobneje obdelati. Ni dvoma! »Prehrana v gorah« sodi med vidnejšo literaturo. Zapolnila bo veliko vrzel, in ker je pisana poljudno in za široke kroge, jo slehernemu planincu brez pretiravanja kar najtopleje priporočam.

Ing. Pavle Šegula

TATRE V POLJSKI NARODNI KULTURI

V Varšavi so 21. jan. 1978 v poljski narodni biblioteki odprli razstavo z naslovom »Tatre v poljski narodni kulturi«. Razstavljena je bila literatura, rokopisi, stari zemljevidi, slike, grafika, fotografija prvih

fotografskih mojstrov, glasbena dela, skratka vse, kar ima nacionalna biblioteka o Tatrah. Razstavo sta pripravila József Nyka, urednik poljskega alpinističnega glasila »Taternik«, in Andrzej Paczkowski, predsednik poljskih alpinističnih klubov.

T. O.

ALPINISTIČNA KRONIKA IN SLOVO OD NJE

Poročali smo v lanskem letniku, da je Lucien Devies prenehal skrbeti za svojo po vsem svetu priznano rubriko v »La Montagne et Alpinisme«, glasilu CAF (Club Alpin Français). Po velikih spremembah v uredniškem odboru in redakciji je kazalo nekaj časa, da te rubrike ugledna francoska revija ne bo več vodila. To bi bila seveda velika škoda za ugled revije, pa tudi za vse tiste alpiniste iz vsega sveta, ki so v tej rubriki videli eno stran svoje afirmacije.

V št. 1978/1 je za to delo prijel ugledni alpinist, ki smo ga že večkrat navedli, Henri Agresti. Na koncu rubrike se je v poudarjenem tisku zahvalil Lucienu Deviesu: »Brez Luciena Deviesa bi te kronike ne bil mogel objaviti, zato se mu lepo zahvaljujem. Upam, da mi bo še naprej pomagal in s tem omogočil kvaliteto te informacije. Obenem se obračam na vse, ki bi mi mogli pošiljati informacije. Četudi bi jih v celoti ne mogli objaviti, bodo našle svoje mesto v naših dosjelih.« V št. 1/1978 »La Montagne« te ugledne revije je v zelo vidnem tisku tudi objavljeno slovo Luciena Deviesa, uglednega francoskega alpinista in publicista. Devies je svojim bralcem, ki so mu skozi desetletja sledili, in svojim naslednikom sporočil naslednje: »Zaradi znanih okoliščin sem prišel do tega, da se delu za rubriko Alpinistična kronika odpovem. Potem se je veter obrnil in jaz bi se bil nedvomno vdal nujnim prijateljskim prošnjam, če bi mi bil čas dopuščal. Henri Agresti je poprijel za delo s to rubriko takoj, ko sem odnehal jaz. Prevzel je sicer vse moje ideje in izkušnje, vendar je ta kronika njegova in piše jo tako, kot misli, da je dobro in prav.

Nedvomno je za delo pri taki rubriki koristno, če ga gledaš odmaknjen in s spomini na legendarno dobo alpinizma okoli leta 1930 (označba »legendarna« ni moja), vendar je precejšnja prednost v tem, če je kronist sredi dogajanja. To je vsaj toliko vredno in morda še več. Vsekakor Henri Agresti (Deviesov naslednik, op. ur.) ve, da sem ga podprl.

Prepričan sem, da bo znal ustreči mnogim alpinistom, ki se zanimajo za delovanje drugih alpinistov, kot da gre za člane iste družine, domačih in tujih. Ker vem, kakšno je to delo, mu želim, da bi imel čim več poguma.»

T. O.

SEGANTINI V MÜNCHNU

Dva slikarja alpske pokrajine sta konec 19. stoletja močno vplivala na upodabljanje gorskega sveta: Segantini in nekoliko manj popularni Švicar Ferdinand Hodler. Oba sta zrasla v bridki revščini, živila sta skoraj brez svetlobe in vendarle sta se oba obrnila v gorsko pokrajino, obilito s sončnim sijajem.

O Segantiniju smo v tej rubriki že obširno pisali.

Razstava v Münchnu je bila pomembna zato, ker je pokazala »neznane Segantini-je«, ki ga hrani umetniška galerija v Zürichu. Segantini (1858–1899) je doživel komaj dobrih štirideset let, ustvaril pa je velikansko delo. Danes je znanih nad 300 njegovih slik. Preživel je bridko mladost: komaj pet let star je izgubil mater, oče je družino že prej zapustil, nadarjeni otrok pa se je prebijal po sirotišnicah in »poboljševalnicah«. 23 let star pa se je naselil v Brianzi in se zatopil v strastno ustvarjanje.

V Münchnu so razstavili 50 njegovih del, ki so za njegov ustvarjalni način najznačilnejše. O svojem upodabljanju gorskega sveta je Segantini takole zapisal: »Prizadevam si predvsem, da na sliki zadržim svetlobo. Sprevidel sem, da z mešanjem barv na paleti ne dobim ne svetlobe ne zraka. Zato sem iznašel način, s katerim sem razvrstil barve v njihovi resničnosti in čistosti.«

Segantini je postal nedoseženi mojster v slikanju alpske pokrajine, kakršno je doživljal ob Gardskem jezeru, v Brianzi, v Graubündenu, okoli Maloje in Soglia.

T. O.

KRITIKA TRENKERJEVE KNJIGE

Gre za znano, dokaj razkošno opremljeno knjigo, ki sta jo izdala Luis Trenker in Helmut Dumler. O njej smo poročali tudi v našem glasilu. Ni malo naših ljubiteljev planinske literature, ki so si to knjigo oskrbeli za svojo planinsko knjižno zbirko.

V reviji »Alpinismus« 1978/4 se je z grajo oglasil Poljak Zbigniew Kowalewski iz Varšave. Že ko listaš po knjigi, pravi poljski kritik, naletiš na grobe napake pri slikah. Slika zelo znanega »K₂« naj bi kazala severno steno, v resnici pa gre za južne strani K₂, v senci pa je zahodna stena.

Na str. 143 je slika Nanda Devi East (7434 m), na katerega sta prva stopila leta 1939 Poljaka Jakub Bujak in Janusz Klarnar. To pa ni vrh Nanda Devi, ta je daleč za grebenom, ki ga slika predstavlja. Vrh Rakapoši (7788 m) na str. 150/151 je posnet s severne strani, na sliki se prav nič ne vidi poti, po kateri so šli na vrh prvi »zmagovalci«. Na str. 164/165 sta avtorja pod sliko zapisala »Pik Komunizma« (7483 m), v resnici pa gre za Pik Pobeda (7439 m). Hiebeler je to sliko objavil v knjigi »Berge unserer Erde« (tudi o tej knjigi smo obširno poročali, lepe strani je posvetil avtor Triglavu) na str. 78/79 in sliko pravilno opisal. Na str. 171 sta Dumler in Trenker to napako ponovila. Gre za severno steno Pik Pobeda, ne Pik Komunizma. Je pa slika napak obrnjena. Na str. 197: Na vrh Ama Dablanga (6856 metrov) je človek prvič stopil po jugo-zahodni strani, ne po severnem grebenu. Slika kaže le gornji odstavek prvega vzpona in sicer v zahodni steni vršne piramide. Poljak konča: »Teksta knjige, žal, ne morem oceniti, premalo obvladam nemščino.« Podpisal se je s polnim imenom in pri-dejal svoj naslov.

T. O.

ZALOŽBA HEERING

O lastniku te pomembne nemške založbe smo v našem glasilu večkrat poročali v zvezi z revijo »Alpinismus« in z dogodki, ki so bili pomembni za razvoj tega planinskega glasila, ki ima v svetovni zgodovini planinske revijalne literature svoje mesto in vlogo. Dr. Walter Heering, po vojni najpomembnejši nemški založnik fotoliterature, je nedavno preminul. Njegovo podjetje sta prevzela pokojnikova žena in sin. Heering je svojo založbo ustanovil leta 1932. Šest specialnih revij za fotografijo in za sektor prostega časa, 100 knjig in poleg njih še vrsta vodniških publikacij, to je bil temelj založniškega podjetja, na katerem je Heering snoval nadaljni razvoj. Podjetje vodi zdaj Heeringov dolgoletni sodelavec dr. phil. Helmut Kumpfel, njegova pomočnika sta Gerfried Urban in Werner Richter. S tem je nadaljnje delovanje založbe zagotovljeno. Fotografija bo še nadalje v založniškem programu.

T. O.

UGO DI VALLEPIANA

Grof Ugo de Vallepiana, znan tudi našim alpinistom in posebej tistim, ki so se udeležili blejskega kongresa UIAA leta 1954, je 13. jan. 1978 umrl v Milanu, svojem domovinskem mestu (roj. 1890). Imenujejo ga »pionir italijanskega alpinizma« vsaj od leta 1910 do leta 1930. Ima nekaj

prvenstvenih vzponov: v severni steni Aig. de Trélatête (1911), Pointe Gamba v južnem grebenu Aiguille Noire (1913), jugovzhodni greben Pointe Innominata (1913). Več plezalnih smeri je plezal s Paulom Preussom. Z njim je umrl zadnji soplezalec znamenitega solista. Bil je skoraj 30 let predsednik CAAI (Club Alpino Accademico Italiano) in dolga leta zastopnik CAI v UIAA. S 85. letom je te funkcije odložil »proti volji svojih prijateljev«. CAI ga je že pred mnogimi leti imenoval za

častnega člana. Isto čast mu je izkazal CAAI kot svojemu ustanovitelju. Ugo de Vallepiana je tako prvi in edini častni član tega ekskluzivnega kluba, katerega člani so mnogi najslavnejši alpinisti iz vsega sveta. Vallepiana je bil tudi ugleden plinski publicist in avtor nekaterih smučarskih vodniških publikacij. 1972 je izdal knjigo spominov »Ricordi di Vita Alpina«. Izšla je pri založbi Tamari v Bologni.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

VODNIŠKA GRČA

Sydonius Anderle, rojen leta 1899, je neverjetno dobro ohranjen. Pleza kot mladenič, seveda smeri, ki jih je navajen in je v njih največkrat vodil kliente. Še zdaj v 79. letu ostro trenira in ima namen še v 80. letu dobiti klienta za raz Delago v Valjoletskih stolpih.

V isti številki »Alpinismusa« 1978/1 je v rubriki »privat« tudi beležka o našem Petru Ščetininu. Najprej mu člankar — Hiebeler — prizna, da je že leta eden najboljših in najuspešnejših jugoslovanskih alpinistov, nato pa zabeleži njegov polet z zmajem, ki je v Jugoslaviji doslej najdaljši: dve uri in 20 minut se je Ščetinin s svojo izredno močjo in tehniko obdržal v zraku.

T. O.

TRAGEDIJA V SEVERNI STENI EIGERJA

Pred sedmimi leti so absolvirale klasično pot v severni steni Eigerja kar tri češko-slovaške naveze, med njimi tudi naveza Inž. Jiří Pechouš in František Půlpán. Za Pechouša je že takrat postalo jasno, da bo kaj kmalu poskusil premagati idealno direttissimo te stene, ki so jo že l. 1935 začeli Sedlmayer in Mehringer. Marca 1976 je bil prvi poskus: naveza Pechouš—Půlpán—Procházka—Zajíc je prišla pod drugo ledeno polje, našla je tu v škatlci za čaj sporočilo prvih pionirjev te poti, zaradi slabega vremena pa se je morala vrniti. Marca 1977 pa je prišla nova češka naveza: Pechouš—Páleníček—Půlpán—Procházka. Pechouš in Půlpán sta se takrat prebila tudi čez zadnje snežišče, toda v pripravah za naskok na vršno steno ju je zalotila močna nevihta. In je spet preostala samo pot nazaj.

Letos spomladi je prišla pod Eiger z isto nalogo nova odprava. Vodja je bil spet

inž. Jiří Pechouš, z njim pa so prišli Viktor Jarolím, Jiří Šlégl, Hainz Skopec, Fery Smejkal in zdravnik dr. med. Petr Jirko. Tokrat so se odločili za formo ekspedicijskega vzpona, ki je varnejša, obenem pa tudi bolj »zamučna«. Vzpon se je začel 10. marca desno od levega stebra in čez štiri dni so postavili bazni tabor. 17. marca se je poslabšalo vreme in Pechouš se je odločil, da bodo sestopili iz stene in počakali. Medtem je dr. Jirko zbolel za pljučnico in ni mogel več sodelovati. 29. marca so se razmereboljšale in čeprav je padlo veliko snega, se je vzpon ponovno začel. 4. aprila so ponovno vstopili in se morali spet umakniti. Od 7. 4. do 18. 4. so prišli na vrh tretjega snežišča. 24. 4. so iz centralne police evakuirali s helikopterjem Smejkal, ker je težko ozebel v noge. Pechouš in Šlégl sta plezala Pajka in se pri tem smrtno ponesrečila. Naveza Jarolím in Skopec je sestopila in prijavila 2. maja to nesrečo na K. Scheidegg. Ostala je nepojasnjena.

V. B.

NOVOZELANDSKA EKSPEDICIJA 1977 NA EVEREST

Novozelandci so si izbrali predmonsunski čas. Ekspedicijo je vodil Keith Woodford. Nad 5400 m se je ekspedicija postavila na svoje noge in se odpovedala pomoči domačinov — Šerp.

Od 19. marca do 5. aprila so postavili tri tabore (5400, 5883, 6590 m). Potem je nastopilo slabo vreme. Četrti tabor so postavili šele 20. aprila, tabor 5 (7570 m) pa 25. aprila. Mike Mahoney in Mike Brown sta kmalu nato dosegla Južno sedlo (7990 m). Nov napad slabega vremena je alpiniste pogнал v bazo. V taboru 5 je bilo materiala za vrh dovolj, vendar se je ekspedicija obrnila. Woodford je izjavil: »Bili smo močno moštvo. 65 dni smo preži-

veli nad 5490 m. Po tolikih dneh nismo bili kos naskoku na vrh. Če bi bilo lepo vreme, bi še šlo. V takem pa je bila gora močnejša.

T. O.

TOVARNE SMUČI MED SEBOJ

Smučarja se je v zadnjih 50 letih neverjetno razvila in razširila, z njo pa tudi proizvodnja. Brez nje bi ne mogla tako napredovati.

Pri nas imamo »Elan«, ki uspešno širi svoj poslovni in tehnični ugled v inozemstvu. V sosedni Avstriji je močna tovarna smuči z grozljivim noslovom »Atomic«, lastnik Alois Rohrmoser. V »Alp.« 1978/1 beremo, da je »Atomic« prevzel 80 % delnic »Dynamica«, znane francoske tovarne za smuči. Dve leti so tekla pogajanja, kajti francoska firma je imela velik ugled (olimpijske zmage Jeana Clauda Killyja, Rosi Mittermeier idr.). Za Avstrijce je ta nakup izjemno dogodek. Prvič v zgodovini je Avstrija uspela prevzeti francosko tovarno za smuči in povrh še tako, na katero so gledali kot »dragocenost« te industrije.

T. O.

JAPONCI NA VRHU NUPTSE, 7879 m

Naru Kato, 38, je z ekspedicijo osmih mož prvi stopil na zahodni vrh Nuptseja. Vršna naveza — Osamu Kunii in Šerpa Jambu je 10. maja 1977 odšla iz tabora 5 (7400 m) in na višini 7550 m uredila bivek, naslednji dan pa brez kisikovih aparatov v lepem vremenu stala na vrhu. Za sestop v tabor 5 sta rabila štiri ure.

T. O.

NAJVIŠJI DOSEŽKI V VISOKIH GORAH

O himalaizmu govori človeška zgodovina že več kot pol stoletja. Veliko vrhov je že »padlo«, veliko mož je že doživelo »evforijo vrha«, vzneseno srečo na zemeljskih višavah. V primeri s polstoletno zgodovino, sorazmerno z množico himalaistov pa ni veliko mož, ki so dvakrat ali večkrat prestopili magično višino 8000 m. Našteto jih (po »Der Bergst.« 1977/8):

Gyaltsen Norbu: Makalu (8475 m), 1955; Manaslu (8156 m), 1956.

Hermann Buhl: Nanga Parbat (8125 m), 1953; Broad Peak (8047 m), 1957.

Pasang Dava Lama: Čo-Oju (8153 m) 1954, 1958; K₂ (do 8380 m), 1939; Dhaulagiri (do 8000 m), 1954.

Kurt Diemberger: Broad Peak (8047 m), 1957 (2-krat v enem dnevu); Dhaulagiri (8167 m), 1960.

Sonan Gyaltsen: Čo-Oju (8153 m), 1958; Mt. Everest (8848 m), 1965.

Navang Gombu: Everest (8848 m), 1963, 1965.

Reinhold Messner: Nanga Parbat (8125 m), 1970; Manaslu (8156 m), 1972; Hidden Peak (8086 m), 1975.

Dougal Haston: Annapurna (8091 m), 1970; Everest (8848 m), 1975.

Yannick Seigneur: Makalu (8475 m), 1971; Gašerbrum II (8035 m), 1975.

Ivan Flala: Nanga Parbat (8125 m), 1971; Makalu (8010 m) 1976.

Michel Orolin: Nanga Parbat (8125 m), 1971; Makalu (8010 m), 1976.

Hans Schell: Hidden Peak (8068 m), 1975; Nanga Parbat (8125 m), 1976.

Robert Schauer: Hidden Peak (8068 m), 1975; Nanga Parbat (8125 m), 1976.

Seznam naj bi obsegal alpiniste, ki so bili dvakrat ali večkrat nad 8000 visoko. Vzponi 1977 in 1978 niso zajeti.

T. O.

LETALSKA SLUŽBA MÜNCHEN—BOLZANO V SLUŽBI PLANINSTVA

Letališče München-Riem in letališče Bolzano sta se odločila za vzajemno vpeljavo helikopterskih poletov. Heli »BO 105/5« sprejme štiri potnike, vsak ima lahko s seboj 35 kg prtljage. Tudi popolna smučarska oprema gre v prtljažni prostor. Vsak dan je ob 8.30 odhod iz Münchna, iz Bolzana pa ob 15. Letalski plan v Bolzanu je tako prirejen, da bo potnik v München-Riemu lahko ujel 180 mednarodnih letalskih zvez in najvažnejše letalske zveze v Zahodni Nemčiji. Tudi štart v Münchnu je vsklajen z mnogimi važnimi prihodi v bavarsko metropolo. Helikopterski poleti so za sodobno planinstvo izredno pomembni za reševalno službo, pravzaprav pomenijo zaradi svoje hitre, odločilne intervencije pravo revolucijo v gorski reševalni službi. Helikopterska povezava med Münchnom in Bolzanom pa napoveduje posebno vlogo helikopterja tudi za ekonomičnost pri izrabi prostega časa za planinstvo. Saj tudi za ta čas velja, da je zlato. Ni vseeno, ali pride alpinist na štart v gorah v nekaj urah ali pa v nekaj dneh.

T. O.

DVE SEVERNI STENI — S SMUČMI

Avstrijsko smer v severni steni Les Courtes je 3. julija 1977 presmučal D. Chaudévin. Poročevalec pravi: To je najbrž najbolj težavni in najbolj eksponirani smuk do tega datuma. Nagib 60—65°! Težko si je zamisliti, da bi s sedanjo opremo in tehniko bilo možno storiti kaj več.

J. M. Bolvin in Y. Détry sta 7. sept. 1977 presmučala severovzhodno steno Aiguille du Chardonnet.

O smučanju v severnih in južnih stenah poročajo tudi iz Italije.

T. O.

**POROČILO O 13. KONGRESU
ZA SMUČARSKO TRAVMATOLOGIJU
IN ZIMSKO-ŠPORTNO MEDICINO V AROSI**

Od 6. do 9. aprila 1978 je bil v Arosi (Švica) 13. mednarodni kongres za smučarsko travmatologijo in zimskošportno medicino. Priredilo ga je mednarodno društvo za smučarsko travmatologijo in zimskošportno medicino (SITEMSH). Glavna tema so bile splošna podhladitev, omrzline, praktični zdravnik in zdravljenje smučarskih poškodb in problemi zloma goleni.

Problematiko splošne podhladitve in lokalnih omrzlin je obravnaval tudi že V. mednarodni simpozij zdravnikov reševalcev 13. novembra 1976 v Innsbrucku. (Glej Planinski Vestnik št. 3/77 in Zdravstveni vestnik št. 3/77). Morda so se od takrat določena stališča bolj razčistila, vendar kaj bistveno novega nismo slišali. Če so v Innsbrucku pri ravnanju s podhlajencem vročo kopel še omenjali kot možnost, se je tehnika tokrat odločno nagnila na stran tako imenovanega nemškega toplotnega omota (Deutsche Wärmepackung). Pri tem podhlajenca na predpisan način ovijemo v folijo in 4 ponjave, pod folijo pa damo z vročo vodo prepojeno, 5-krat (32 slojev) zloženo rjuho. S tem telesu dovajamo toploto, predvsem pa preprečimo nadaljno izgubo lastne toplote. Ta način ogrevanja Nemci uporabljajo celo pri hospitalnem zdravljenju podhlajencev.

Nadaljnji razvoj so od Innsbrucka doživela tudi stališča glede vrednosti in pomena ogrevanih intravenskih infuzij. Več avtorjev je eksperimentalno ugotovilo, da je učinek takih infuzij na ogrevanje telesnega jedra v praksi manj kot minimalen. Pri načelnih ogrevanju infuzij — posebno še na terenu — ki jih danes poznamo, je izguba toplote na polti iz steklenice do telesnega jedra posebno še pri nizkih zunanjih temperaturah tolikšna, da v najboljšem primeru lahko le preprečimo nadaljnjo izgubo telesne toplote. Razen tega pa tudi količina, ki jo lahko infundiramo, jedra praktično ne more ogreti. Predvsem ker lahko preprečimo nadaljnjo izgubo toplote, toplo intravenske infuzije v povezavi z nemškim toplotnim ometom še vedno priporočajo. Še en razlog za te infuzije je delstvo, da podhlajenost pomeni vedno tudi zmanjšano količino krvi v obtoku.

Tudi drugi način dovajanja toplote, umetno dihanje z usti, ima minimalen aktivni učinek in v najboljšem primeru le preprečuje nadaljnjo izgubo toplote. Preostala terapija je simptomatična in se pri tem moramo izogibati polipragmatizaciji. Tudi pri uporabi alkalij (bikarbonat) moramo biti previdni, kajti podobno kot podhlajenost tudi bikarbonat zmanjšuje sproščanje kisika iz krvnega barvila in s tem povečuje pomanjkanje kisika v celicah. Pri podhlajencu, ki je pri zavesti, lahko zelo koristijo topli, izdatno sladkani napitki.

Več možnosti imamo v dobro opremljeni ustanovi, kjer lahko izvajamo energično ogrevanje jedra, če je treba tudi s torakotomijo in ekstrakorporalnim obtokom.

Tudi ko nam je uspelo podhlajencu vrniti normalno telesno temperaturo in prebroditi vse težave in zaplete (srčne aritmije, srčni zastoj) na tej poti, bolnik še dolgo ni izven nevarnosti. Možganska in ledvične komplikacije lahko resno ogrozijo začetne uspehe.

Zato se bomo v dilemi, kam transportirati podhlajenca, vedno odločili za najvišjo možno strokovno ustanovo, ki nam je dosegljiva.

Tudi naše znanja o zdravljenju lokalnih omrzlin se je od Innsbrucka (1975) izpopolnilo. Če so omrzline trajale 1 do 2 uri, je možnost, da so popravljive, dosti večja, kot če so starejše. Na terenu se moramo vsekakor izogibati včasih priljubljenega natiranja s snegom. Omrzle dele telesa moramo čisto, po možnosti starilno pokriti in zaščititi pred nadaljnjo izgubo toplote. Ker gre večinoma še za splošno podhlajenje, ukrepamo tudi v tem smislu, omrzle ude pa vedno namestimo v višji položaj. Če je bolnik pri zavesti, mu damo piti vroče, sladkane napitke. V planinski koči ali bolnici dopuščajo tudi dodatek alkohola, ker širi periferne žile.

Dilema, ali počasno ali hitro ogrevanje v vroči vodi (39° do 42°), bo — se zdi — še dolgo ostala nerešena. Danes ga v načelu ne odklanjajo, kriterij pa naj bo subjektivna bolečina, ki jo pri ogrevanju bolnik občuti. Če ogrevanje ima smisel, ga ima v mejnih področjih popravljivosti (2 uri). Pri zmerninah, ki so trajala krajši čas, takšno ogrevanje verjetno ni potrebno, pri tistih, ki so nad majo verjetno popravljivosti, pa nima več smisla.

Tudi v modifikacijsnem zdravljenju omrzlin je v preteklosti bilo marsikaj poskušane. Lokalna infiltracija z novocainom, lumbalna novokainska blokada, intraarterialne injekcije sredstev za širjenje arterij (acetilholin, ronikol, komplamin, priskol, infuzije mikromolekularnega dekstrana, ki preprečuje zlepljanje rdečih krvnih teles (tn)). Danes bi poleg splošnih ukrepov na terenu še vedno uporabili intraarterialne injekcije sredstev za širjenje arterij. Sredstvo izbire pa je sedaj — kot se zdi — proparat arvin, ki naj bi po možnosti uporabili že na terenu, posebno če je bolnica zelo oddaljena (odprave v tuja visoka gorstva). Vsekakor naj bi arvin poleg streptokinaze danes bil stebor terapije omrzlin v bolniški ustanovi.

Arvin (Knoll A. G. Ludwigshafen) je iz strupa malarjskega jamskega gada izoliran encim, ki zmanjšuje viskoznost plazme, koncentracijo fibrinogena in izboljšuje krvni pretok v bolezensko zoženih perifernih arterijah. Na licenčno izdelavo tega preparata se — kot smo informirani — pripravlja LEK. Splošna shema za bolniško zdravljenje bi bila: prve 3 dni streptokinaza, nato 8 do 14 dni arvin (1 enota/kg/dan). Da je ob tem nujno še vse lokalno zdravljenje, higiena omrzlih predelov, pri čemer se moramo izogibati odpiranju mhurjev, antibiotiki, serum proti tetanusu, ni potrebno posebej omeniti. Kirurško zdravljenje naj bo kar se da pozno in konservativno. Počakati moramo na jasno omejitev odmrlega področja, amputirati le odmrlo tkivo (protektivna amputacija) in krne plastično kriti. Pri tem ima kirurg več možnosti raznih transplatacij in vezanih plastik.

Stališča o zdravljenju podhladitve in lokalnih omrzlin so, kot vse kaže, še vedno v razvoju in bodo doživljala še mnogo, ne samo dopolnitev, ampak tudi sprememb. Ostala bodo še dolgo hvaležno področje za empirično in raziskovalno dejavnost.

Naslednja skupina referatov je govorila o zdravljenju smučarskih poškodb pri splošnem zdravniku in še posebej o problematiki zloma goleni.

Pogosta smučarska poškodba je tako imenovani smučarski palec, pravzaprav izvin metakarpofalangalne-

ga sklepa z ali brez naloma kosti. To je lahko poškodba z znatnimi posledicami in večkrat zahteva operativno zdravljenje. Zadnja leta zelo naraščajo zlomi goleni, 30 do 40 % vseh zlomov goleni odpade na mladino pod 16 leti. Za to je brez dvoma več razlogov. Na prvem mestu je današnji smučarski čevlji, ki je za otroka še bolj nefiziološki kot za odraslega, potem masovnost in slaba splošna kondicija in nazadnje včasih tudi pretirane ambicije staršev. Nasprotno pa od leta 1960 upadajo poškodbe skočnega sklepa, verjetno po zaslugi vedno boljših varnostnih vezi.

Pri zdravljenju zloma goleni se sodeč po referatih več avtorjev iz Švice, Italije, Francije, Nemčije in celo iz Švedske v zahodnih državah zelo uveljavlja tako imenovani Sarmientov mavec, ki ga največkrat uporabljajo pri nekomplikiranih in dobro reponibilnih zlomih, še posebno pri mlajših ljudeh in otrocih. Gre bolj za načelo zdravljenja, pri katerem se takšen mavec namesti primarno ali so pa 7 do 8 dni po repoziciji in običajni imobilizaciji nadkolenski mavec zamenja za hodilnega dokolenskega v obliki škornja z nekoliko višjim sprednjim delom. Poškodovanec začne takoj hoditi in obremenjevati in tako je razgibava koleno. (Na zelo zanimivem filmu je bil prikazan primer deklice z zlomom obeh goleni.) Po 8 do 10 tednih se mavec dokončno sname. Rehabilitacija, ki je še potrebna, je tako dosti krajša, krajša pa je tudi doba, ko je poškodovanec moral izostati z dela ali iz šole.

Nasploh tudi v alpskih deželah prevladuje konservativno zdravljenje golenskih zlomov. Opazili so, da se je marsikdo po konservativnem zdravljenju zloma spet vrnil med vrhunske smučarje, po operativnem zdravljenju pa je malokdo ali celo nihče.

V nekaj referatih je bilo obdelano tudi zdravljenje zloma stegenice. Posebno na Švedskem je notranja fiksacija modularnim žebeljem standardna in zelo pogosto uporabljena metoda.

Velik del referatov o smučarskih poškodbah in o zdravljenju zloma goleni so pripravili splošni zdravniki, največkrat iz raznih zimsko-sportnih središč. Referati so bili zelo strokovni in tudi statistično dobro podprti, uspehi zdravljenja pa kontrolirani še po letih. Hospitalizirani so bili le primeri, ko je operativno zdravljenje bilo nujno. Takšna ključna vloga praktičnega zdravnika (vsaj v travmatologiji) zasluži brez dvoma priznanje in pozornost, saj si tega v našem zdravstvenem sistemu žal niti predstavljati več ne moremo.

Arosa leži — domačini jo »skromno« imenujejo vasica — na nadmorski višini 1815 m, ima približno 2000 prebivalcev in skoraj 80 večjih ali manjših hotelov in penzionov. Gondole, sedežnice in vlečnice popeljejo smučarja s samega roba vasi na prostrane smučarske terene, ki se širijo na vse strani prav do višine nekaj manj kot 2700 m. Smučišče so odlično vzdrževana z več dobro oskrbovanimi gostinskimi lokali. Ne pozabijo tudi na sprehajalce brez smučai, za katere so v sneg izkopane posebne sprehajalne gazi. Kot zanimivost, ki bi jo lahko toplo priporočali tudi pri nas, sem na nekaj mestih videl prilazen napis »Vzemite s seboj spomine — In odpadek«. Pa odpadkov nisem nikjer opazil, ne vem, če samo zaradi teh napisov. Dolge smučarske sezone pozimi in zdraviliški turizem v preostalem delu leta so Arožani znali zelo dobro izkoristiti. Ustvarjajo namreč več kot 1 milijon turističnih nočitev

letno. Res so cene v hotelih, penzionih, na smučiščih in v lokalih takšne, da bi vsaj naš povprečni smučar bil kaj kmalu ob sapo. Vendar jih odtehta izredna solidnost in ustrežljivost, za kar bi marsikateri naš smučar bil tudi doma pripravljen odšteti več, če bi le za to imel priložnost.

In še ena zanimivost: od polnoči do 7. ure zjutraj velja v Arosi stroga prepoved prometa z vsemi motornimi vozili. Tako je tam celo v hotelu ob glavni cesti tudi nočni počitek zares počitek.

Prim. dr. Jože Četina
Zdravstveni center Celje

VERE ME KREDARICI V LETOŠNJI POMLADI

Letošnji pomladanski meseci (marec, april in maj 1978) so bili na Kredarici (in v njeni okolici) v glavnem prehladni in dobro namočen.

Prvi pomladanski mesec, marec, je bil sicer s srednjo mesečno temperaturo, ki je znašala $-6,4^{\circ}$ za $1,0^{\circ}$ pretopel. Zato sta bila naslednja dva meseca prehladna. Temperaturni popreček aprila je znašal $-5,7^{\circ}$, maja pa $-2,0^{\circ}$. Prvi je bil za $1,5^{\circ}$, drugi za $1,9^{\circ}$ pod normalno vrednostjo, tj. temperaturnim poprečkom obdobja 1955—1972.

Absolutni temperaturni maksimi posameznih mesecev, ki so znašali za marec $4,0^{\circ}$ (dne 29. 3.), april $1,2^{\circ}$ (dne 28. 4.) in maj $4,6^{\circ}$ (dne 20. 5.) in minimi ki so značali za marec $-15,4^{\circ}$ (dne 19. 3.), april $-14,2^{\circ}$ (dne 7. 4.) in maj $-12,7^{\circ}$ (dne 12. 5.) so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov Kredarice.

Heliograf na Kredarici je registriral v minulem marcu 166 ur s sončnim sijem, kar je 45 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v tem mesecu. Druga dva pomladanska meseca sta imela precej manj sončnih ur. Aprila je sijalo sonce na Kredarici 104 ure, kar je 28 % možnega trajanja, v maju pa celo samo 81 ur ali 17 % možnega trajanja. Temu ustreza je bila tudi poprečna mesečna oblačnost, ki je znašala za marec 6,0 (dolgoletni popreček 6,2), za april 7,1 (dolgolet. popr. 6,8) in za maj 8,3 (dolgolet. popreček 6,9).

Opisane razmere dobro dopolnjujejo še podatki o mesečnih višinah padavin. V marcu je skupno 16 padavinskih dneh padlo 179 mm padavin, kar je 170 % normalne marčne višine padavin na Kredarici. Še bolj je bil namočen april. V tem mesecu je v 22 padavinskih dneh padlo 233 mm padavin, kar je 181 % za april normalne višine padavin. Maja pa je padlo v 25 padavinskih dneh 200 mm moče ali 142 % normalne vrednosti.

Vse padavine letošnje pomladi so padale na Kredarico kot sneg. Samo 4. maja je skupno s sneženjem tudi deževalo. To je bil prvi letošnji dož na Kredarici.

Snežna odeja je tudi vse pomladanske mesece prekrivala Kredarico. Njena največja debelina je bila med 5 in 6 m. Dnevne višine novega snega so večkrat bile med 40 in 80 cm. Med 12. in 16. aprilom letos pa je v petih dneh zapadlo skupaj 188 cm novine (novega snega) ob močnem vetru. Ob taki množini novine si lahko predstavljamo, kolika je bila tiste dni (in še nekaj dni kasneje) nevarnost pred snežnimi plazovi.

Letošnja pomlad je bila na Kredarici tudi zelo vetrovna in le malo ur, da o dnevih ne govorimo, je bilo brez vetra. Skupno je v treh pomladnih mesecih bilo zabeleženih 43 dni z vetrom jakosti 6 in več po Beaufortovi lestvici (39 in več km/h). Vetrovi z jakostjo 8 in več po Beaufortovi lestvici so bili nekaj redkejši, vendar je bilo vseeno 31 takih dni. (Jakost 8 po Beaufortu je 62—74 km/h).

Na splošno ugotavljamo, po navedenih podatkih, da letošnje pomladansko vreme sprito obilice padavin, hlada in močnih vetrov ni bilo naklonjeno planincem.

dr. F. Bemot

**S TOMOSOM GRE HITREJE,
LEPŠE IN UDOBNEJE**

TOMOS 90 ELECTRONIC

enovaljni, dvotaktni, zračno hlajen motor; gibna prostornina 90 cm³; kompresijsko razmerje 9,5; moč motorja 6,62 kW (9 KM) pri 7500 vrt./min.; največja hitrost 100 km/h; pet nožnih prestav; nožni zaganjač (kickstarter); normalna poraba goriva ca. 3,7 l/100 km; prostornina rezervoarja 11,6 (rezerva 2,2 l); mešanica v razmerju 1 : 33 (3 $\frac{1}{2}$ %); teža vozila brez goriva 70 kg; največja dovoljena skupna teža 230 kg.

Elektronski vžig s pomočjo magnetne visokonapetostne kondenzatorske naprave DUCATI brez prekinjevalca.

Oprema: stojalo za vozilo, prtljažnik, ključavnica in električna troblja.

TOMOS

Prijetna so potovanja po gorah,
še bolj prijetna bodo v mehkih, toplih
in modernih oblačilih

tovarne oblačil in perila »MURA«

cepini, kladiva, klini, karabini, dereze —
vse, kar potrebujete za uspešne vzpone

nahrbtniki v pastelnih barvah različnih velikosti
izredno lahki

alpinistične vrvi vrhunske kvalitete vseh debelin
in v primernih dolžinah

v specializiranih prodajalnah

SS Slovenijašport

MINERVA

Žalec-Zabukovica

Tovarna
za predelavo
plastike
in kovin